

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Дмитро Забзалюк

Історія держави та права

*Навчальний посібник
(у схемах і таблицях)*

Львів
2017

УДК 340.12(084.2)
3-12

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 26 квітня 2017 року № 10)

Рецензенти:

Т. З. Гарасимів, доктор юридичних наук, професор
(Національний університет «Львівська політехніка»);
Н. Я. Рудий, кандидат юридичних наук, доцент (Львів-
ський державний університет внутрішніх справ)

Забзалюк Д. Є.

3-12 Історія держави та права України: навч. посібник (у схемах і
таблицях) / Д. Є. Забзалюк. – Львів: Львівський державний
університет внутрішніх справ, 2017. – 120 с.

ISBN 978-617-511-235-9

Підготовлено з метою надання методичної допомоги в разі
опанування дисципліною «Історія держави та права Украї-
ни» й самостійного вивчення найважливіших тем. Відображе-
но основні персоналії, категорії, концепції та етапи історико-
правового розвитку України.

Для курсантів, студентів, магістрантів й аспірантів вищих
навчальних закладів, науково-педагогічних працівників і всіх,
хто цікавиться питаннями історії держави та права України.

УДК 340.12(084.2)

ISBN 978-617-511-235-9

© Забзалюк Д. Є., 2017
© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1	
ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ	6
Розділ 2	
КИЄВО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО	11
Розділ 3	
ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО	28
Розділ 4	
КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО	34
Розділ 5	
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА ЕТНІЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ	43
Розділ 6	
НОВІТНІ УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ І ПРАВО (1917–1921 рр.)	50
Розділ 7	
РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ (1917–1991 рр.)	59
Розділ 8	
ДЕРЖАВА І ПРАВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ПЕРЕДМОВА

Формування комплексної системи правових знань неможливе без ґрунтовного ознайомлення з духовними надбаннями цивілізації, культурними цінностями людства, такими як уявлення, погляди і теоретичні концепції мислителів минулого про право, державу, політику і законодавство. Особливо в цьому аспекті важливо наголосити на значущості історії держави та права України у формуванні українського громадянського, патріотично налаштованого суспільства, значення. Адже ця дисципліна відіграє вирішальну роль у становленні свідомості, виховання патріотизму, національної гідності й ін.

«Історія держави та права України» входить до циклу юридичних дисциплін, які мають бути засвоєні сучасними фахівцями з різних галузей права, адже історико-правовий розвиток є каталізатором формування політичних програм і правових доктрин сьогодення. Становлення правової держави і громадянського суспільства повинні мати своїм підґрунтям досягнення світової і вітчизняної історико-правової науки. Метою викладання цієї навчальної дисципліни є засвоєння особливостей розвитку державно-політичної організації та правових інститутів на території України, формування в курсантів і студентів професійної правової культури, наукового світогляду й творчого юридичного мислення, вироблення уміння аналізувати державно-правові явища та процеси сьогодення крізь призму історико-правового розвитку минулих століть.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави та права України» є опанування загальноісторичних і загальнополітичних питань, де основна увага зосереджується на державно-правових проблемах. Останні охоплюють розвиток усіх галузей права й аспектів еволюції держави на території України – форму держави, державний механізм, органи влади й управління (центральні й місцеві), суспільні відносини, правові інститути тощо; оволодіння джерелами, кодифікаціями, особливостями виникнення й розвитку різних галузей права; аналіз змісту і структури нормативно-правових актів.

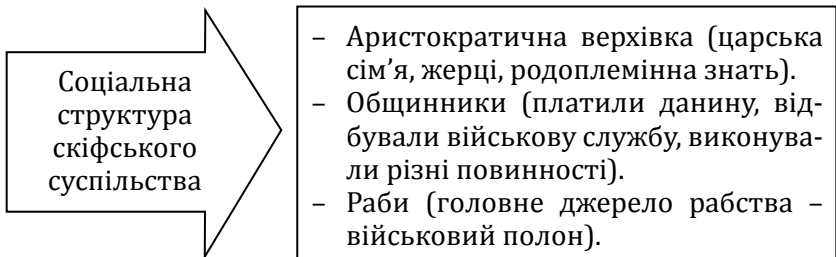
Цей навчальний посібник містить новітній авторський погляд щодо узагальнення значної кількості бачень науковців із проблем розвитку історико-правової науки. Може бути успішно використаний під час вивчення таких навчальних дисциплін, як «Теорія держави і права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія вчень про державу і право» тощо.

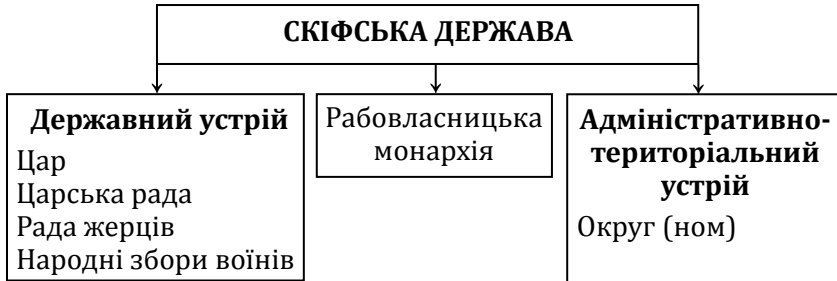
Розділ 1
**ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
ДОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ**

**ДЕРЖАВНІ УТВОРЕННЯ КОЧОВИХ НАРОДІВ
У ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І**

Кочові народи на території Північного Причорномор'я	Період домінування
Кімерійці	X-VIII ст. до н.е.
Скіфи	VIII-IV ст. до н.е.
Сармати	III ст. до н.е.-IV ст. н.е.
Готи	III-IV ст. н.е.
Гуни	IV-V ст. н.е.

Кімерійці
- Монархічно-республіканський тип правління
- Союз племен, які очолювали царі-вожді
- Військо складалось із загонів вершників
- Основне джерело права - звичай

Право Скіфської держави

- Джерела права – звичаї та правові норми, встановлені царською владою.
- Скіфське право захищало приватну власність на рухоме майно, худобу, домашні й особисті речі, на рабів, зброю, знаряддя виробництва.
- Зобов'язальне право – регулювало відносини купівлі-продажу, дарування, міни. Договори скріплювалися клятвою.
- Шлюбно-сімейне право ґрунтувалося на принципах патріархату.

Сарматська доба в Україні
Ранньосарматський період (III–I ст. до н. е.)
Середньосарматський період (I ст. до н. е.–II ст. н. е.)
Пізньюсарматський період (II–IV ст. н. е.)
Основне джерело права – звичай

АНТИЧНІ ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

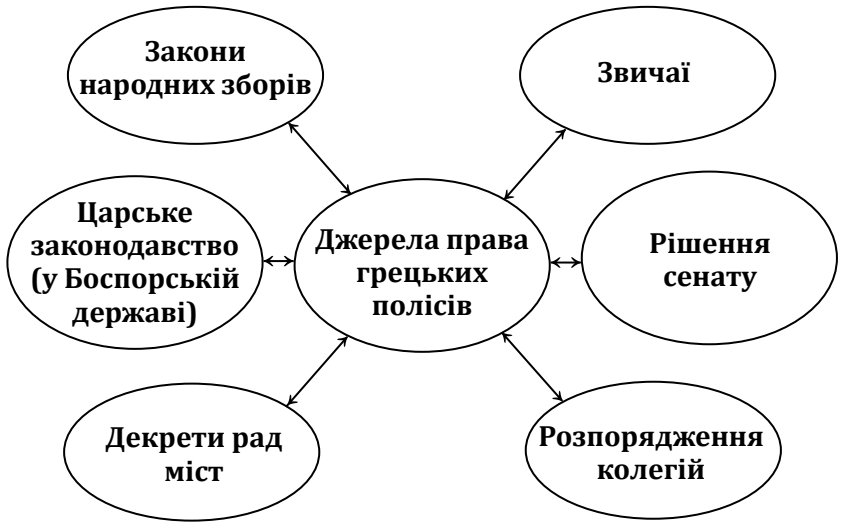
Найвідоміші грецькі міста-держави (поліси) на території України

- Борисфеніда (острів Березань).
- Ольвія (пониззя Південного Бугу).
- Тіра (гирло Дністра).
- Пантікапей (Керченська протока).
- Феодосія (південно-східне узбережжя Криму).
- Керкінітида (західне узбережжя Криму).
- Херсонес (південно-західне узбережжя Криму).

Розділ 2

КИЄВО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

ДЕРЖАВА І ПРАВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ

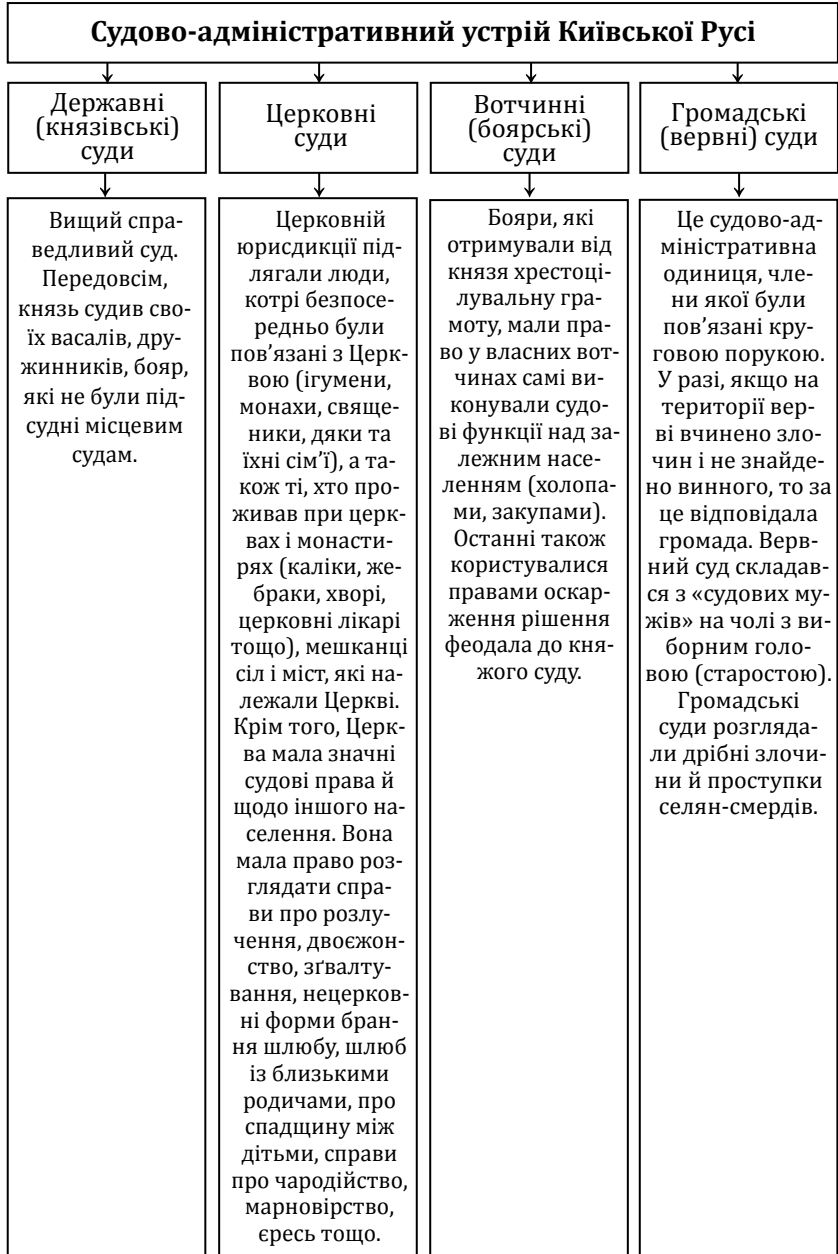
Основні риси племінних княжінь у межах формування елементів державної структури Русі
– на чолі племінних княжінь стояли князі;
– формувався інститут спадкоємницької князівської влади;
– могутність і влада зверхників племінних княжінь ґрунтувалася на розгалуженій системі укріплених поселень – градів. Останні були центрами політичного й торгового життя;
– княжіння мали власну визначену територію;
– у племінних княжіннях зберігалась особлива десяткова військова організація територіально-адміністративної структури. Згідно з нею, група поселень виставляла сто, плем'я – тисячу, а союз племен – десять тисяч (безліч) вільних мужів-воїнів на чолі з десяцькими, соцькими й тисяцькими. Елементи цієї архаїчної системи існували в суспільно-політичному житті ранньої Києво-Руської держави;
– кожне з княжінь було окремою етносоціальною групою з властивими тільки їй елементами матеріальної культури, побуту й звичаїв.

Теорії походження Київської Русі

1. **Теорія хозарського походження Русі.** Прихильники цієї теорії (О. Прицак) стверджують, що поляни не мають безпосереднього стосунку до східних слов'ян, бо етнічно пов'язані з хозарами. Найактивніші верстви Хозарії – купці й воїни – були носіями руської державності.
2. **Норманська теорія.** Ґрунтувалася на тому, що внутрішні закономірності суспільного розвитку замінювалися зовнішніми випадковостями. Засновники норманізму – німецькі вчені Міллер і Байер стверджували, що державу на Русі створено вихідцями зі Скандинавії – норманами. На Русі їх називали варягами. У власному твердженні вони апелювали до «Повісті минулих літ», в якій йшлося про запрошення у Новгород норманських вождів на чолі з Рюриком. Уважали, що слово «Русь» – скандинавського походження.
3. **Антинорманська теорія** (М. Костомаров, М. Грушевський) обстоювала місцеве походження Руської держави і заперечувала активну роль варягів у її утворенні.
4. **Теорія природно-історичного процесу.** *Сучасна теорія, згідно з якою* держава є результатом насамперед внутрішнього розвитку суспільства (певний рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, соціальний поділ, існування суспільної ієрархії й ін.). Передумовою виникнення держави є існування міжплемінних об'єднань (союзів). У східних слов'ян вони виникли ще до активної взаємодії з хозарами та літописного запрошення варягів.
5. **Теорія великоруської етнічної основи Русі** (М. Погодін). Згідно з нею, найдавнішими поселенцями Києва і Середнього Подніпров'я були великороси (росіяни), а малороси (українці) прийшли сюди з Галичини, Поділля та Волині тільки після розгрому Русі монголо-татарами.
6. **«Триєдина» теорія** (радянська наука). Згідно з цією концепцією, Київська Русь як «колиска трьох братніх народів» була етнічно однорідною державою міфічного «давньоруського народу», який мав єдині культуру, звичаї побут, економіку тощо. Отже Київська Русь рівною мірою була державою росіян, українців і білорусів.

Писемні джерела права Київської Русі

Договори

Договори між-народно-правового характеру Київської Русі з Візантією (907, 911, 944, 971 рр.).

Договори князів між собою (хрестоцилувальні грамоти). Набирали чинності після «хресного цілування», коли обидві сторони цілували хрест, себто присягали на вірність у виконанні договорів.

Договори між князями та народом (називалися «рядами» та затверджувалися на народному віче. Мета укладання полягала, у встановленні певних юридичних відносин між цими суб'єктами на час правління того чи іншого князя.

Законодавчі акти київських князів

Княжі уроки видавалися князями самостійно та стосувалися розпорядчих функцій князя у фінансовій сфері. Вони вели походження від проведеної княгинєю Ольгою адміністративно-фінансової реформи 946-947 рр. і мали відносно тимчасовий характер.

Княжі устави видавалися за згодою боярської ради. Устави київських князів, порівняно з уроками, мали відносно сталий характер, оскільки регулювали більш суттєві відносини в суспільстві. Головна їхня мета полягала в юридичному закріпленні реформ, що проводилися в економічному житті держави;

Церковні устави – законодавчі акти, які встановлювали правові основи взаємовідносин держави й Церкви, світської та церковної влад, правового статусу духовенства.

Рецептоване Візантійське право

Норми візантійського церковного (канонічного) права:

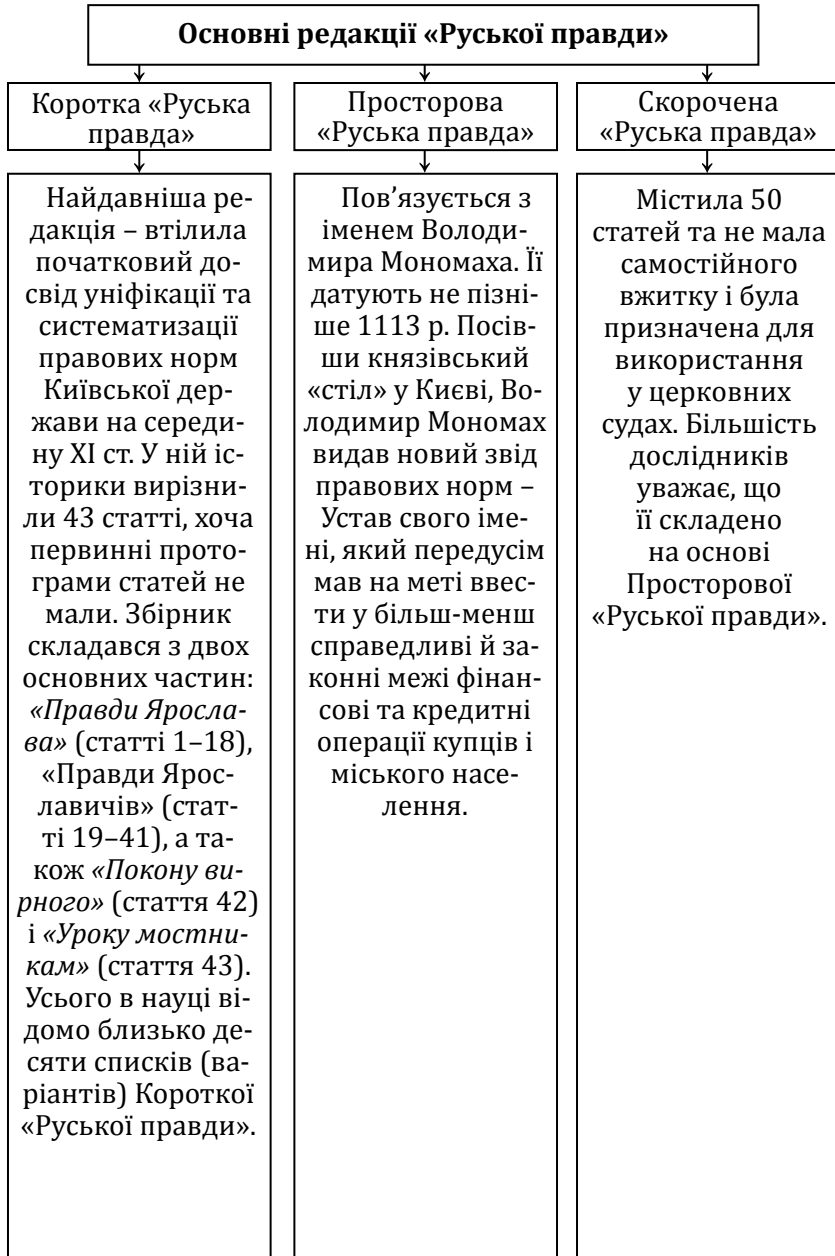
- «Номоканони»;
- «Еклога»;
- «Прохиرون».

Збірники-компіляції руського та візантійського права:

– *«Законъ соудный людьмъ»* (кодекс кримінального права, із характерною особливою суворістю кримінальної репресії);

– *«Книга законія»* (містить постанови приватного і кримінального права. Цей збірник складається з чотирьох частин: візантійського рільничого закону (укладений у VII ст.), законних книг про покарання, про розлучення і про свідків).

«Правда Ярослава»

«Правда Ярослава», ґрунтуючись на давньоруському звичаєвому праві, мала на меті врегулювати найбільш гострі повсякденні відносини, що виникали головно у середовищі князівських воїнів і дружинників. Правові норми, що складали *«Правду Ярослава»*, встановлювали грошові штрафи за найтипівіші правопорушення: убивство, покалічення, образи, крадіжки та приховування чужого майна й холопів. Із традицією звичаєвого права була пов'язана узаконена *«Правдою Ярослава»* кровна помста. Вона допускалася тільки у разі вбивства (за всі інші правопорушення треба було платити сріблом: 40, 12 або 3 гривні, залежно від тяжкості скоєного). Було обмежено коло родичів, яким дозволялася помста за вбитого. Узаконив Ярослав й окремі загальноприйняті традиції судочинства: присягу в непричетності до злочину, необхідність свідків у розгляді, порядок витребування украдених і виявлених речей. Установлювалася спрощена судова процедура для воїнів князівської дружини, які прийшли – варягів і колб'ягів. Загалом, текст *«Правди Ярослава»* ще не фіксував ніяких переваг (привілеїв) у санкціях для окремих верств вільного населення. Суб'єктами правовідносин були всі, крім холопів.

Отже, правовий зміст *«Правди Ярослава»* стосувався головно кримінального і кримінально-процесуального права. Серед питань, які вона порушувала, були: правове становище холопів, спадкоємництво, земельна власність тощо. *«Правда Ярослава»* охоплювала норми покарань за вбивство, тілесні ушкодження, образу, та норми, які врегульовували питання про порушення права власності.

«Правда Ярославичів»

«Правду Ярославичів» (статті 19–41) укладено після смерті Ярослава Мудрого його синами Ізяславом, Всеволодом і Святославом на початку 70-х років XI століття. Її виникнення пов'язують із повстанням київських смердів і городян 1068–1071 рр. Вона була першим значним доповненням до «Руської правди» і принципово відрізнялася від законів Ярослава. За півстоліття, що минуло, давньоруське суспільство набуло нових соціальних рис: ставало очевиднішим розшарування раніше єдиних мас вільного населення на привілейованих і пригноблених. Князі стали великими землевласниками, господарями замків, де жили і працювали ремісники, працівники-рядовичі, раби-холопи. Тому всі введені до «Правди Ярославичів» норми були спрямовані передовсім на посилення правового захисту князівських слуг, князівського майна і князівського вотчинного господарства загалом.

«Правда Ярославичів» свідчить про нерівність у правовому становищі різних категорій населення. Величезними, на той час штрафами у 80 гривень срібла (близько 16 кг) наказувалося карати убивство вищих княжих адміністраторів і слуг: управителів – огнищан, дворецьких-тіунів, поставлених князем старост або його порученців-під'їзних. Установлюючи нові штрафи, Ярославичі ґрунтувалися не на традиційних нормах, а на власну довільну судову практику. Чималі штрафи встановлювались і за посягання на життя залежних від князя людей, смердів, холопів.

Найвизначнішим досягненням «Правди Ярославичів» було скасування кровної помсти й заміна її грошовою вирою, а також спрямування вири чи штрафу не на користь потерпілих, а до державної скарбниці.

**«Просторова Руська правда»
(«Устав Володимира Мономаха»)**

У цьому Уставі, який мав близько 70 правових положень, містилися норми не тільки кримінального, а й цивільного права, регулювався порядок укладення окремих договорів і встановлювалася відповідальність за їх порушення. Встановлено максимальний відсоток за договором позики 150% річних від суми боргу. Стягування більшого «різа» (відсотка) звільняло боржника від зобов'язання повернення взятих грошей. Для купців закон уводив окремі привілеї, що пов'язувалися з їхньою торговою діяльністю. Так, якщо купецький корабель потонув чи був захоплений ворогом, то кредитори зобов'язувалися надати купцеві відстрочення платежу, «оскільки погибель ця від Бога». Якщо ж купець не міг віддати боргу з власної вини (пропав або програв гроші), його можна було продати в холопи. Водночас купці звільнялися від обов'язку укладати операції в присутності свідків (яких їм, звичайно, складно було знайти в місці, куди вони приїжджали для торгу). Тож від тих часів виникло прислів'я: «Слово купецьке – дорожче за золото».

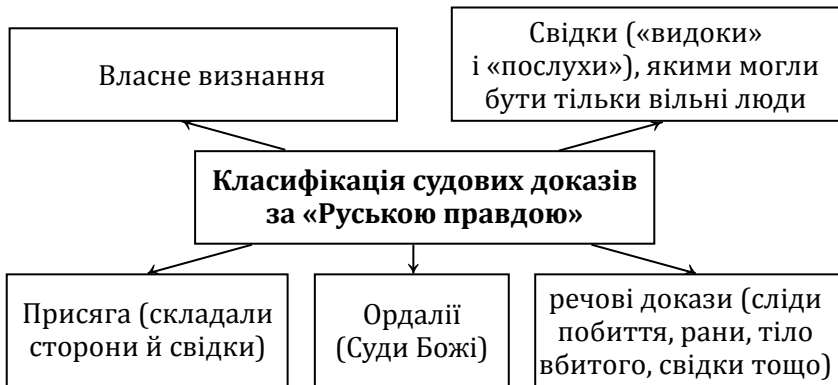
Важливою новацією згаданого зводу законів стало детальне врегулювання правовідносин між феодалом-боргодавцем і залежним від нього селянином-закладником (закупом). Виникнення в законі таких норм свідчила про те, як далеко просунулося суспільство у феодалізації. Селянин, який взяв «купу» (тобто якість майно або знаряддя праці) у феодала, був від нього залежним. Закон забороняв йому йти від свого пана під загрозою стати холопом, дозволяв панові карати закупа «за справу». Однак повністю правоздатності такий селянин не втрачав, закон охороняв його життя, майно і навіть особисту гідність, хоч і меншою мірою, ніж вільного селянина чи городянина.

**«Руська правда», що закріпила традиційні процедури
упіймання злодія та розшуку вбивці, визначила
три стадії (етапи) судового процесу**

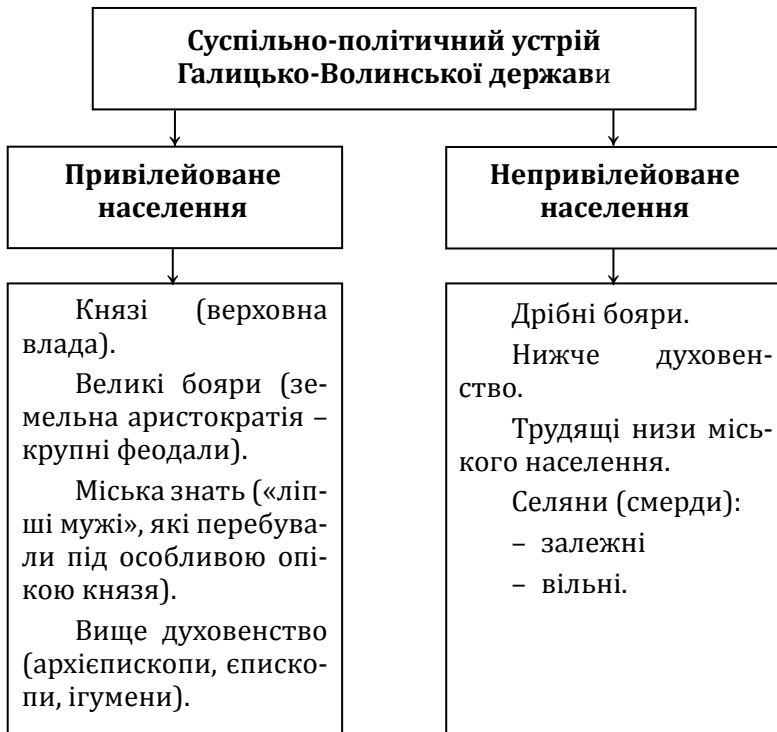
1. «Заклич». Варто було оголосити про пропажу речі на торгу (громадському місці). Закон ґрунтувався на тому, що заклич стає відомим для всього міста впродовж трьох днів. Тому повернення речі до цього терміна не каралося.

2. «Звід». Розпочинався у випадках: а) якщо річ було знайдено в кого-небудь до закличу; б) якщо річ знайдено до трьох днів після закличу; в) якщо річ було віднайдено не у своєму місті (громаді).

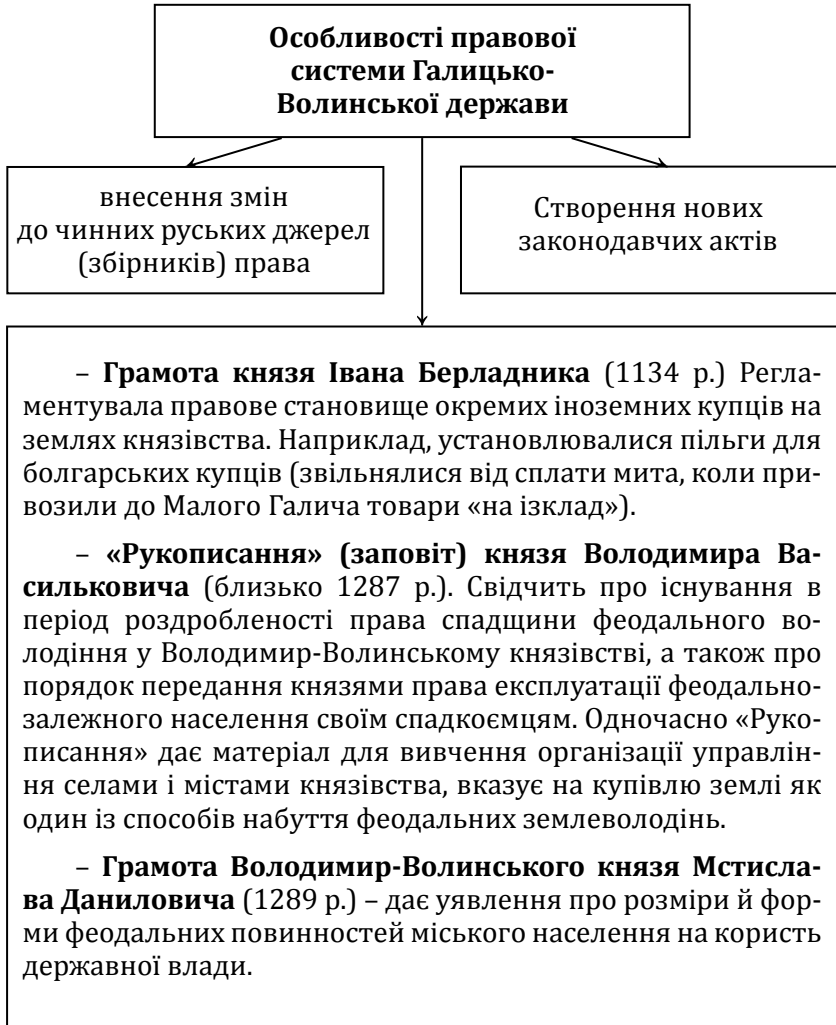
3. «Гоніння слідом». Якщо переслідування утікача по сліду не увінчувалось успіхом, то верв, куди приводив слід, повинна була або видати злочинця, або сама відповідати за злочин. У таких випадках верв платила штраф розкладкою. Те саме чекало общину, якщо на її території знаходили вбитого князівського слугу.

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНЬСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

Поширення Магдебурзького права в Україні	
Місто	Рік набуття Магдебурзького права українськими містами
1	2
Володимир-Волинський	1324
Сянок	1339
Львів	1356
Галич	1367
Кам'янець-Подільський	1374
Ярослав	1375
Белз	1377
Перемишль	1389
Городок (Львівська область)	1389
Теребовля	1389
Самбір	1390
Жидачів	1393
Щирець	1397
Глиняни	1397
Коломия	1405
Рогатин	1415
Сокаль	1424
Кременець	1431
Стрий (місто)	1431
Луцьк	1432
Хмельник	1443
Житомир	1444
Мукачеве	1445
Тисмениця	1449
Ярмолинці (сmt)	1455
Угнів	1462
Бібрка	1469
Куликів	1469
Чернівці	1488
Рівне	1492
Київ	1494

Продовження табл.

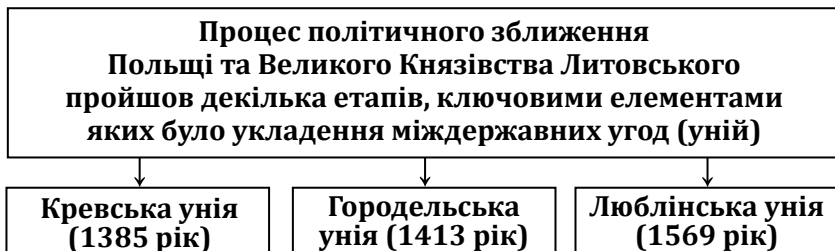
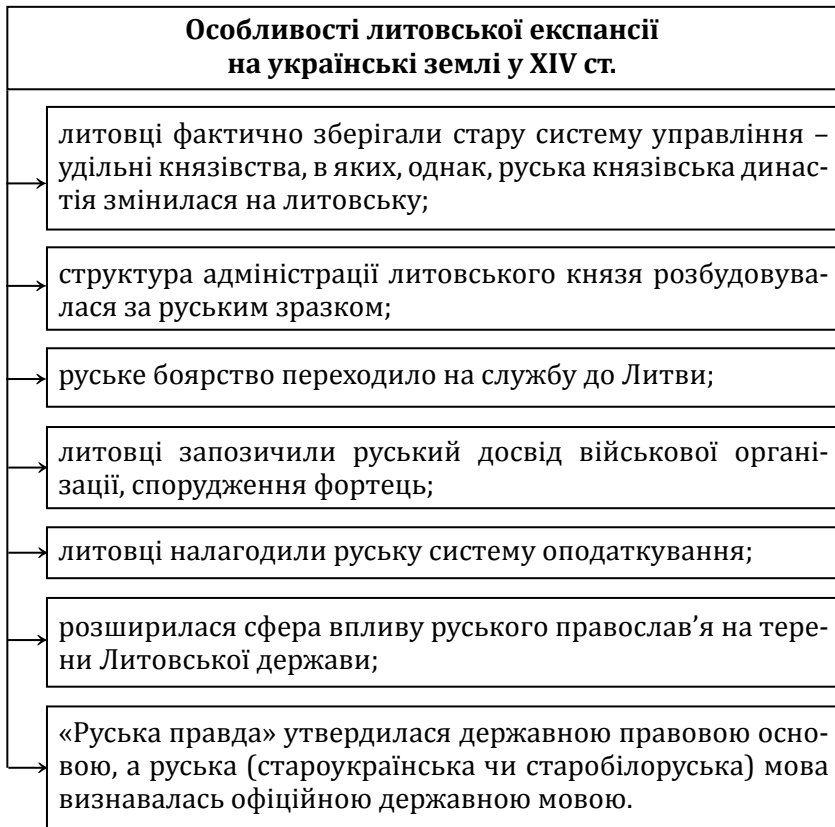
1	2
Потелич	1498
Бучач	1515
Чортків	1522
Золочів	1523
Острог	1528
Хирів	1528
Бережани	1530
Великі Бірки	1530
Підгайці	1539
Торчин	1540
Тернопіль	1548
Журавно	1563
Олика	1564
Погребище	1569
Немирів (смт)	1580
Білогір'я	1583
Новий Заслав	1583
Броди	1584
Корсунь-Шевченківський (кол. Корсунь)	1585
Васильків	1586
Шаргород	1588
Коростень	1589
Біла Церква	1589
Лубни	1591
Пирятин	1592
Чигирин	1592
Магерів	1595
Жовква	1603
Новий Яричів	1618
Рава-Руська	1622
Чернігів, Борщів	1623
Вінниця	1640

Закінчення табл.

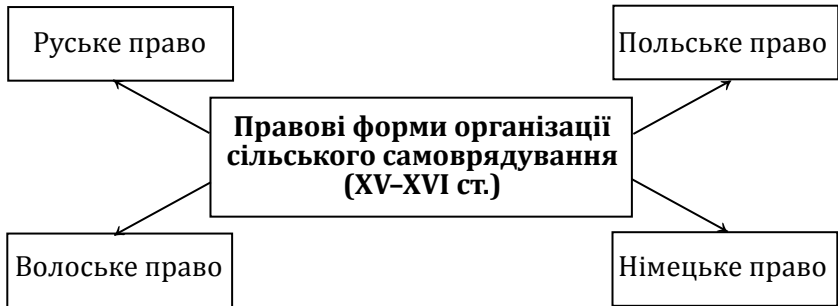
1	2
Глухів, Кролевець	1644
Козова	1650
Козелець	1656
Івано-Франківськ (Станіславів)	1662
Остер	1662
Маріямпіль	1670-ті
Славута	1754
Коростишів	1779
Романів (снт)	1817

Розділ 3

ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

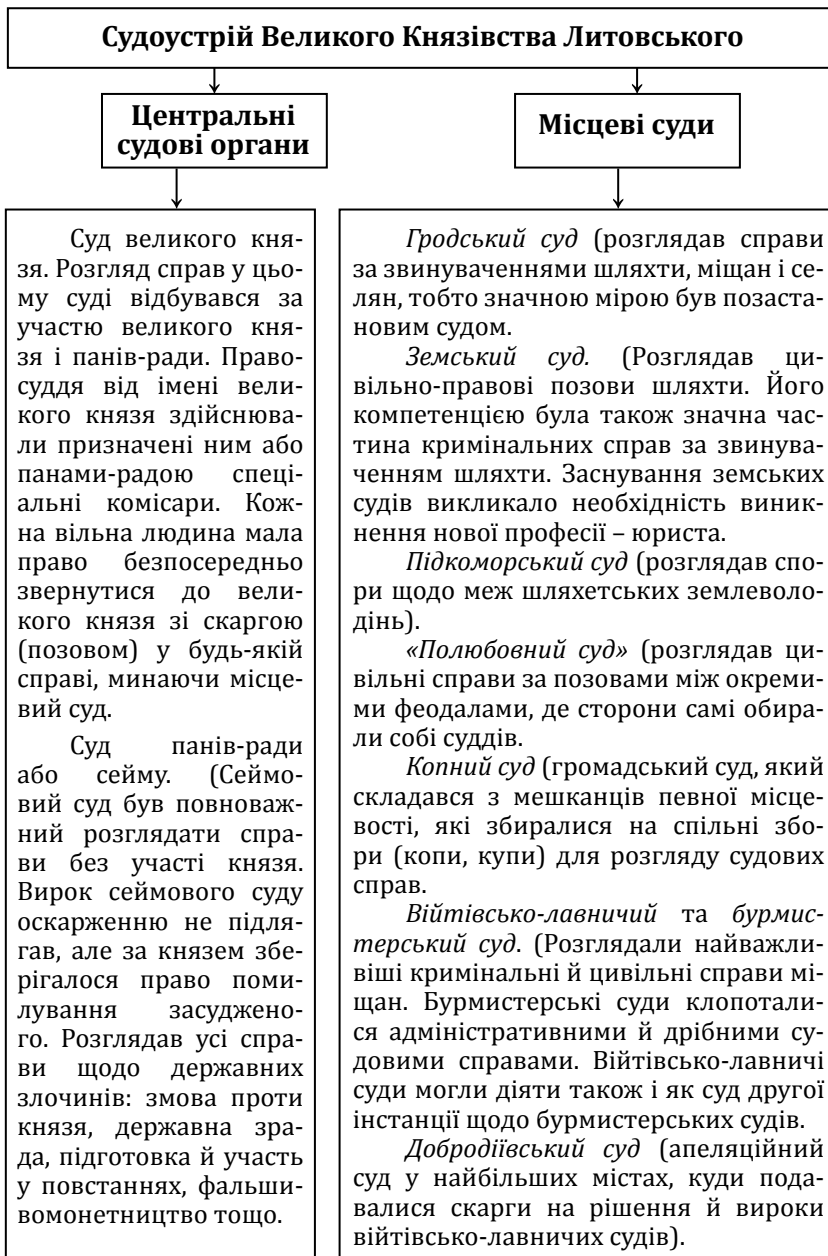

Суспільний лад Великого Князівства Литовського			
Феодали	Духовенство	Міщани	Селянство
<p>магнати: – князі; – пани радні (великі землевласники, які входили до складу ради при князеві; – <i>пани хоругові</i> (землевласники, які виїжджали під час зборів ополчення зі своїми загонами і під своїми прапорами (хоругвами)).</p> <p>Військово-служиві люди (шляхтичі, які не мали феодально-залежних від себе людей; безземельна або служива шляхта, яка жила за рахунок служби у великих феодалів або оренди в них невеликих ділянок землі, які обробляла власною працею).</p> <p>Дрібна та безземельна шляхта (суттєво обмежена у правах).</p>	<p>Католицьке і православне (станові права духовенства, на відміну від інших станів, не могли передаватись у спадщину. Представників духовенства не могли судити нижчі державні суди, а для католицьких ксьондзів і єпископів вищою судовою інстанцією була римська курія).</p>	<p>Міщани великих міст звільнялися від усіх панщинних робіт за винятком робіт із будівництва і ремонту замків, сплати податків, які стягувалися з міста у скарбницю або в приватно-власницьких містах – на прибуток феодала.</p> <p>Міщани мали право об'єднуватись у спілки за професійною ознакою – <i>цехи</i> і релігійно-просвітницькі та добродійні товариства – <i>братства</i>.</p>	<p><i>Люди господарські</i> (залежні безпосередньо від великокнязівської адміністрації);</p> <p>– <i>люди панські</i> (залежні від окремих феодалів);</p> <p>– <i>люди церковні</i> (залежали від церков, монастирів і вищого духовенства);</p> <p>– <i>заможні селяни</i> (виконували військову повинність або несли іншу службу; визнавалися вільними і за певних умов мали право переходу до іншого феодала):</p> <p>– <i>бояри</i>;</p> <p>– <i>бояри путні</i>;</p> <p>– <i>панцирні бояри</i>;</p> <p>– <i>бояри-слуги</i>.</p>

- *Князь*.
- *Маршалок* (за відсутності князя керував радою, приймав іноземних послів тощо).
- *Канцлер* (керівник великокнязівської канцелярії, затверджував печаткою всі нормативні акти).
- *Підскарбій* (завідував фінансовими справами, головню стежив за сплатою податків).
- *Гетьман* (найвищий військовий урядовець, який стежив за комплектуванням армії. Його повноваження особливо зростали в період оголошення військового збору).

- *Намісники земель* (зосереджували у своїх руках адміністративно-судові та військові функції. Головним обов'язком і відповідальністю намісника була організація військової служби. Він роздавав шляхті маєтки за службу і позбавляв землеволодіння. Під час війни намісник очолював військо своєї землі).
- *Державці* (керівники волостей, які, окрім адміністративно-судових і військових, мали фінансово-економічні функції).
- *Воєвода* (очільник воєводства).
- *Староста* (обраний місцевою шляхтою очільник повіту).

Джерела права Литовсько-Руської держави

Перший земський привілей (1387 р.). Направлений на насадження католицизму в Литовській державі. Привілей обіцяв кожному лицареві чи боярину, хто прийняв цю конфесію, а також його нащадкам повну можливість володіти, користуватися, продавати, відчужувати, змінювати, дарувати відповідно до своєї доброї волі й бажання замки, волості, села – все, чим він володів за батьківською спадщиною.

Другий земський привілей (1387 р.). Зобов'язував усіх жителів Литовської держави переходити в католицьку віру з усякої іншої віри (конфесії). За цим документом усе католицьке духовенство: церкви, монастирі та феодално-залежні від них люди вивільнювалися з-під державної юрисдикції. Католикам заборонялися шлюби з православними доти, доки останні не приймали католицької віри. Маєтки, передані католицькому духовенству, звільнялися від будь-яких служб і повинностей на користь держави.

Городельський привілей (1413 р.). Мав на меті зміцнення й розширення католицизму. З метою піднесення феодалів-католиків над іншими феодалами й надання їм ореолу знатності, статті 3 і 12 документа встановлювали переваги й порядок наділення гербами, отриманими від польських феодалів. В інших статтях цього привілею викладено обіцянки пільг і переваг тих із феодалів, які приймуть католицизм. За цим актом, усі некатоліки, зазвичай православні, що становили переважну більшість населення, не повинні були допускатися на державні посади і не могли бути членами державної ради.

Обласні грамоти. Видавалися на

прохання князів, шляхтичів, бояр чи зем'ян (власників невеликих земельних угідь, за володіння якими вони відбували державну, себто військову, службу) значна увага приділялася забезпеченню охорони майнових й особистих прав заможних верств населення.

Волосні привілеї. Спрямовані на правове закріплення повинностей і деяких прав населення. Вони визначали розмір багатьох повинностей населення (податки грошима, продуктами праці, полювання, промислів, різні роботи).

Грамоти (привілеї) мешканцям міст. Видавалися впродовж XIV–XVI ст., виводили міста з-під підпорядкування органів місцевої територіальної адміністрації. Вони засновували особливі міські органи за зразком німецьких міст (Магдебурзьке право). Право-відносини між собою, з іншими верствами населення й державою регулювалися місцевим звичаєвим правом, грамотами на Магдебурзьке право і правовими нормами, що містилися в інших грамотах, сеймових статутах, Литовських, а також у статутах цехів і братств.

Законодавча діяльність сейму (ухвали, постанови, конституції, статuti, грамоти, привілеї, листи, універсали, артикули).

Чолобитні (клопотання населення, щодо його правового захисту від сваволі й зловживань місцевих посадових осіб).

Господарські статuti 1514, 1529 і 1557 рр. (ними визначалися право-відносини між вищою та місцевою адміністрацією великокнязівських і державних маєтків (дворів і фільварків), з одного боку, і феодално-залежним населенням – з іншого).

**Кодифікація права
у Великому Князівстві Литовському**

**Статути
Великого Князівства Литовського**

Перший Литовський статут (1529 р.) – перший у Європі систематизований збір законів різних галузей права.

Другий Литовський статут (1566 р.) – згодом отримав напівофіційну назву Волинського статуту (або *волинського права*).

Третій Литовський статут (1588 р.) – метою було узгодити литовське право з польським. Це спричинено великими соціальними і політичними змінами, що сталися після втілення в життя реформи 1557 р. («*Устава на волоки*») і акта Люблінської унії 1569 р.

Джерела Магдебурзького права

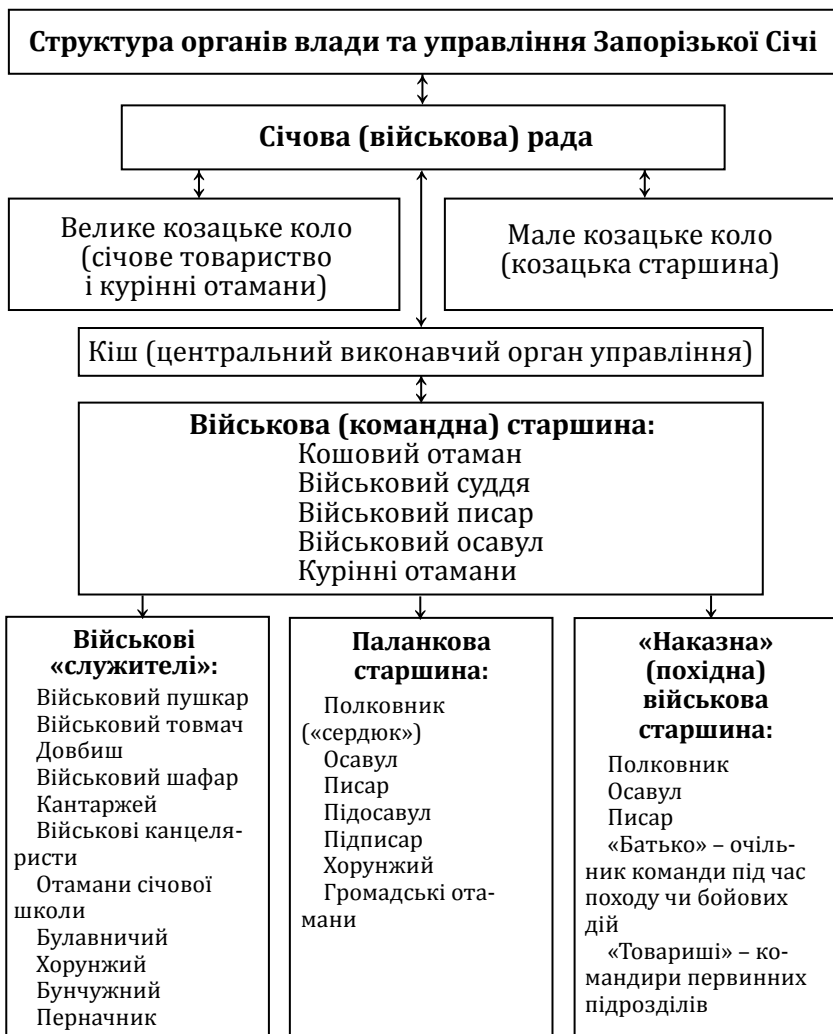

Саксонське зеркало» (XIII–початку XIV ст.)
«*Вейхбільд*» (XIII–початку XIV ст.)
«*Ландрехт*» (XIII–початку XIV ст.)

Розділ 4

КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Етапи формування реєстрового козацтва

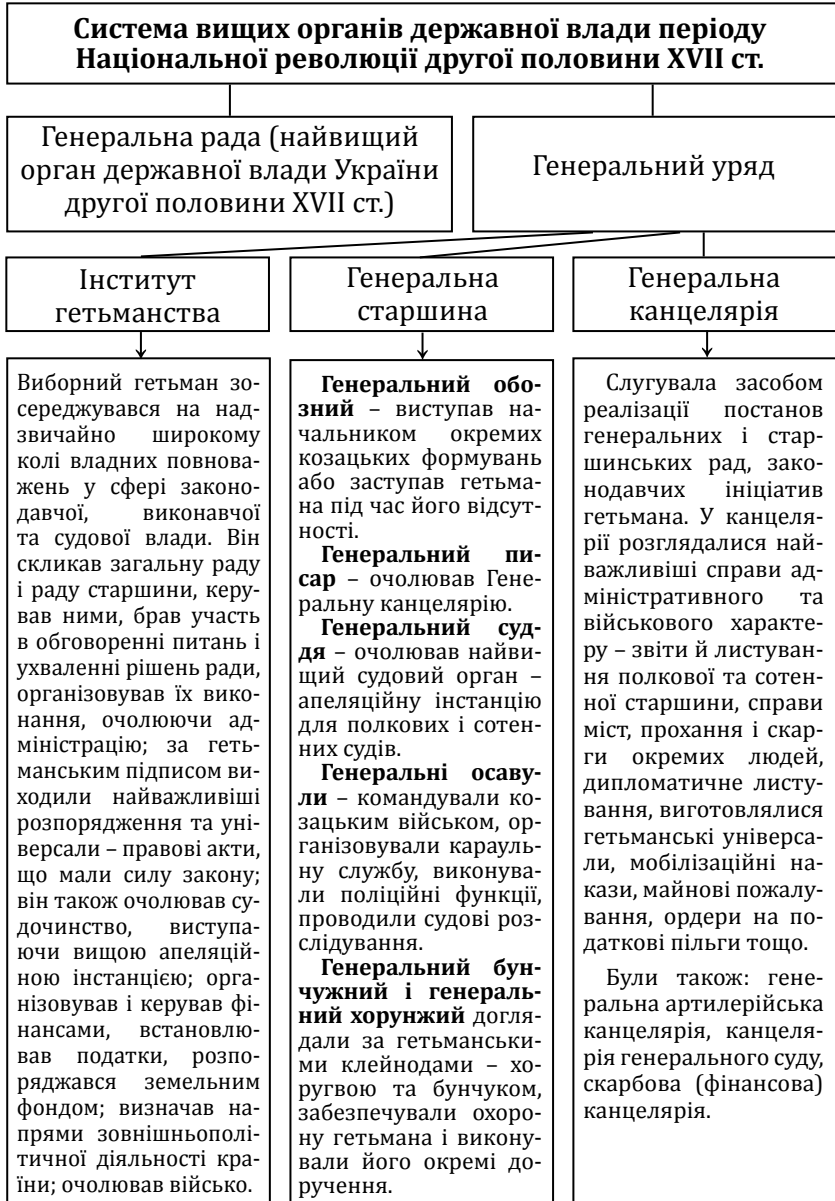
1572 року польський король і великий князь литовський Сигізмунд II Август створив козацький загін, який мав одержувати платню з державної скарбниці. Наймані козаки (300 душ) були записані в окремий реєстр (список), від чого отримали назву «*реєстрових козаків*». Їхнє офіційне призначення полягало в охороні південно-східних кордонів від турецько-татарських нападів.

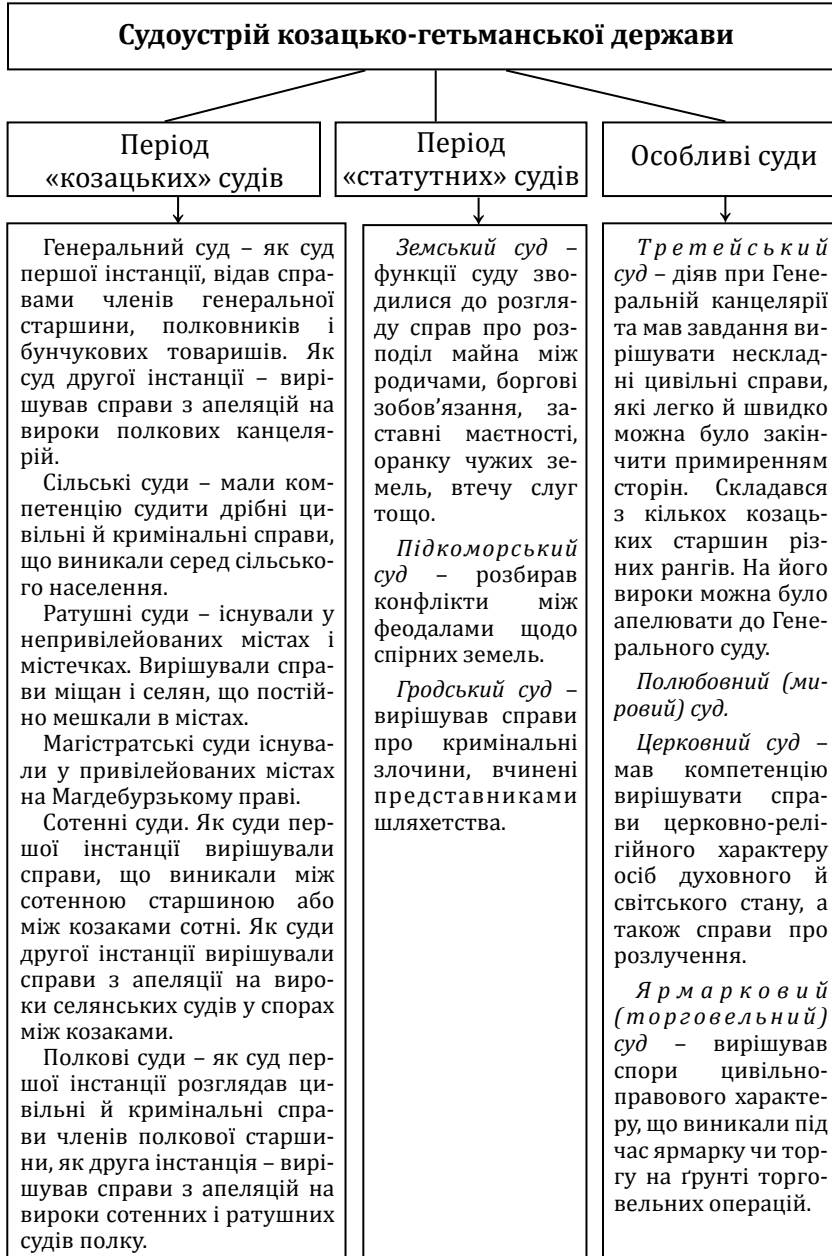
1578 року польський король Стефан Баторій, виявивши законодавчу ініціативу в сеймі республіки, скористався правом наймати на військову службу корони чужинців. Це право він поширив і на козацтво. За свою службу вони мали отримувати платню грошима або натурою. Їм надано низку привілеїв, зокрема: мати право власності на землю; виведення з-під юрисдикції феодалів, влади старост, воевод, міських магистратів. Вони мали власний суд. Отже, козаки користувалися правом власної військової, адміністративної та судової юрисдикції. У володіння створеного війська передано містечко Трахтемирів (нині село на Київщині) із монастирем для розміщення арсеналу та лікування поранених і хворих козаків. Реєстру було дано кілька гармат, королівський прапор і литаври. Крім того, реєстровики звільнялися від податків і повинностей, мали право безмитного заняття промислами й торгівлею.

Згідно з ординацією **1625 р.** (Куруківська угода), польський уряд змушений був визнати за реєстровими козаками право обирати старшину і, зокрема, сотників, надавав їм адміністративні й судові повноваження щодо козацького стану. Тоді ж у реєстровому козацькому війську запроваджено *полково-сотенний устрій*. Сформовано *шість* полків: Білоцерківський, Київський, Канівський, Черкаський, Корсунський, Переяславський. Якщо долучити їх до «*вольностей*» Запорозької Січі, то матимемо поважну територію, на якій було власне козацьке військо, своя адміністрація, панували православна віра, національна судова та освітня системи. Власне, було *створено всі передумови держави, тобто автономності краю*, що входив до складу Речі Посполитої.

У **1638 р.** сейм ухвалив «*Ординацію Війська Запорозького реєстрового*», за якою реєстрове козацтво було поставлено під суворий контроль королівської адміністрації та позбавлялося багатьох привілеїв. Зокрема, «на вічні часи» було скасовано виборність гетьмана та іншої старшини, скорочено реєстр. *Посада гетьмана заміщувалася посадою королівського старшого комісара* з військовою та судовою владою над козаками. Для нагляду за козаками й виконанням ними власних обов'язків полковники мусили постійно перебувати у своїх полках. Встановлено офіційні обмеження і щодо місцевості проживання реєстрового козацтва. Вони мали мешкати тільки у прикордонних містах Черкаського, Канівського і Корсунського староств.

КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКА ДЕРЖАВА

Етапи
юридичного
закріплення
української
державності
в період
1648–1658 рр.

За умовами **Зборівського мирного договору (8 серпня 1849 р.)** Річ Посполита визнавала існування Української держави у межах Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств. Влада належала гетьману. Зборівська угода була важливим етапом у творенні української державності. Вона стала першим юридичним актом визнання української автономії.

Білоцерківський договір (28 вересня 1651 р.) передбачав обмеження суверенітету української держави та зменшення її території до розмірів Київського воєводства. Козацький реєстр скорочувався до 20 тис. душ. У травні 1652 року договір був анульований Б. Хмельницьким.

Березневі статті (1654 р.) закріпили протекторат Росії над Україною, яка зберігала свій державний устрій і власну територію. Православна церква в Україні залишалася також самостійною, не підлеглою російському патріархатові. Російський цар мав лише право одержувати грошову данину й контролювати зовнішні зносини України. Щорічна данина протекторові за військову допомогу вважалася умовою протекції.

Згідно з **Гадяцьким договором (6 вересня 1658 р.)** Україна, як «князівство Руське», входила до Речі Посполитої на правах формально рівного суб'єкта федерації. Україна визнавалася в межах Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств. На чолі – виборний гетьман. Україна могла мати власний суд, військо, скарбницю, але позбавлялася права вести власну зовнішню політику. Така пропольська орієнтація не знайшла підтримки серед українського народу.

Гетьманські (договірні) статті

Документи державно-правового і міжнародно-правового характеру, котрі визначали устрій української гетьманської держави та порядок її взаємин із Московською державою на період правління конкретного гетьмана.

«Другі Переяславські статті» (1659 р.) – гетьман **Юрій Хмельницький** не мав права вести самостійну зовнішню політику. Козацька рада не могла (без згоди царського уряду) переобирати гетьмана. Гетьман без згоди ради не міг призначати або звільняти полковників і генеральну старшину. Київський Митрополит повинен визнати зверхність Московського патріарха.

«Батуринінські статті» (1663 р.) – гетьман **Іван Брюховецький** повністю підпорядкував гетьманську адміністрацію Московській державі.

«Московські статті» (1665 р.) – гетьман **Іван Брюховецький** ще більше посилював військово-адміністративну й фінансову залежність Війська Запорозького від московського уряду. Українські міста й землі переходили під безпосередню владу московського царя. Гетьманському уряду заборонялося вступати у дипломатичні зносини з іншими державами; обмежувалося право вільного вибору гетьмана, вибори якого мали проходити лише з дозволу царя і в присутності московських послів; збільшувалася кількість московських військ в Україні; збирання податків з українського населення (крім козаків) відтоді покладалося на московських воевод.

«Глухівські статті» (1669 р.) гетьмана **Дем'яна Многогрішного** попри незначні поступки царського уряду (податки збиралися тільки козацькою старшиною, обмежувалася чисельність московського війська в Україні тощо) загалом також були спрямовані на обмеження державних прав України московським уря-

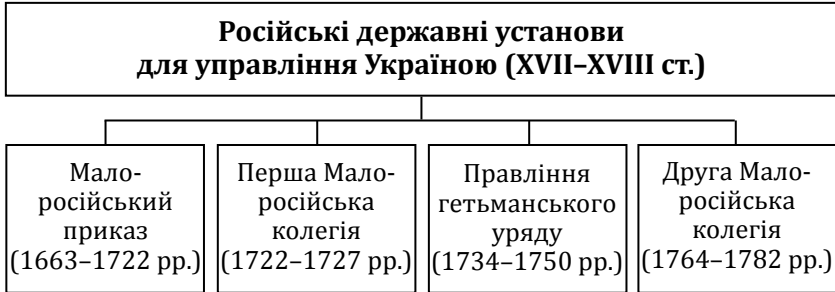
дом. Гетьману й надалі заборонялося вступати в безпосередні зв'язки з іншими державами.

«Конопотські статті» (1672 р.) гетьмана **Івана Самойловича** значно обмежували гетьманську владу на користь старшини. Гетьман не мав права позбавити старшину посад чи покарати без згоди старшинської ради чи вироку військового суду. Особливо обмежувалися політичні права гетьманського уряду в царині зовнішньої політики. Лівобережним полкам заборонялося надавати військову допомогу правобережному гетьманові Петру Дорошенку в його боротьбі проти Польщі.

«Коломацькі статті» (1687 р.) гетьмана **Івана Мазепи** обмежували політичні права гетьмана та українського уряду. Зокрема гетьман не мав права без царського указу позбавляти старшину керівних посад, а старшина – скидати гетьмана. Обмежувалося його право розпоряджатися військовими землями, заборонялося підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами.

«Решетилівські статті (1709 р.) – гетьмана **Івана Скоропадського**, за якими московським урядовцям надавалося право втручатися у справи української адміністрації; установлювався контроль за діяльністю гетьмана, збиранням податків, витратами на утримання гетьманської адміністрації, козацького війська тощо.

«Решительні пункти» (1727 р.) – гетьман **Д. Апостол** домігся більш «м'якшого» варіанту підлеглості, що формально відновлювало козацько-гетьманську автономію.

ПРАВОВА СИСТЕМА КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Кодифікація права України-Гетьманщини

«Процесс краткий приказной, изданный при резиденции гетманской» (1734 р.). Складався зі вступу, 13 параграфів, короткого додатку і характеристики порядку винесення вироків. Основну частину становили нормативні акти, що регулювали тогочасний судовий процес.

«Акцес» (1743 р.). В основу цієї кодифікації, яка не набула офіційного значення, покладено Литовський статут і «Порядок».

«Права малороссийские с книг Статута, Саксона и Порядка выписанные» (упорядкована в 1744–1757 рр.). Вона охоплювала також низку норм із Литовського Статуту, «Саксона» і «Порядка».

«Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). – найвідоміша з кодифікацій українського права першої половини XVIII ст.

«Суд і розправа в правах малоросійських...» (приватна кодифікація Ф. Чуйкевича, розроблена 1750–1758 рр. за дорученням гетьмана Кирила Розумовського). Цей збірник, власне, був витягом із польсько-литовського та російського законодавства, а також звичаєвого права, що діяло на Лівобережжі й Правобережжі впродовж XV–XVIII ст.

«Книга Статутов и прочие права малороссийские» (1764 р.). Був укладений внаслідок приватної кодифікації **В. Кондратьєвим**.

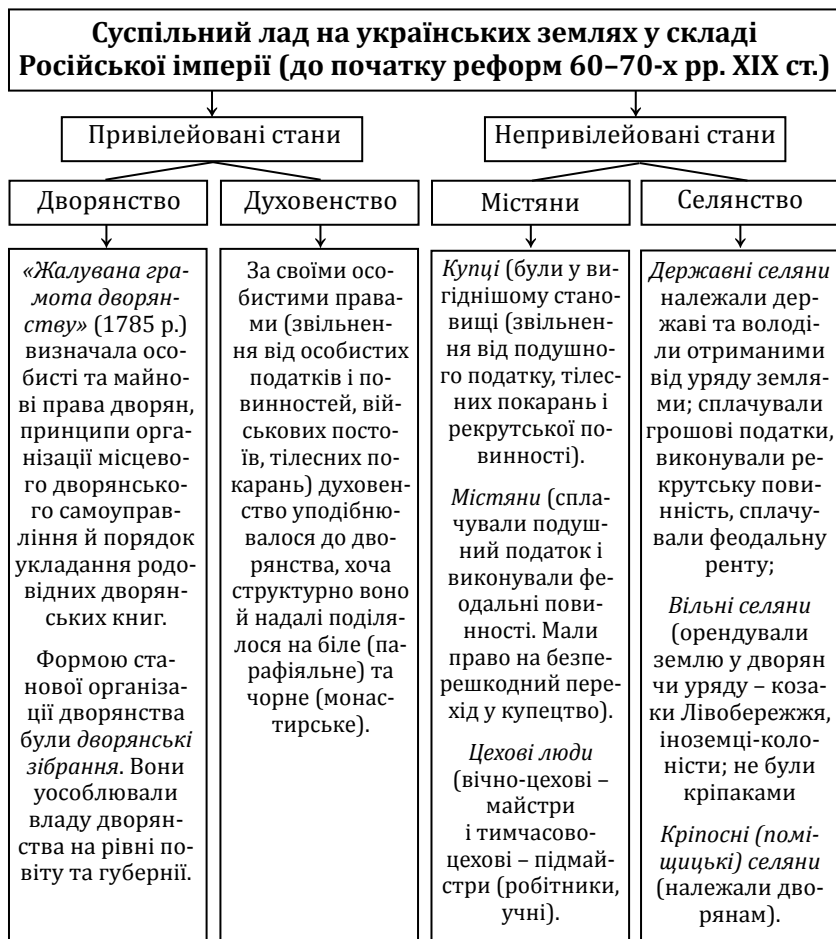
«Екстракт малоросійських прав» (1767 р.). Зібрані правові норми з різних джерел, які діяли в Україні протягом майже двох останніх століть, у збірнику викладалися в хронологічному порядку, цей збірник був унікальним зводом, оскільки давав змогу відслідковувати історичний розвиток різних інститутів права і виявити його основні тенденції. Книга була збірником норм державного, адміністративного та процесуального права.

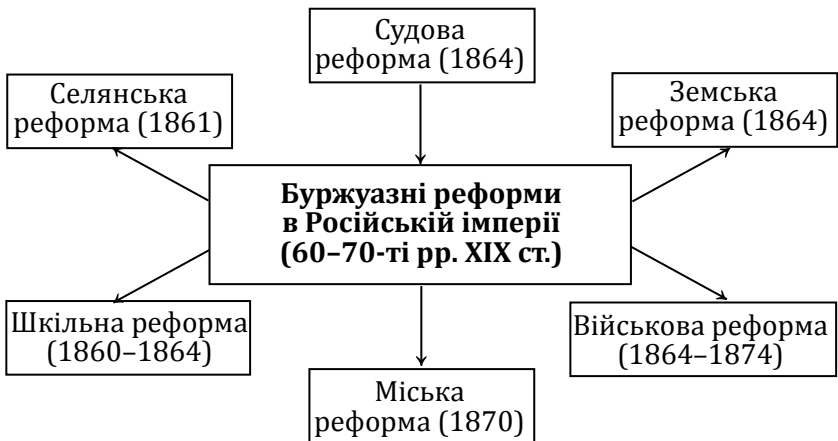
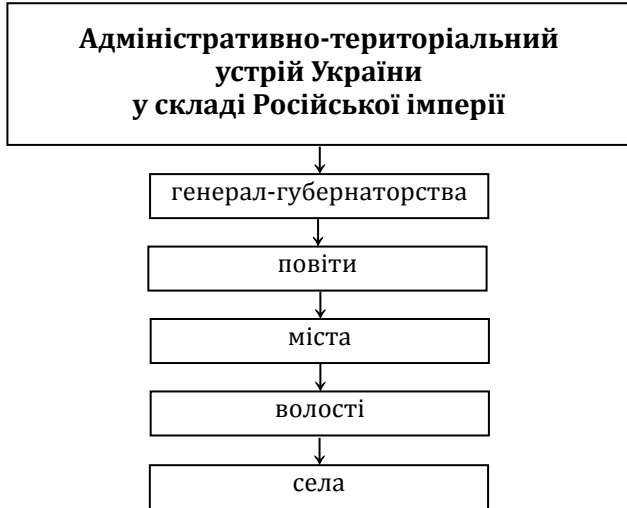
«Екстракт з указів, інструкцій і настанов» (1786 р.). Містив норми й українського права, й російського законодавства.

Розділ 5

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА ЕТНІЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

**Судоустрій в українських губерніях
Російської імперії
за судовою реформою 1864 р.**

**Система мирових
(місцевих) судів:**

розглядали дрібні цивільні та кримінальні справи, передусім намагаючись примирити сторони, складалася з двох ланок;

– *дільничний мировий суддя* (зазвичай, у повіті було декілька дільниць мирового суду, кожна з яких об'єднувала по кілька волостей);

– *почесний мировий суддя* (не мали спеціальної дільниці, але користувались усіма правами мирового судді);

– *повітовий з'їзд мирових суддів* апеляційна інстанція для справ, що розглядалися дільничними мировими суддями (у складі не менш як трьох суддів).

Система загальних судів:

– *окружні суди* (суд першої інстанції в цивільних і кримінальних справах у межах декількох повітів);

– *судові палати* (друга ланка загальної судової системи; одна на декілька губерній, а також – орган судового управління);

– *Сенат* (вищий касаційний суд);

– *Верховний кримінальний суд* (розглядав справи про найважливіші державні злочини).

Кодифікація права в підросійській Україні

«Зібрання малоросійських прав» (1807 р.). Хронологічно перша спроба систематизації норм місцевого права в українських губерніях імперської Росії. Найповніше представлено норми, що стосувалися майнових, шлюбно-сімейних і спадкових відносин, тому Зібрання вважають першим проектом Цивільного кодексу України.

«Повне зібрання законів Російської імперії» (Перше видання, 1830 р.). До нього увійшло понад 30 тис. законодавчих актів, розташованих у хронологічній послідовності. Кожний законодавчий акт отримав порядковий номер.

Друге видання «Повного зібрання законів Російської імперії» на відміну від Першого, одноразового видання, Друге виходило у світ щорічно з 1830 р. по 1884 р. і практично синхронно слідувало за суспільними подіями і явищами.

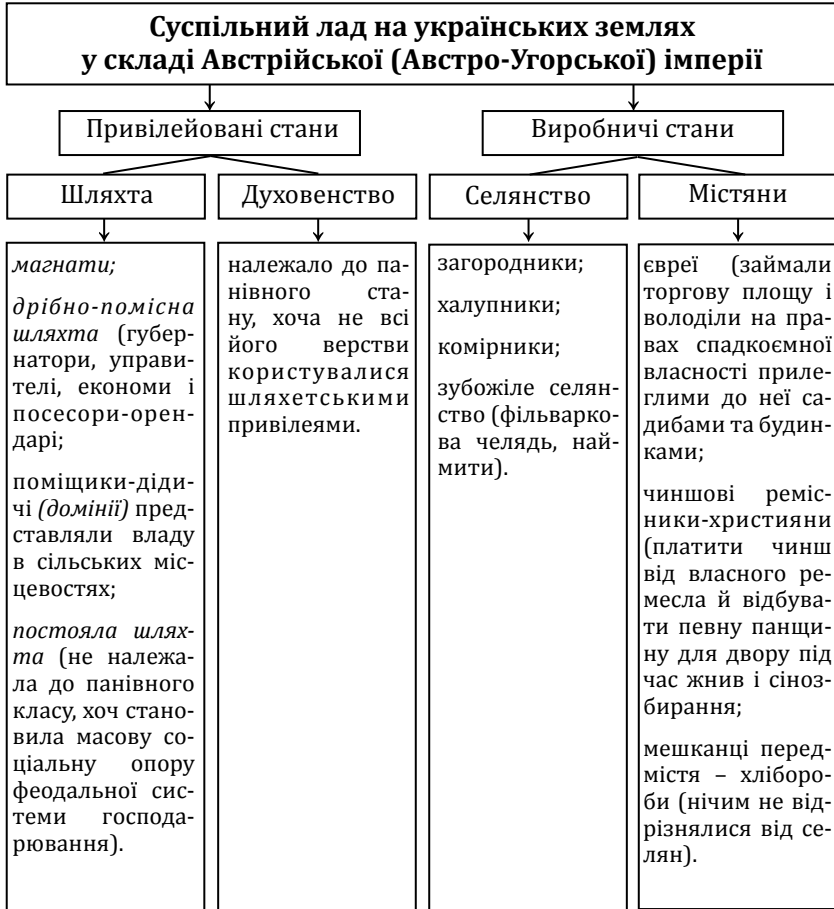
Третє видання «Повного зібрання законів Російської імперії» також виходило щорічно, до 1916 р. і хронологічно охоплювало період з березня 1881 р. до кінця 1913 р. Складало 33 томи з відділеннями, як і Друге видання, вмістивши понад 40 тис. законодавчих актів.

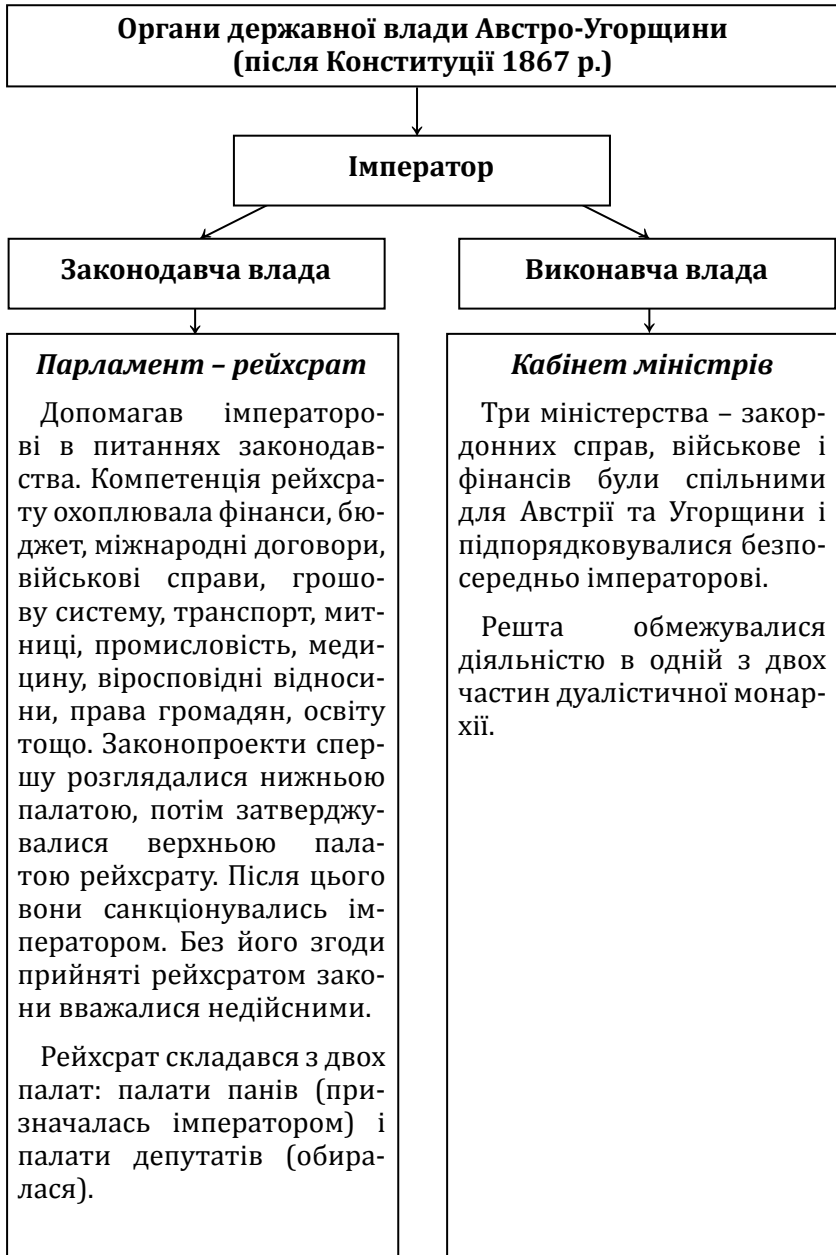
«Звід законів Російської імперії» уводився в дію з 1 січня 1835 р. Це видання супроводжували три види покажчиків: загальний змістовий, алфавітний та хронологічний.

Доповнене видання **«Зводу законів Російської імперії»** (1842 р.).

Третє видання **«Зводу законів Російської імперії»** (1857 р.).

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ (АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ІМПЕРІЇ

Особливості правової системи Австрійської (Австро-Угорської монархії)

Розділ 6
**НОВІТНІ УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА
ДЕРЖАВНІСТЬ І ПРАВО (1917–1921 рр.)**

**ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ
ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ**

Політико-правова
лінія українського
державотворення
в добу УЦР

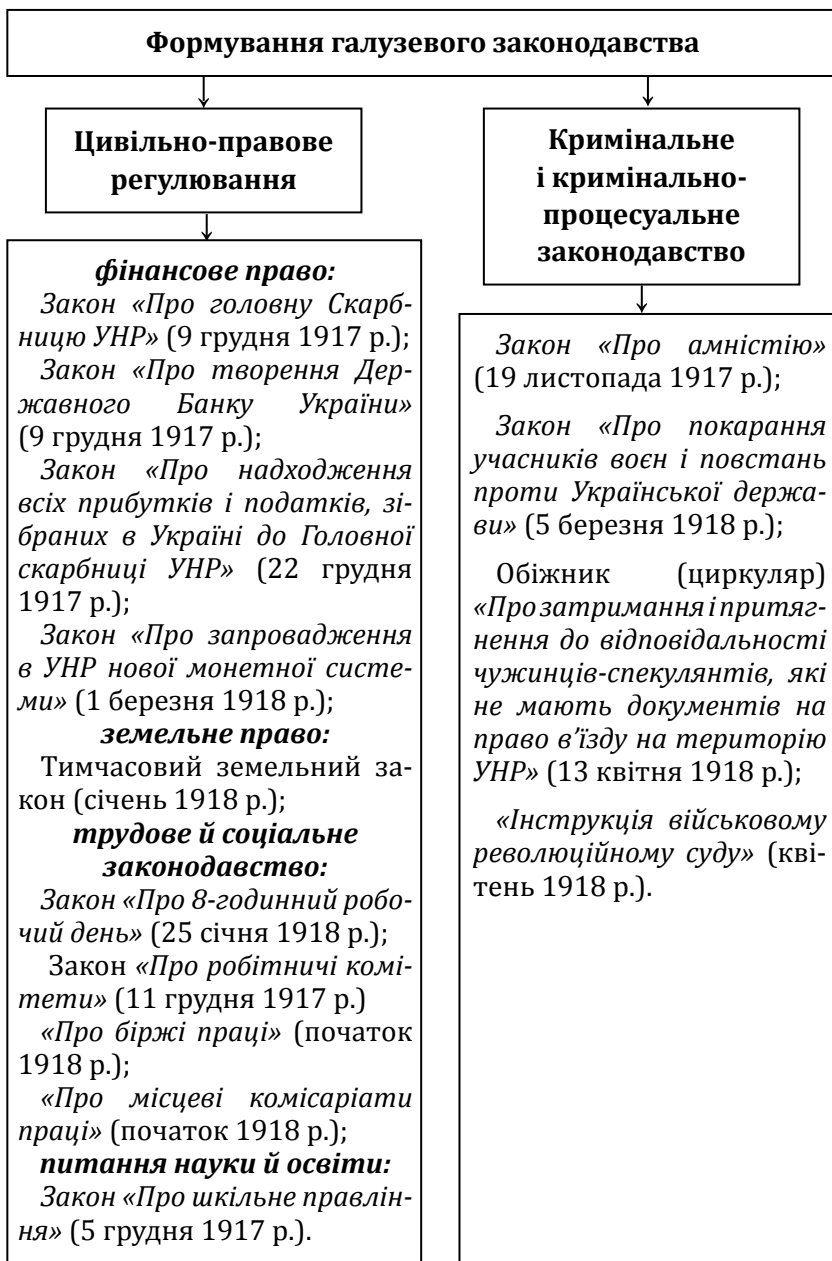
Перший Універсал (червень 1917 р.). Декларував автономію України у складі Росії й закликав народ до організації нового політичного ладу в Україні.

Другий Універсал (липень 1917 р.). Оприлюднили як результат переговорів керівництва УЦР з міністрами Тимчасового уряду. Центральна Рада зобов'язувалася самочинно не проголошувати автономію України до затвердження закону про автономний устрій України Установчими зборами.

Третій Універсал (листопад 1917 р.). Проголошував створення Української Народної Республіки з 9 українських губерній як автономної державної одиниці Російської Республіки.

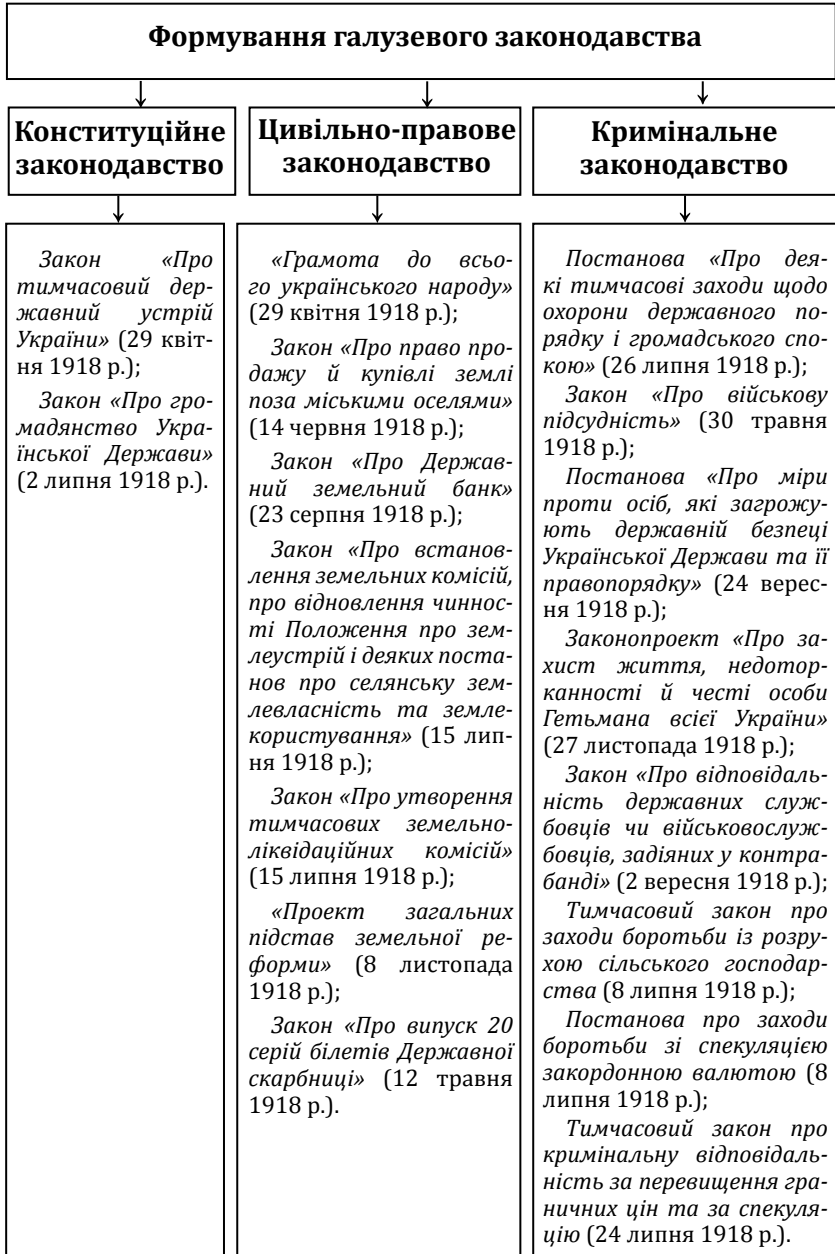
Четвертий Універсал (січень 1918 р.). Проголосив УНР самостійною незалежною державою українського народу.

Конституція Української Народної Республіки («*Статут про державний устрій, права і вольності УНР*») (29 квітня 1918 р.). Документ структурно поділявся на 83 статті, що об'єднувались у 8 розділів (загальні положення; права громадян України; органи влади УНР; Всенародні Збори УНР; про Раду Народних міністрів УНР; суд УНР; Національні союзи; часове припинення громадянських свобод).

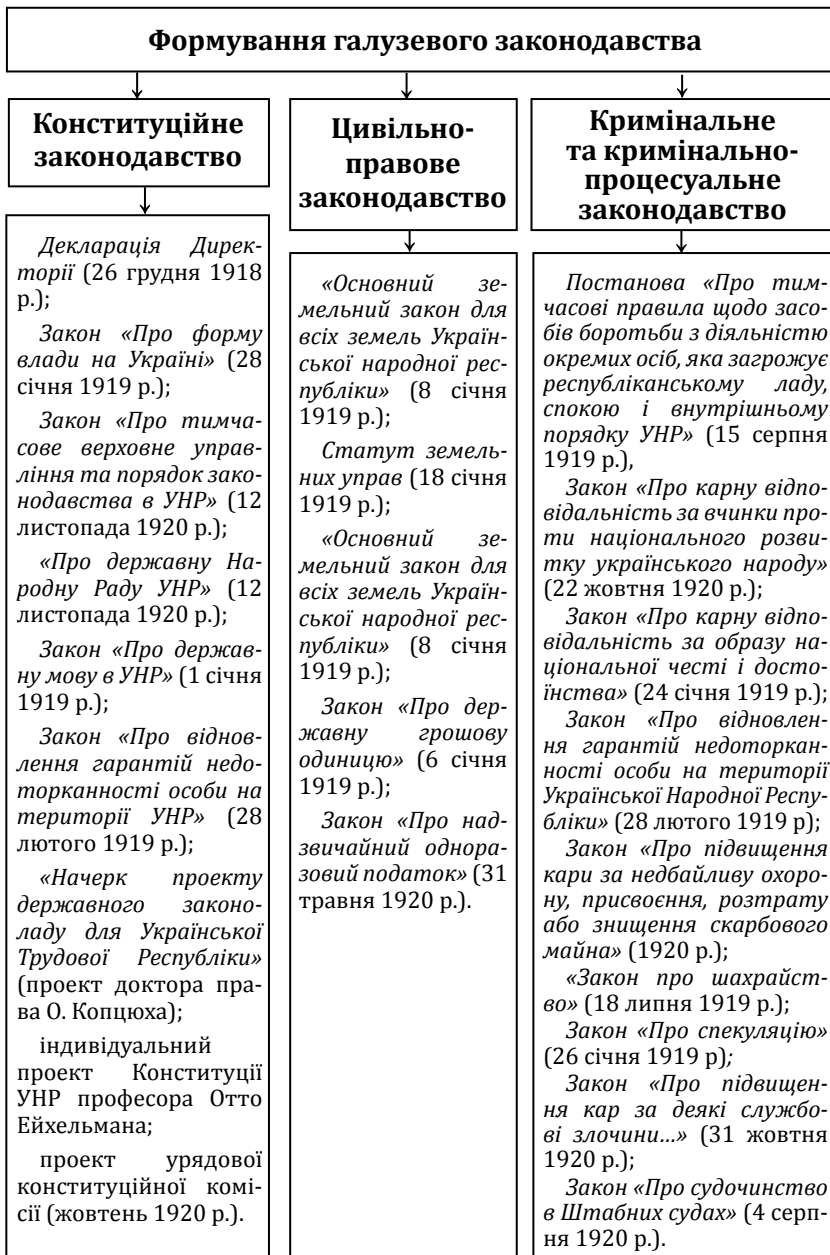
ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ ДОБИ «УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ» ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

ДЕРЖАВА І ПРАВО УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

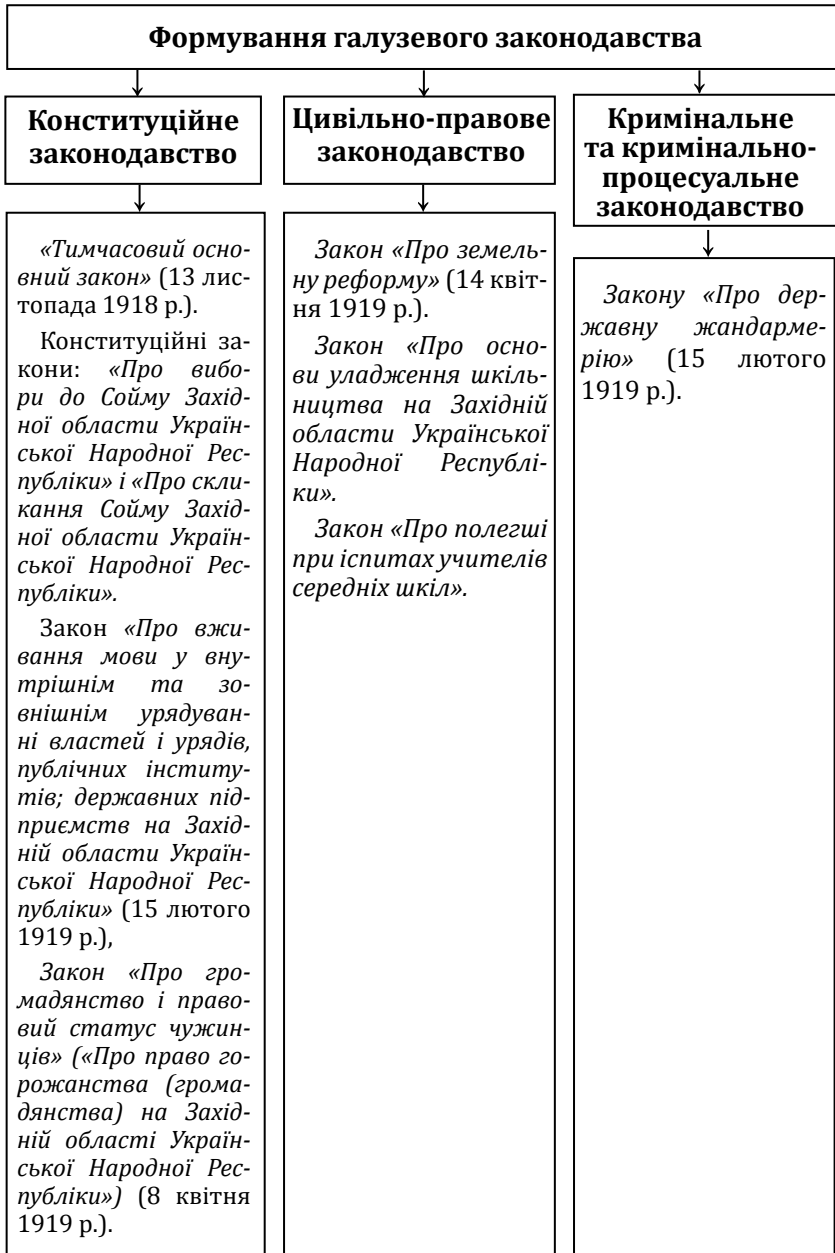

ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Розділ 7

РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ (1917–1991 pp.)

СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ І ПРАВА

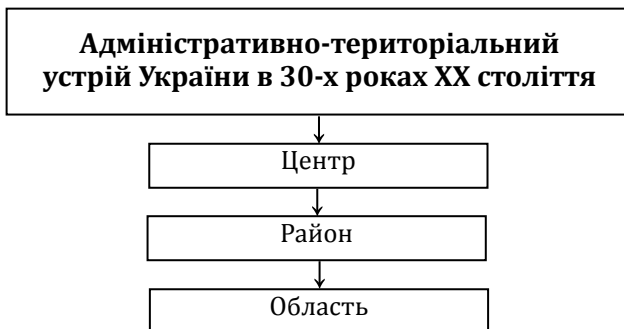
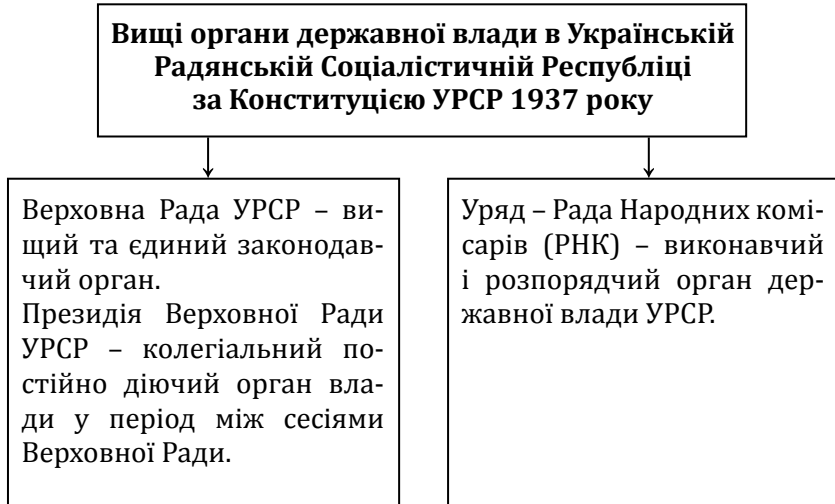
Основні політико-правові етапи становлення в Україні радянської державності та права

- 14 березня 1919 р. – прийняття Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР);
- 18 березня 1921 р. – підписання Ризького мирного договору між РСФРР і УСРР та Польщею;
- 30 грудня 1922 р. – підписання Декларації про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР);
- травень 1925 р. – прийняття Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Законодавчо закріплено входження УСРР у СРСР;
- 15 травня 1929 р. – прийняття Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Українська республіка проголошувалася соціалістичною державою робітників і селян, де вся влада належить радам робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Констатувалися цілковита солідарність з усіма радянськими республіками, добровільність входження до СРСР. Акцентувалося, що УСРР входить до складу Союзу як суверенна держава та зберігає за собою право вільного виходу із нього.

**Перша кодифікація
законодавства УСРР**

- 1922 – Кримінальний кодекс УСРР;
- 1922 – Кримінально-процесуальний кодекс УСРР;
- 1922 – Положення про судоустрій УСРР;
- 1922 – Цивільний кодекс УСРР;
- 1922 – Земельний кодекс УСРР;
- 1922 – Кодекс законів про працю;
- 1922 – Кодекс законів про народну освіту;
- 1923 – Закон про ліси;
- 1924 – Цивільний процесуальний кодекс УСРР;
- 1924 – Тимчасові будівельні правила;
- 1925 – Ветеринарний кодекс УСРР
- 1925 – Виправно-трудоий кодекс УСРР
- 1926 – Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадянського стану;
- 1927 – Адміністративний кодекс УСРР;
- 1927 – Кримінальний кодекс УСРР (нова редакція);
- 1927 – Кримінально-процесуальний кодекс УСРР (нова редакція);
- 1927 – Земельний кодекс УСРР (нова редакція);
- 1928 – Статут цивільного будівництва (замінив Тимчасові будівельні правила 1924 р.);
- 1928 – Гірничий кодекс УСРР;
- 1929 – Цивільний процесуальний кодекс УСРР (нова редакція);
- 1929 – Положення про судоустрій УСРР (нова редакція);
- 1929–1930 – Систематичне зібрання чинних законів УСРР.

РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ І ПРАВО В УКРАЇНІ В ПЕРІОД СТАЛІНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНО- РЕПРЕСИВНОГО РЕЖИМУ

ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ЗАХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1919–1939 рр.)

Політико-правове становище на українських землях у складі Польщі (основні етапи експансії)

11 липня 1919 р. – Верховна Рада Антанти надала Польщі мандат на окупацію Східної Галичини, проте лише на умовах «тимчасового заходу міжнародного характеру»;

10 вересня 1919 р. – Сен-Жерменський договір (Польща визнавалася тимчасовим окупантом краю – 10 років);

серпень 1920 р. – Севрський мирний договір (Статус Східної Галичини як міжнародної території підтверджувався);

21 вересня 1919 р. – Рішенням Союзних держав термін тимчасової польської окупації було подовжено з 10 до 25 років;

14 березня 1923 р. – Рада послів Антанти у Парижі узаконила анексію Галичини Польщею;

1919 рік – дискримінаційна політика колонізації способом запрошення до Східної Галичини та Західної Волині переселенців т. зв. *осадників*. Підставою для утворення осадницьких господарств стали ухвалені польським сеймом закони: *про аграрну реформу* (1920 р.) та *про військову колонізацію* (1920 р.);

1924 р. – ухвалення Закону про освіту (сумнозвісний *Lex Grabsky*), який запровадив, замість національної, т. зв. «*утраквістичну*» (двомовну) школу, в якій викладання поступово переходило на польську мову;

березень 1921 року – прийняття Конституції Польщі;

1925 рік – створення у Львові Українського Національно-демократичного об'єднання (УНДО). Об'єднання дотримувалося національно-демократичної орієнтації та становило легальну опозицію;

1929 рік – створення Організації українських націоналістів (ОУН). Мета організації – створення самостійної української соборної держави;

1930-й рік – початок політики «пацифікації» українського населення;

Квітень 1935 року – прийняття нової Конституції Польщі, яка встановлювала *президентську форму правління*. Нова Конституція завершила процес перебудови устрою Польщі, офіційна назва якої – *Друга Річ Посполита Польська*, на авторитарних засадах.

Політико-правове становище на українських землях у складі Румунії (основні етапи експансії)

11 листопада 1918 р. – окупація Буковини румунськими військами.

Січень 1919 р. – Хотинське повстання проти румунської окупації.

10 вересня 1919 р. – *Сен-Жерменський мирний договір* – Австрія відмовилася від частини буковинської території, яка межувала з Румунією (Південна Буковина). Тоді ж держави Антанти визнали окупацію Мараморошу. А Декрет про приєднання Буковини до Румунії ратифіковано палатою і сенатом.

Червень 1920 р. – Тріанонський мирний договір – приєднання решти буковинських земель до Румунії.

Серпень 1920 р. – *Севрський мирний договір* – установлення остаточного кордону Румунського королівства.

29 березня 1923 р. – прийняття Конституції Румунії, за якою встановлювалася форма правління – конституційна монархія.

1924 р. – початок насильницької політики «румунізації» українського населення.

Вересень 1924 р. – Татарбунарське повстання у Бесарабії, спричинене політикою «румунізації» українського населення на окупованих територіях.

1927 р. – утворення Української національної партії на Буковині, яка діяла легально і прагнула компромісу з румунською владою.

1936 р. – виникнення урядового циркуляру, яким заборонялося вживати історичні назви населених пунктів в офіційних документах і в пресі.

27 лютого 1938 р. – прийняття нової Конституції Румунії способом всенародного голосування (плебісциту). Вона анулювала усі положення загальнодемократичного характеру попередньої Конституції, що означало завершення режиму парламентської демократії, і встановлювала диктатуру короля Карла II.

Політико-правове становище Закарпаття у складі Чехо-Словацької республіки (основні етапи експансії)

8 квітня 1919 р. – ініціатива Центральної Руської Народної Ради про об'єднання краю з Чехо-Словаччиною.

10 вересня 1919 р. – *Сен-Жерменський мирний договір* та *Тріанонський мирний договір* (4 червня 1920 р.) стали міжнародно-правовою основою входження території українського Закарпаття до складу ЧСР.

7 листопада 1919 р. «*Генеральний статут про організацію адміністрації Підкарпатської Русі, приєднаної Паризькою конференцією до Чехословацької республіки*» – перший нормативний акт, що визначав правовий статус органів державного управління на території краю і дав йому офіційну назву.

29 лютого 1920 р. – Конституція Чехо-Словацької республіки («*Конституційна Грамота*»).

29 лютого 1920 р. – прийняття Закону «*Про організацію жупних і окружних урядів ЧСР*» (регулювалися структура і повноваження державної адміністрації в Закарпатті).

14 липня 1927 р. Закон ЧСР «*Про організацію політичного управління*» (запровадив новий адміністративно-територіальний поділ Чехо-Словаччини, де-юре автономну «Підкарпатську Русь» під новою назвою – «*Земля Підкарпаторуська*» – фактично прирівняв до трьох інших чеських провінцій (Чехія, Моравія-Сілезія, Словаччина).

22 листопада 1938 р. – «*Конституційний закон про автономію Підкарпатської Русі*» № 328.

12 грудня 1938 р. – Декларація уряду Чехо-Словаччини «*Про новий текст розпоряджень про автономію Підкарпатської Русі*».

15 березня 1939 р. – проголошення незалежності Карпатської України.

15–18 березня 1939 р. – вторгнення і окупація угорською армією Закарпатської України.

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ ТА ПРАВО В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Рейхскомісаріат «Україна» –

адміністративно-територіальна одиниця німецького цивільного управління з центром у м. Рівне (Рівненська, Волинська, Житомирська області, північні райони Вінницької з м. Вінницею, Київська і Полтавська області, Миколаївська (без західних районів) і Кіровоградська області, лівобережні південні райони Херсонської і Запорізької областей, Дніпропетровська і частина Запорізької областей. Територія Криму перебувала під спільним управлінням). (20 серпня 1941–10 листопада 1944).

Трансністрія – адміністративно-політична зона румунської окупації (Одеська область, південні райони Вінницької області, західні райони Миколаївської області, Чернівецька та Ізмаїльська області). (19 серпня 1941–29 січня 1944).

Адміністративно-територіальний устрій в Україні в період німецького окупаційного режиму

Зона військової адміністрації (військового командування армійської групи «Південь»).

Формувалася поступово та рухалася відповідно до зміни лінії фронту (Чернігівська, Сумська, Харківська, Донецька, Луганська області та Крим) (1941–1943)

Дистрикт «Галичина» – адміністративна одиниця у складі польської Генеральної Губернії (Львівська, Дрогобицька, Станіславська, Тернопільська області) (1 серпня 1941–1944).

Організаційно-правові основи діяльності українського руху опору в часи II Світової війни

30 червня 1941 р. – проголошення «Акту відновлення Української держави» у м. Львів;

14 жовтня 1942 р. – створення Української Повстанської Армії (УПА);

1 травня 1943 р. – «Розпорядження Головної Команди УПА, як найвищої і єдино-суверенної влади України»;

15 травня 1943 р. – «Розпорядження командування УПА про карні злочини та про встановлення воєнопольових судів і революційних трибуналів на теренах України, підпорядкованих УПА»;

травень–листопад 1943 р. – існування Колківської Повстанської Республіки з центром у м. Колки (неподалік Луцька);

1 вересня 1943 р. – «Розпорядження про встановлення адміністрації на терені України»;

липень 1944 р. – створення на Самбірщині Української Головної Визвольної Ради (УГВР);

1944 р. – видання Універсалу УГВР про головні принципи та перспективи українського визвольного руху.

РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ В ПЕРІОД КРИЗИ СОЦІАЛІЗМУ (СЕРЕДИНА 1950-х–1991 рр.)

Організаційно-правові передумови реорганізації правоохоронних органів

- 1953 р. – реорганізація МВС УРСР і міністерства державної безпеки УРСР в одне міністерство – МВС УРСР;
- 1954 р. – створення Комітету державної безпеки СРСР;
- 1954 р. – створення Комітету державної безпеки УРСР;
- 1955 р. – «Положення про прокурорських нагляд у СРСР»;
- 1957 р. – «Положення про верховний Суд СРСР»;
- 1960 р. – Закон «Про судоустрій УРСР»;
- 1962 р. – «Положення про міліцію» (МВС УРСР перейменовувалось на МОГП (Міністерство охорони громадського порядку);
- 1962 р. – «Положення про адвокатуру»;
- 1968 р. – перейменування МОГП УРСР на Міністерство внутрішніх справ;
- 1968 р. – Постанова ЦК КПРС і РМ СРСР «Про заходи по зміцненню міліції»;
- 1974 р. – Закон «Про державний нотаріат»;
- 1979 р. – Закон «Про прокуратуру СРСР»;
- 1979 р. – Закон «Про адвокатуру СРСР»;
- 1980 р. – «Положення про адвокатуру УРСР»;
- 1981 р. – Закон «Про судоустрій Української РСР»;
- 1987 р. – Закон «Про прокуратуру СРСР»;
- 20 грудня 1990 р. – прийняття Закону УРСР «Про міліцію».

Друга комплексна кодифікація законодавства УРСР

- 1960 р. – Кримінальний кодекс УРСР;
- 1960 р. – Кримінально-процесуальний кодекс УРСР;
- 1963 р. – Цивільний кодекс УРСР;
- 1963 р. – Цивільно-процесуальний кодекс УРСР;
- 1963–1964 рр. – видання семитомного «Хронологічного зібрання чинних законів, указів Президії ВР УРСР, постанов і розпоряджень уряду УРСР»;
- 1969 р. – Кодекс про шлюб і сім'ю;
- 1971 р. – Земельний кодекс УРСР;
- 1971 р. – Виправно-трудоий кодекс УРСР;
- 1971 р. – Кодекс про працю;
- 1971 р. – Лісовий кодекс;
- 1972 р. – Водний кодекс;
- 1976 р. – Кодекс про надра;
- 1970-ті рр. – видання «Систематичного зібрання діючого законодавства УРСР» (25 томів). У 1983 році додатково вийшло ще 3 томи, в яких містилося законодавство республіки в січні 1981 р.;
- 1983 р. – Житловий кодекс;
- 1984 р. – Кодекс про адміністративні правопорушення;
- Середина 80-х рр. – завершено роботу над «Зводом законів УРСР».

Розділ 8

ДЕРЖАВА І ПРАВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Нормативно-правове забезпечення процесу становлення та розвитку незалежної української національної державності

16 липня 1990 р. –	Декларація про державний суверенітет»;
24 серпня 1991 р. –	Акт проголошення незалежності України»;
12 вересня 1991 р. –	Закон «Про правонаступництво України»;
8 жовтня 1991 р. –	Закон «Про громадянство України»;
4 листопада 1991 р. –	Закон України «Про Державний кордон України»;
6 грудня 1991 р. –	Закон України «Про Збройні Сили України»;
15 січня 1991 р. –	Указ Президії ВР України «Про Державний Гімн України»;
28 січня 1992 р. –	Постанова ВР України «Про Державний Прапор України»;
19 лютого 1992 р. –	Постанова ВР України «Про Державний Герб України»;
25 червня 1992 р. –	Закон України «Про національні меншини в Україні»;
18 листопада 1993 р. –	Закон України «Про вибори народних депутатів»;
8 червня 1995 р. –	Конституційний договір між Президентом України та Верховною Радою України»;
28 червня 1996 р. –	Конституція України»;
16 жовтня 1996 р. –	Закон України «Про Конституційний Суд України»;
21 травня 1997 р. –	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
23 грудня 1997 р. –	Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
23 грудня 1998 р. –	Конституція Автономної Республіки Крим»;
5 березня 1999 р. –	Закон України «Про вибори Президента України»;
7 лютого 2002 р. –	Закон України «Про судоустрій України»;
8 грудня 2004 р. –	Закон України «Про внесення змін до Конституції України»;
21 грудня 2006 р. –	Закон України «Про Кабінет Міністрів України».

**Комплексна кодифікація законодавства
незалежної України**

- 6 листопада 1991 р. – Господарський процесуальний кодекс України;
- 21 січня 1994 р. – Лісовий кодекс України;
- 27 липня 1994 р. – Кодекс України про надра;
- 23 травня 1995 р. – Кодекс торговельного мореплавства України;
- 6 червня 1995 р. – Водний кодекс України;
- 5 квітня 2001 р. – Кримінальний кодекс України;
- 25 жовтня 2001 р. – Земельний кодекс України;
- 10 січня 2002 р. – Сімейний кодекс України;
- 16 січня 2003 р. – Цивільний кодекс України;
- 16 січня 2003 р. – Господарський кодекс України;
- 11 липня 2003 р. – Кримінально-виконавчий кодекс України;
- 18 березня 2004 р. – Цивільний процесуальний кодекс України;
- 6 липня 2005 р. – Кодекс адміністративного судочинства України;
- 8 липня 2010 р. – Бюджетний кодекс України;
- 2 грудня 2010 р. – Податковий кодекс України;
- 19 травня 2011 р. – Повітряний кодекс України;
- 13 березня 2012 р. – Митний кодекс України;
- 13 квітня 2012 р. – Кримінально-процесуальний кодекс України;
- 2 жовтня 2012 р. – Кодекс цивільного захисту України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

БАЗОВА

1. Актуальні проблеми історії держави та права: матеріали наук. конф., присвяченої 20-річчю незалежності України та 90-річчю НАВС (19 квіт. 2011 р.) / редкол.: В. В. Коваленко, В. І. Шакун, А. С. Чайковський та ін. – К., 2011. – 147 с.
2. Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: матеріали Міжнар. щоріч. наук. конф. молодих вчен., аспірантів і студ., присвяч. пам'яті видат. вчен.-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова, 17–18 листопада 2012 р. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» та ін.; ред. та уклад.: Горобець К. В. та ін. – Одеса: Фенікс, 2012. – 292 с.
3. Антологія української юридичної думки / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка; Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. – К.: Юридична книга, 2002–2005.
4. Аракелян М. Р. Історія держави і права України: навч.-метод. посібник / М. Р. Аракелян, Н. В. Єфремова. – Одеса: Фенікс, 2013. – 289 с.
5. Бакаянова Н. М. Історія адвокатури України: у запитаннях та відповідях, ілюстраціях та фотографіях: навч. посібник / Н. М. Бакаянова, О. О. Храпенко. – Одеса: Юридична література, 2016. – 214 с.
6. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X–середині XIX століть: (історико-правовий аспект): монографія / Б. С. Бачур. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2008. – 203 с.
7. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
8. Бойко І. Й. Історія держави і права України: практикум для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів України / І. Й. Бойко, М. М. Кобилецький, Л. Е. Ясінська. – Дрогобич: Коло, 2011. – 331 с.
9. Вдовичин І. Я. Історія держави і права України: навч. посібник / І. Я. Вдовичин, В. В. Смолей. – Львів: ЛКА, 2012. – 343 с.
10. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум (навчальний посібник) / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 346 с.
11. Городовенко В. В. Судові та правоохоронні органи України: навч. посібник / В. В. Городовенко, О. Л. Макаренков, М. М. Сантос. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. – 223 с.
12. Дахно І. І. Історія держави і права: навч. посібник / І. І. Дахно. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 658 с.

13. Добробог Л. М. Генезис та розвиток галузі права: проблеми історії та теорії: монографія / Л. М. Добробог. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2015. – 359 с.
14. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн: навч.-метод. посібник / О. С. Дудченко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 246 с.
15. Єрмолаєв В. М. Вищі представницькі органи влади в Україні: (історико-правове дослідження): монографія / В. М. Єрмолаєв. – Х.: Право, 2005. – 271 с.
16. Єфремова Н. В. Історія держави і права України: навч.-метод. посібник / Н. В. Єфремова. – Одеса: Фенікс, 2012. – 386 с.
17. Заруба В. М. Історія держави і права України: навч. посібник / В. М. Заруба. – К.: Істина, 2006. – 416 с.
18. Захарченко П. Історія держави і права України / П. Захарченко. – К.: Атіка, 2005. – 208 с.
19. Іванов В. М. Історія держави і права України: навч. посібник / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2007. – 728 с.
20. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник / В. М. Іванов. – К.: МАУП, 2007. – 552 с.
21. Історія держави і права України: у 2-х ч. / за ред. А. Й. Рогожина. – Х.: Основа, 1993–1996.
22. Історія держави і права України: у 2-х ч. / А. Й. Рогожин ... та ін.; за ред. А. Й. Рогожина. – К.: Ін Юре, 1996.
23. Історія держави і права України: у двох томах: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2003. – 656 с.
24. Історія держави і права України: підручник / В. Д. Гончаренко та ін.; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х.: Право, 2013. – 703 с.
25. Історія держави та права України: словник термінів і понять / В. В. Щукін, Н. В. Сугацька, А. М. Павлюк; під ред. М. М. Шитюка. – К.: Кондор, 2011. – 284 с.
26. Історія українського парламентаризму: у 3 т. / за ред. В. А. Смолія. – К., 2010.
27. Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення / О. Г. Аркуша та ін.; за ред. В. М. Литвина. – К.: Дніпро, 2010. – 635 с.
28. Історія українського права: навч. посібник / І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін.; за ред. І. А. Безклубого. – К.: Грамота, 2010. – 334 с.
29. Історія української державності: навч. посібник для студ. іст. ф-ту; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини; уклад.: Т. В. Кузнець, Н. Л. Тацієнко. – Умань: Сочінський [вид.], 2012. – 288 с.
30. Історія українського права: навч. посібник для вищ. навч. закл. / І. А. Безклубий та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. І. А. Безклубого. – К.: Грамота, 2010. – 336 с.

31. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність (До 15-річчя Конституції України і до 20-ї річниці незалежності України). – 3-є вид. / упоряд.: І. О. Кресіна, О. В. Батанов; за ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2011. – 328 с.
32. Кудін С. В. Історія держави і права України: навч.-метод. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. В. Кудін. – К.: Вид-во Акад. праці і соц. відносин федер. профспілок України, 2010. – 206 с.
33. Кузьминець О. Історія держави і права України / О. Кузьминець, В. Калиновський. – К., 2002. – 448 с.
34. Кульчицький В. С. Історія держави і права України: навч. посібник / В. С. Кульчицький. – К.: Атіка, 2001. – 160 с.
35. Кульчицький В. С. Історія держави і права України: підручник для студ. вищ. навч. закладів / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 622 с.
36. Лазарович В. Україна в боротьбі за державність / В. Лазарович. – Полтава, 2010. – 289 с.: іл.
37. Лашенко Р. М. Лекції по історії українського права / Р. Лашенко. – К.: Україна, 1998. – 256 с.
38. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України: курс лекцій / С. Макарчук. – Львів: Світ, 1999. – 350 с.
39. Маложон О. І. Історія держави і права України: навч. посібник / О. І. Маложон. – К.: Аванпост-прим, 2014. – 183 с.
40. Мельничук О. С. Миська правова система: теоретичні та нормативні засади: монографія / О. С. Мельничук. – Одеса: Фенікс, 2015. – 404 с.
41. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посібник / П. Музиченько. – К.: Знання, 2007. – 471 с.
42. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи і семінарських занять з навчальної дисципліни «Історія держави і права України»: відповідно до вимог ЕCTS: галузь знань 0304 «Право», освіт.-кваліфікац. рівень «Бакалавр», напрям підгот. 6.030401 «Правознавство» для студентів I курсу / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; уклад.: В. Д. Гончаренко та ін. – Х., 2012. – 72 с.: табл.
43. Нелін О. І. Історія держави і права України: підручник / О. І. Нелін. – К.: Київський університет, 2016. – 717 с.
44. Орленко В. І. Історія держави і права України (в таблицях та схемах): навч. посібник / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – К.: КНТЕУ, 2010. – 311 с.
45. Орленко В. І. Історія держави і права України: навч. посібник / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 487 с.: табл.
46. Орленко В. І. Історія держави і права України: посіб. для підгот. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – К.: Паливода А. В. [вид.], 2013. – 162 с.
47. Палеева Ю. С. Історія держави і права України: збірник завдань для самостійної роботи / Ю. С. Палеева. – Дніпропетровськ: ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. – 102 с.

48. Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст.: монографія / за ред. І. Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2006. – 278 с.
49. Середа А. М. Історія держави і права України: навч. посібник / А. М. Середа. – Суми: Університетська книга; Запоріжжя: ФОРМ-ЛТД, 2010. – 331 с.
50. Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми: матеріали XXXII Міжнародної історико-правової конференції (28–31 травня 2015 р., м. Полтава) / ред. колегія: І. Б. Усенко (голова) ... та ін.; Міжнародна асоціація істориків права, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ). – К.; Полтава: ПУЕТ, 2015. – 382 с.
51. Слюсаренко А. Г., Історія української конституції / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – К.: Знання, 1993. – 191 с.
52. Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали VIII Всеукр. наук. конф., 10 трав.–10 черв. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Асоц. випускників Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х.: ФОРМ-ЛТД, 2016. – 256 с.
53. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття / І. Я. Терлюк. – Львів: ЛІВС при НАВСУ, 2003. – 154 с.
54. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. (Доновітній час): навч. посібник / І. Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2006. – 399 с.
55. Терлюк І. Я. Держава і право в Україні: сторінки історії / І. Я. Терлюк. – Львів: Сполом, 2008. – 354 с.
56. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України: навч. посібник / І. Я. Терлюк. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 92 с.
57. Терлюк І. Я. Історія держави і права середньовічної України: навч. посібник / І. Я. Терлюк, Д. Забзалюк. – Львів: Каменяр, 2010. – 231 с.
58. Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навч. посібник / І. Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.
59. Тищик Б. Й. Історія держави і права України: академічний курс: підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – К.: Ін Юре, 2015. – 807 с.
60. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України: навч. посібник / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
61. Україна: нариси історії державотворення: навч. посібник / В. В. Стецкевич та ін.; за ред. проф. В. В. Стецкевича. – Кривий Ріг: Вид. центр КТУ, 2011. – 367 с.
62. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посібник / А. С. Чайковський, О. Л. Копиленко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
63. Чайковський А. С. Історія держави і права України: навч. посібник / А. С. Чайковський та ін.; за ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 512 с.

64. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права / М. Чубатий. – Мюнхен; Київ, 1994. – 224 с.
65. Шаг Р. Історія держави української / Роман Шаг. – К.: Майстер книг, 2014. – 136 с.
66. Швидько Г. К. Державне управління і самоврядування в Україні. Історичний нарис / Г. К. Швидько, В. Є. Романов. – Ч. 1. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 138 с.
67. Швидько Г. К. Історія держави і права України (X–початок XIX століття): навч. посібник / Г. К. Швидько. – Дніпропетровськ, 1998. – 176 с.
68. Шигаль Д. А. Історія держави і права України: курс лекцій / Д. А. Шигаль. – Х.: Індустрія, 2011. – 352 с.
69. Шигаль Д. А. Історія держави і права України: посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. – Х.: Право, 2017. – 252 с.
70. Шкварець В. П. Історія держави і права України: навч. посібник / В. П. Шкварець, В. К. Орловський. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 215 с.

Розділ 1

ДЕРЖАВА І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЧАСУ

1. Античний мир и варвары на юге России и Украины: Ольвия. Скифия. Боспор / гл. ред. А. А. Масленников, Н. А. Гаврилюк. – М.; К.; Запорожье: Дикое Поле, 2007. – 402 с.
2. Бакалець О. А. Історія України з найдавніших часів до початку XXI століття / О. А. Бакалець. – Л.: Магнолія 2006, 2010. – 573 с.
3. Василенко Г. К. Велика Скіфія / Г. К. Василенко. – К.: Знання, 1991. – 47 с.
4. Відейко М. Ю. Україна: від Трипілля до Антів / М. Ю. Відейко. – К.: КВІЦ, 2008. – 279 с.
5. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. – перша половина VI ст. н. е.) / О. А. Гавриленко. – Х.: Парус, 2006. – 352 с.
6. Гавриленко О. А. Історія держави і права України: стародавня доба: навч. посібник / О. А. Гавриленко. – Х.: ХНУВС, 2011. – 63 с.
7. Гавриленко О. А. Основні риси права скіфських ранньодержавних утворень / О. А. Гавриленко // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 1. – С. 17–22.
8. Гаврилюк Н. Ф. Экономика Степной Скифии VI–III вв. до н.е. – 2-е изд. перераб. и доп. / Н. А. Гаврилюк. – К.: Олег Филук, 2013. – 709 с.
9. Державно-правові проблеми Північного Причорномор'я: історія та сучасність. – Ч. 1 / відп. ред. О. М. Бандурка. – Х., 1999. – 171 с.
10. Державно-правові проблеми Північного Причорномор'я: історія та сучасність. – Ч. 2 / відп. ред. О. М. Бандурка. – Х., 1999. – 190 с.

11. Дишкант Т. П. Правдива Скіфія / Т. Дишкант. – Львів: Сполом, 2009. – 40 с.
12. Залізняк Л. Л. Первісна історія України / Л. П. Залізняк. – К.: Вища шк., 1999. – 263 с.
13. Заруба В. М. Державні утворення, суспільство і право стародавніх народів Північного Причорномор'я та Приазов'я: лекція / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2005. – 35 с.
14. Зубар В. М. Античний світ Північного Причорномор'я: нариси історичного та соціально-економічного розвитку: навч. посібник / В. Зубар, Е Ліннова, Н. Сон. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1999. – 320 с.
15. Карнаух А. Л. Авалон, готская история / А. Л. Карнаух. – Днепропетровск: Академия истории, 2010. – 275 с.
16. Козак Д. Н. Поселення неврів, слов'ян та германців на Стирі / Д. Н. Козак. – К., 2012. – 259 с.
17. Кіндратенко А. М. Матеріали до історії Скитії-України IV-V століть: походження та дії гунів: в 2-х кн. / А. М. Кіндратенко. – Х.: Просвіта, 2002.
18. Кіндратенко А. М. Європейські гуни – предки українців / А. М. Кіндратенко. – Х.: ПП «Див», 2007. – 167 с.
19. Крижицький С. Д. Античні держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К.: Альтернативи, 1998. – 351 с.
20. Кутайсов В. А. Античний полис Керкинитида / В. А. Кутайсов. – Симферополь: Предприятие Феникс, 2013. – 399 с.
21. Махортих С. В. Культура та історія киммерійців Північного Причорномор'я: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. іст. наук / С. В. Махортих. – К., 2008. – 31 с.
22. Моця О. П. «Анти» – «руси» – «українці»: формування ідентичності у слов'ян півдня Східної Європи V-XIX ст. / Олександр Моця. – К.: Наукова думка, 2012. – 213 с.
23. Мурзин В. Ю. Происхождение скифов. Основные этапы формирования скифского этноса / В. Ю. Мурзин. – К.: Наук. думка, 1990. – 88 с.
24. Одрін О. Природні ресурси та торговельно-економічний потенціал античних держав Північного Причорномор'я: нижнє Подністров'я та нижнє Побужжя / О. Одрін. – К., 2005. – 93 с.
25. Петрук В. Велика Скіфія – Оукраїна / В. Петрук. – К.: Спалах, 2001. – 430 с.
26. Полин С. В. От Скифии к Сарматии / С. В. Полин. – К., 1992. – 200 с.
27. Семененко В. И. История Украины с древнейших времен до наших дней / В. И. Семененко, Л. А. Радченко. – Х.: Торсинг, 2002. – 480 с.
28. Симоненко О. В. Сармати Північного Причорномор'я: хронологія, періодизація та етно-політична історія: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. іст. наук / О. В. Симоненко. – К., 1999. – 35 с.
29. Смирнов К. Ф. Сарматы и утверждение их политического господства в Скифии / К. Ф. Смирнов. – М.: Наука, 1984. – 184 с.

30. Смоляр В. І. Кімерійці / В. І. Смоляр. – К.: Медицина України, 2011. – 247 с.
31. Чобіт Д. Стиборівка: готи та їх нащадки: до питання про населення Волино-Подільського пограниччя II–V ст. н. е. / Д. Чобіт. – Броди: Просвіта, 2013. – 350 с.
32. Чупин Г. Т. Предыстория и история Киевской Руси, Украины и Крыма / Г. Т. Чупин. – Х.: Литера Нова, 2010. – 720 с.

Розділ 2 КИЄВО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

1. Абашина Н. С. Повість про велике розселення слов'ян / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко. – К.: Кріон, 2011. – 255 с.
2. Білецький Л. «Руська правда» й історія її тексту / за ред. Ю. Книша. – Вінніпег: Українська Вільна Академ. Наук, 1993. – 166 с.
3. Бондарук Т. І. Західноруське право: дослідники і дослідження (Київська історико-юридична школа): наукове видання / Т. І. Бондарук. – К., 2000. – 160 с.
4. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X–середині XIX століть: (історико-правовий аспект): монографія / Б. С. Бачур. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2008. – 203 с.
5. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
6. Бойко І. Й. Державний лад і право Київської Русі: текст лекцій / І. Й. Бойко. – Львів, 2004. – 67 с.
7. Відейко М. Ю. Україна: від Антів до Русі / М. Ю. Відейко. – К.: КРІОН, 2009. – 239 с.
8. Вілкул Т. Л. Віче в Давній Русі у другій половині XI–XIII ст.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / Т. Л. Вілкул. – К.: [б. в.], 2001. – 19 с.
9. Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти: монографія / Л. Войтович. – Біла Церква: Видавець О. Пшонківський, 2006. – 782 с.
10. Войтович Л. Лев Данилович: князь галицько-волинський (1225–1301) / Л. Войтович. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2014. – 312 с.
11. Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст. / Л. Войтович. – Львів. – 1996. – 256 с.
12. Гавриленко О. А. Київська Русь: політико-правовий нарис / О. А. Гавриленко, С. Д. Колесніков, І. А. Логвиненко. – Х.: Універс, 1999. – 69 с.
13. Гайманівський О. Замітки до характеристики головних рис українського права доби Руської Правди / О. Гайманівський. – Прага: [б. в.], 1939. – 8 с.
14. Галицько-Волинський літопис: Дослідження. Текст. Коментар / за ред. М. Ф. Котляра. – К.: Наукова думка, 2002. – 396 с.

15. Галич і Галицька земля в українському державотворенні: (До 1110-річчя Галича і 800-річчя Галицько-Волинського князівства); Прикарпатськ. ун-т ім. В. Стефаника та ін. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 186 с.
16. Древнерусские княжеские уставы XI–XV вв. / изд. подг. Я. Н. Шапов; отв. ред. Л. В. Черепнин. – М.: Изд-во «Наука», 1976. – 240 с.
17. Єльников М. В. Золотоординські часи на українських землях / М. В. Єльников. – К.: Наш час, 2008. – 190 с.
18. Єреган А. Р. Поняття злочину та покарання в джерелах права Київської Русі (IX–XII ст.): загальнотеоретичний аспект: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. Р. Єреган. – К., 2014. – 20 с.
19. Єрмолаєв В. Віче в Київській Русі – важлива складова частина державного механізму / В. Єрмолаєв // Право України. – 2003. – № 3. – С. 23–28.
20. Заруба В. М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі: (кінець VIII ст.–початок XIV ст.): навч. посібник / В. М. Заруба. – К.: Істина, 2007. – 123 с.
21. Іванченко Р. Державницька ідея Давньої Русі-України: монографія. – 2-е вид. / Р. Іванченко. – К.: Смолоскип, 2007. – 372 с.
22. Ідзьо В. С. Українська держава в XIII столітті: монографія / В. С. Ідзьо. – Львів: Нова Зоря, 1999. – 319 с.
23. Ідзьо В. С. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження та становлення християнства на території України: монографія. – 2-е вид. доп. і перероб. / В. С. Ідзьо. – Львів, Сполом, 2004. – 286 с.
24. Ідзьо В. С. Галицька держава: процеси етнотворення та становлення (III–XII ст.) / В. С. Ідзьо. – Львів: Камула, 2005. – 350 с.
25. Ідзьо В. С. Релігійна культура Європи та зародження, становлення і розвиток християнства на території України / В. С. Ідзьо. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 320 с.
26. Ідзьо В. С. Король Русі Юрій I в українській та європейській історії, державницькій традиції (1255–1308) / В. С. Ідзьо. – Львів, Сполом, 2008. – 52 с.
27. Ідзьо В. С. Король Данило та Українська держава у XIII столітті / В. С. Ідзьо. – Львів: Сполом, 2008. – 63 с.
28. Ідзьо В. С. Галицький король Коломан I і процеси першої політико-релігійної унії в Галичині в першій чверті XIII століття / В. С. Ідзьо. – Львів: Сполом, 2009. – 48 с.
29. Ідзьо В. С. Папа Римський Інокентій IV (1243–1254), король України-Руси Данило Романович Галицький (1253–1264). До питання релігійних і політичних взаємин Української держави та Римської церкви в XIII столітті. – Львів: Сполом, 2009. – 64 с.
30. Ідзьо В. С. Українська держава в IX–XIII століттях / В. С. Ідзьо. – Львів: Сполом, 2010. – 414 с.
31. Ідзьо В. С. Українська держава в IX–XIV століттях / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: Сімік, 2013. – 783 с.

32. Ідзьо В. С. Українська держава в ІХ–ХІV століттях / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2014. – 755 с.
33. Ідзьо В. Адміністративний устрій держави великого князя Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия та в час коронації на короля України-Русі у 1240–1264 / В. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2011. – 68 с.
34. Ідзьо В. Львівське королівство у ХІІІ–ХІV ст. / В. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2012. – 99 с.
35. Ідзьо В. С. Руське королівство та Тевтонський Орден: політичні, економічні та релігійні взаємовідносини у ХІІІ–ХІV століттях / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2012. – 59 с.
36. Ідзьо В. Ярослав, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1153–1187 рр.) / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2012. – 63 с.
37. Ідзьо В. Володимир, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1141–1153 рр.) / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2012. – 123 с.
38. Ідзьо В. Галицьке Королівство найвище державне сходження Карпато-Дністровської цивілізації (1215–2015 рр.) / В. С. Ідзьо. – Івано-Франківськ: СІМІК, 2015. – 887 с.
39. Ідзьо В. Європейська релігійна культура та зародження, становлення і розвитку християнства на території України / В. Ідзьо. – Львів: Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2016. – 545 с.
40. Ідзьо В. Руське королівство в ХІІІ столітті / В. Ідзьо. – Львів: Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2016. – 211 с.
41. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – К.: Альтернативи, 1998. – 335 с.
42. Котляр М. Ф. Історія дипломатії Південно-Західної Русі / М. Ф. Котляр. – К., 2002. – 247 с.
43. Котляр М. Ф. Княжий двір Південної Русі Х–ХІІІ ст. / М. Ф. Котляр, В. М. Ричка. – К.: Наукова думка, 2008. – 356 с.
44. Котляр М. Ф. Княжа служба в Київській Русі / М. Ф. Котляр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – 250 с.
45. Котляр М. Ф. Воєнне мистецтво Давньої Русі / М. Ф. Котляр. – К.: Наш час, 2011. – 278 с.
46. Котляр М. Ф. Історія суспільного життя Русі / М. Ф. Котляр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – 288 с.
47. Кравчук П. Становлення інституту позбавлення волі в Давньоруській державі: історико-правовий нарис / П. Кравчук. – Запоріжжя: [б. в.], 2009. – 27 с.
48. Кубанов Р. А. Монголи на землях Південної Русі (ХІІІ ст.): монографія / Р. А. Кубанов. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 227 с.

49. Кульчицький В. Галицько-Волинська держава (1199–1349 рр.): монографія. / В. Кульчицький, Б. Тищик, І. Бойко та ін. – Львів: Біблос, 2005. – 456 с.
50. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII–першої половини XIV століть: дослідження, тексти / О. Купчинський. – К., 2006. – 35 с.
51. Левчук М. В. Церковний суд у Київській Русі (історико-правове дослідження): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / М. В. Левчук. – К., 2010. – 24 с.
52. Мателешко Ю. П. Політико-адміністративний устрій Київської Русі IX–початку XII століття: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / Ю. П. Мателешко. – Ужгород, 2008. – 20 с.
53. Мірошніченко М. М. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.): монографія. – К.: Атіка, 2006. – 544 с.
54. Моця О. П. «Анти» – «руси» – «українці»: формування ідентичності у слов'ян півдня Східної Європи V–XIX ст. / О. Моця. – К.: Наукова думка, 2012. – 213 с.
55. Настюк А. А. Роль князівської влади у процесі державотворення Київської Русі в IX–на початку XII ст.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. А. Настюк. – К.: Логос, 2015. – 20 с.
56. Панасюк Б. Я. Русь: нація і держава: науково-історичне дослідження: у 2-х томах / Б. Я. Панасюк. – К.: КНЕУ, 2009.
57. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок законодавства Київської Русі: навч. посібник / укл. Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. – Х.: Право, 2014. – 341 с.
58. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Я. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
59. Сворац С. Д. Генеза та трансформація органів державної влади Київської Русі: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / С. Д. Сворац. – К., 2011. – 19 с.
60. Сердюк Н. Становлення третейського суду як інституту соціальної держави в Україні: історико-правове дослідження (X–XVIII ст.) / Н. Сердюк. – К.: [б. в.]; Дрогобич: Коло, 2016. – 159 с.
61. Терлюк І. Я. Історія держави і права середньовічної України: навч. посібник / І. Терлюк, Д. Забзалюк. – Львів: Каменярь, 2010. – 231 с.
62. Толочко П. П. Давньоруські літописи і літописці X–XIII ст. / П. П. Толочко. – К.: Наукова думка, 2005. – 362 с.
63. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К.: Альтернативи, 1998. – 351 с.
64. Толочко А. П. Краткая редакция Правды Русской: происхождение текста / А. П. Толочко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – 135 с.

65. Цветкова Ю. В. Єфремівська Кормча – джерело права Київської Русі (кінець XI–початок XII ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Ю. В. Цветкова. – К., 2003. – 20 с.
66. Ульяновченко Е. Ф. Древняя Русь и Московия / Е. Ф. Ульяновченко. – Х.: Типографія Мадрид, 2016. – 437 с.
67. Федака С. Д. Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття) / С. Д. Федака. – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2000. – 339 с.
68. Федоренко Т. М. Вплив християнства на формування правової системи Київської Русі з кінця X по 40-ві роки XIII століття: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Т. М. Федоренко. – К., 2001. – 18 с.
69. Шип Н. А. Дискусія про термін «Русь» / Н. А. Шип // Укр. іст. журн. – 2002. – № 6. – С. 92–107.
70. Шостак М. В. Основні теорії утворення Київської Русі в українознавчих дослідженнях XX–XXI століття / М. В. Шостак. – К.: Національний науково-дослідний інститут українознавства, 2011. – 141 с.

Розділ 3

ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

1. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X–середині XIX століть: (історико-правовий аспект): монографія / Б. С. Бачур. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2008. – 203 с.
2. Бедрій М. Наукові джерела про історію копних судів і судочинства в Україні / М. Бедрій // Вісник Львівського ун-ту. Серія поряд. – 2011. – Вип. 52. – С. 40–47.
3. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження: монографія / М. Бедрій. – Львів: Галицький друкар, 2014. – 263 с.
4. Безклубний О. І. Особисті немайнові відносини за Статутами Великого Князівства Литовського: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. І. Безклубний. – К., 2015. – 19 с.
5. Білостоцький С. Класифікація злочинів XVI–XVIII ст. (за матеріалами лавничого суду м. Львова) / С. Білостоцький // Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична. – 2000. – Вип. 35. – С. 73–81.
6. Бланчуца А. Правові основи шляхетського землеволодіння за Другим Литовським Статутом 1566 / А. Бланчуца // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2003. – С. 129–138.
7. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія / І. Й. Бойко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 625 с.

8. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
9. Вовк О. Й. Систематизація литовсько-руського права другої половини XV–початку XVI століть: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. Й. Вовк. – К., 2011. – 20 с.
10. Гошко Т. Нариси з історії Магдебурзького права в Україні XIV–поч. XVII ст. / Т. Гошко. – Львів: Афіша, 2002. – 252 с.
11. Гурбик А. Копні суди на українських землях у XIV–XVI ст. / А. Гурбик // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10. – С. 110–116.
12. Гуменюк Г. П. «Саксонське зеркало» та його вплив на розвиток джерел права держав Центральної та Східної Європи (XIII–XVIII ст.) автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Г. П. Гуменюк. – Львів, 2011. – 16 с.
13. Єпур М. В. Еволюція інституту покарання на українських землях Велико-го князівства Литовського: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / М. В. Єпур. – Запоріжжя: [б. в.], 2012. – 20 с.
14. Кахнич В. С. Міста-держави та міське право в середньовічній Європі: Історико-правове дослідження: монографія / В. С. Кахнич. – Львів: Галицький друкар, 2014. – 140 с.
15. Ковальова С. Г. Еволюція судової системи і судочинства на українських землях Велико-го Князівства Литовського: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / С. Г. Ковальова. – Одеса, 2004. – 20 с.
16. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV–перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження / М. Кобилецький. – Львів: ПАІС, 2008. – 406 с.
17. Кобилецький М. Суд і судочинство в містах України за Магдебурзьким правом // Право України. – 2008. – № 12. – С. 139–145.
18. Копик Ю. В. Кримінальне право на українських землях у складі Велико-го князівства Литовського: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Ю. В. Копик. – Львів, 2015. – 18 с.
19. Майкут Х. В. Цивільне право на українських землях за Литовськими статутами: історико-правове дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Х. В. Майкут. – Львів: [б. в.], 2009. – 16 с.
20. Максимейко М. О. Русская Правда и литовско-русское право / М. О. Максимейко // Академічна юридична наука; за ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: ІнЮре, 1998. – С. 306–316.
21. Малиновский И. А. Учение о преступлении по Литовскому Статуту / И. А. Малиновский; под ред. В. А. Попелюшка. – Острог: Острожская академия, 2012. – 260 с.
22. Маложин О. І. Соціально-правова культура литовсько-польського періоду в історії України (XIV–XVI ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / О. І. Маложин. – К.: [б. в.], 2007. – 16 с.

23. Марисюк К. Берестейська церковна унія 1596 року: політичні та правові аспекти / К. Марисюк. – Львів: Університет «Львівський Ставропігон», 2003. – 71 с.
24. IV Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі», 16–19 вересня 2015 р., Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка: тези доповідей / редкол. зб.: В. Смолій (відповідальний редактор) та ін. – К., 2015. – 91 с.
25. Мірошниченко М. М. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.): монографія. – К.: Атіка, 2006. – 544 с.
26. Поліщук В. Свідки у русько-литовському праві до судово-адміністративної реформи 1564–1566 рр. Молода нація / В. Поліщук. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 123–163.
27. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
28. Сердюк Н. Становлення третейського суду як інституту соціальної держави в Україні: історико-правове дослідження (X–XVIII ст.) / Н. Сердюк. – К.; Дрогобич: Коло, 2016. – 159 с.
29. Терлюк І. Я. Історія держави і права середньовічної України: навч. посібник / І. Терлюк, Д. Забзалюк. – Львів: Каменяр, 2010. – 231 с.
30. Тимошенко Л. В. Берестейська унія 1596 р.: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. В. Тимошенко. – Дрогобич: Коло, 2004. – 197 с.
31. Тищик Б. Копне судочинство в Україні та особливості його здійснення (XIV–XVIII ст.) / Б. Тищик, М. Бедрій // Право України. – 2010. – № 1. – С. 68–75.
32. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / упоряд. Т. Гошко. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2011. – 685 с.
33. Шандра Р. Суд та судочинство за волоським правом на Західноукраїнських землях / Р. Шандра // Право України. – 2008. – № 6. – С. 153–159.
34. Шандра Р. С. Волоське право та особливості його застосування на українських землях (XIII–XVIII ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Р. С. Шандра. – Львів, 2010. – 16 с.
35. Шандра Р. С. Організація сільського самоврядування за волоським правом на західноукраїнських землях у XIII–XVIII ст. / Р. С. Шандра // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 12. – С. 141–143.
36. Шандра Р. С. Правове регулювання сплати податків та зборів населенням сіл волоського права на західноукраїнських землях (XIII–XVIII ст.) / Р. С. Шандра // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 71–78.

Розділ 4

КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО

1. Андреев Д. В. Судова система Запорозької січі (XVII–XVIII століть) як феномен національної правосвідомості (філософсько-правовий аспект): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Д. В. Андреев. – К., 2002. – 19 с.
2. Андрусяк Т. Правові основи Української гетьманської держави / Т. Андрусяк // Останній гетьман. – К., 1993. – С. 83–93.
3. Андрущенко В. Л. Запорізька Січ як український феномен / за ред. В. М. Федосова. – К.: Заповіт, 1995. – 172 с.
4. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в Х–середині XIX століть: (історико-правовий аспект): монографія / Б. С. Бачур. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2008. – 203 с.
5. Бедрій М. М. Копні суди в державно-правовій системі Гетьманщини (1648–1783 рр.) / М. М. Бедрій // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 45–51.
6. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження: монографія / М. Бедрій. – Львів: Галицький друкар, 2014. – 263 с.
7. Белей І. Демократичне урядування в козацькій республіці / І. Белей // Вісник державної служби України. – 2010. – № 3. – С. 64–70.
8. Бичко А. Конституція Пилипа Орлика як феномен світового правознавства / А. Бичко // Психологія і суспільство. – 2010. – № 3. – С. 8–68.
9. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини: навч. посібник / І. Й. Бойко. – Львів: Світ, 2000. – 118 с.
10. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
11. Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Іван Мазепа / І. А. Коляда та ін. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2012. – 470 с.
12. Брехуненко В. Московська експансія і Переяславська рада 1654 року / В. Брехуненко. – К., 2005. – 367 с.
13. Будугай О. Д. Сторінки історії Запорозького козацтва: навч.-метод. посібник / О. Д. Будугай, А. О. Будугай. – Переяслав-Хмельницький: СКД, 2008. – 94 с.
14. Василенко С. Д. Українська геополітика часів козацько-гетьманської держави / С. Д. Василенко // Трибуна. – 2002. – № 3–4. – С. 34–37.
15. Василенко С. Д. Козацько-гетьманська держава в другій половині XVII–на початку XVIII століття. Політика Івана Мазепи: навч. посібник / С. Д. Василенко, Ю. Т. Чечітко. – Одеса: Видавінформ, 2008. – 147 с.

16. Волков М. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) / М. Волков // Юридичний журнал. – 2009. – № 9. – С. 91–92.
17. Воронянський О. В. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ – козацька республіка / О. В. Воронянський // Історія України: навч. посібник / О. В. Воронянський. – Х., 2006. – С. 75–89.
18. Гайдай Г. Козацький суд / Г. Гайдай // Чумацький шлях. – 2002. – № 4. – С. 13–15.
19. Гамбург Л. Формування судової компетенції гетьмана і старшинських рад в козацькому судоустрої Війська Запорозького / Л. Гамбург // Право України. – 2005. – № 1. – С. 115–119.
20. Гамбург Л. С. Проблема відновлення українського державного суверенітету і діяльність гетьмана К. Г. Розумовського щодо вдосконалення достатутної судової системи України в 1750–1760 рр. / Л. С. Гамбург // Матеріали засідань міжнародного «круглого столу», присвяченого пам'яті професора К. Г. Федорова. – Запоріжжя, 2000. – С. 63–72.
21. Гамбург Л. С. Реформування вищих органів судової системи України в часи правління гетьмана К. Г. Розумовського / Л. С. Гамбург // Проблеми законності. – Х., 1999. – Вип. 39. – С. 13–19.
22. Гамбург Л. С. Судова компетенція органів російської самодержавної адміністрації в Україні-Гетьманщині у другій половині XVII–на початку XVIII ст. / Л. С. Гамбург // Держава та регіони. Серія: Право. – 2007. – № 2. – С. 5–9.
23. Гамбург Л. С. Судова система в Лівобережній Україні (Гетьманщині) у другій половині XVII–XVIII ст.: навч. посібник / Л. С. Гамбург. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – 111 с.
24. Гамбург Л. С. Судова система та судові реформи в Лівобережній Україні (Гетьманщині) у другій половині XVII–XVIII ст.: монографія / Л. С. Гамбург. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 267 с.
25. Глінська Л. Ф. Запорозьке козацтво та Конституція П. Орлика / Л. Ф. Глінська, Т. С. Троїцька // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури: матеріали Міжнар. наук.-практич. конференції м. Запоріжжя, 2–4 жовтня 1997 р.; Секція 1, 2. – Запоріжжя, 1997. – С. 125–127.
26. Глотов Б. Розвиток міст у добу Гетьманщини / Б. Глотов // Актуальні проблеми державного управління. – 2002. – Вип. 3(9). – С. 247–254.
27. Глотов Б. Державотворчий процес у добу Хмельниччини / Б. Глотов, С. Луценко // Актуальні проблеми державного управління. – 2003. – Вип. 4(14). – С. 3–13.
28. Голобуцький В. О. Запорозьке козацтво: наукове видання / В. О. Голобуцький. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
29. Голобуцький В. О. Запорізька січ в останні часи свого існування (1734–1775) / В. О. Голобуцький. – Дніпропетровськ.: Січ, 2004. – 420 с.

30. Голосніченко Д. Розподіл повноважень державних органів і посадових осіб за Конституцією гетьмана Пилипа Орлика / Д. Голосніченко // *Юридична Україна*. – 2008. – № 3. – С. 4–6.
31. Гончар О. Юридична природа Переяславського акту / О. Гончар // *Історія в школі*. – 2004. – № 3. – С. 17–19.
32. Горобець В. Політичний устрій українських земель другої половини XVII–XVIII століть / В. Горобець. – К.: Інститут історії України НАН України, 2000. – 187 с.
33. Горобець В. М. Від союзу до інкорпорації: українсько–російські відносини другої половини XVII–першої чверті XVIII ст. / В. М. Горобець. – К., 1995. – 234 с.
34. Горобець В. М. «Чорна рада» 1663 р.: подія та її соціополітичний контекст / В. М. Горобець // *Український історичний журнал: наук. журн. НАН України, Ін-т історії України та ін.* – 2013. – № 4. – С. 78–111.
35. Горяга О. В. Соціально-правовий статус козацької старшини Гетьманщини у другій половині XVII–XVIII ст.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Горяга. – Одеса, 2009. – 19 с.
36. Грозовський І. Козацьке право // *Право України* / І. Грозовський. – 1997. – № 6. – С. 76–80.
37. Грозовський І. М. Звичаєве право Запорізьких козаків: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / І. М. Грозовський. – Х., 1998. – 18 с.
38. Грозовський І. М. Право Нової Січі (1734–1775 рр.): навч. посібник / І. М. Грозовський. – Х.: Вид-во ун-ту внутр. справ. – 2000. – 108 с.
39. Губань Р. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) / Р. Губань // *Юридичний журнал*. – 2009. – № 11. – С. 134–136.
40. Гураль П. Територіальні громади міст Гетьманщини та їх виконавчий апарат / П. Гураль // *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. – 2003. – № 38. – С. 68–76.
41. Гураль П. Характерні ознаки територіальної громади у Запорізькій Січі / П. Гураль // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. – Львів, 2003. – С. 127–129.
42. Гурбик А. Козацька звичаєво-правова культура / А. Гурбик // *Українська етнологія: навч. посібник*; ред. В. Борисенко. – К., 2007. – С. 236–254.
43. Гурбик А. О. Звичаєво-правова культура запорозького козацтва / А. О. Гурбик // *Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій*. – К., 2007. – Т. 2. – С. 134–160.
44. Гуржій О. І. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII–XVIII ст.) / О. І. Гуржій. – К.: Інститут історії України АН України, 1994. – 47 с.
45. Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право / О. І. Гуржій. – К.: Основи, 1996. – 223 с.
46. Гуржій О. І. Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К.: Альтернативи, 1999. – 303 с.

47. Гуржій О. І. Іван Скоропадський / О. І. Гуржій. – К.: Альтернативи, 2004. – 310 с.
48. Гуржій О. І. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний / О. І. Гуржій, В. В. Корнієнко. – К.: Україна, 2004. – 190 с.
49. Гуржій О. І. Історія козацтва: держава, військо, битви / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К.: Арії, 2015. – 479 с.
50. Градова А. Гетьмани України. Історії про славу, мудрість і відвагу / А. Градова. – Х.: Віват; Харків: Аргумент принт, 2015. – 352 с.
51. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах: наук. вид. / упоряд. С. О. Павленко. – 2-ге вид. – К.: Києво-Могилянська акад., 2008. – 1142 с.
52. Документи українського козацтва XVI–першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги / упоряд.: В. Брехуненко та ін. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, 2016. – 607 с.
53. Домбровський І. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) / І. Домбровський // Юридичний журнал. – 2009. – № 4. – С. 103–105.
54. Дудко О. Запорізька Січ – козацька республіка / О. Дудко // Вопросы государства и права Украины: материалы студенческой научной конференции, 11 апреля 2003 г.; отв. за вып. Н. А. Захарченко. – Донецк, 2003. – Вып. XIX. – С. 22–23.
55. Дьомін О. Б. Запорозьке козацтво в європейських міжнародних відносинах кінця 1580-х років у висвітленні англійських дипломатичних джерел / О. Б. Дьомін // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури: матеріали Міжнар. наук.-практич. конференції м. Запоріжжя, 2–4 жовтня 1997 р.; Секція 1, 2. – Запоріжжя, 1997. – С. 140–145.
56. Єрмолаєв В. М. Органи влади і управління Української держави (друга половина XVII–XVIII ст.): навч. посібник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / В. М. Єрмолаєв, А. І. Козаченко. – Х.: Право, 2002. – 173 с.
57. Єфремова Н. Пакти й конституції законів та вольностей війська Запорозького 1710 р. та проблеми їх характеристики / Н. Єфремова // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львів, 2002. – С. 67–70.
58. Єфремова Н. Характеристика Меморіалу П. Орлика «Вивід прав України» та його загальне значення для розвитку української політико-правової думки початку XVIII ст. / Н. Єфремова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – № 38. – С. 77–83.
59. Журавель М. В. Порядок обрання Гетьмана на Україні у XVII–XVIII ст. / М. В. Журавель // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – № 43. – С. 168–173.
60. Журавель М. Наглядові повноваження Гетьмана в сфері кримінального судочинства Гетьманщини в другій половині XVII–середині XVIII століть: історичний досвід / М. Журавель // Вісник прокуратури. – 2010. – № 6. – С. 121–125.

61. Журавель М. В. Компетенція гетьмана в українській козацькій державі в XVII–XVIII ст. / М. В. Журавель // Митна справа. – 2008. – № 6. – С. 82–87.
62. Журавель М. В. Генеральний уряд як інститут державного управління Гетьманщини другої половини XVII–середини XVIII століття: історико-правове дослідження: монографія / М. В. Журавель. – Одеса: Фенікс, 2012. – 203 с.
63. Журбелюк Г. Орликова Конституція і вияви ментальності українства (до 300-ї річниці першої української Конституції) / Г. Журбелюк // Київська старовина. – 2009. – № 3. – С. 38–49.
64. Заруба В. М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорізького у 1648–1782 рр. / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ: Ліра, 2007. – 379 с.
65. Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки / укл. та перекл. В. Кречотень, В. Шевчук, Р. Іванченко. – К.: Дніпро, 2006. – 976 с.: іл.
66. Зубко І. В. Витоки і формування української правової культури X–XVI ст. / І. В. Зубко // Запорізькі правові читання: матеріали щорічної Міжнар. наук.-практ. конференції (15–16 травня 2008 року). – Запоріжжя, 2008. – С. 40–44.
67. Зубко І. В. Екстраполяція правових поглядів П. Орлика в умовах державо- і правотворчого процесу в Україні / І. В. Зубко // Влада. Людина. Закон. – 2005. – № 10. – С. 61–63.
68. Ідзьо В. Запорізьке козацтво як національна еліта в Українській державі XV–XVIII ст.: за дослідженнями академіка В. Грабовецького / В. Ідзьо. – Івано-Франківськ, 2014. – 85 с.
69. Історія українського козацтва: нариси у двох томах. Т. 1 / відп. ред. В. А. Смолія та ін. – К.: Києво-Могилянська академія. – 2006. – 800 с.
70. Історія українського козацтва: нариси у двох томах. Т. 2 / відп. ред. В. А. Смолія та ін. – К.: Києво-Могилянська академія. – 2007. – 724 с.
71. Кампо В. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) / В. Кампо // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 108–110.
72. Касич-Пилипенко М. С. Проблеми вивчення джерел права запорозьких вольностей XVIII ст. / М. С. Касич-Пилипенко // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури: матеріали Міжнар. наук.-практич. конференції м. Запоріжжя, 2–4 жовтня 1997 р.; Секція 1, 2. – Запоріжжя, 1997. – С. 161–163.
73. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV–перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження / М. Кобилецький. – Львів: ПАІС, 2008. – 406 с.
74. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760–1830 / З. Когут. – К.: Основи, 1996. – 317 с.

75. Когут З. Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Б. Хмельницького до гетьмана І. Самойловича / З. Когут // Український історичний журнал: наук. журн. / НАН України, Ін-т історії України та ін. – К. – 2011. – № 3. – С. 50–73.
76. Козаченко А. І. Органи державної влади і управління України другої половини XVII ст.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. І. Козаченко. – Х., 2001. – 20 с.
77. Козаченко А. Гетьманські універсали як джерело права Української держави другої половини XVII–XVIII століття / А. Козаченко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 1. – С. 79–83.
78. Козаченко А. Державне право України другої половини XVII–початку XVIII ст. / А. Козаченко // Вісник Академії правових наук України. – 2004. – № 4. – С. 47–53.
79. Козаченко А. Злочини і покарання в Україні-Гетьманщині за універсалами Богдана Хмельницького (1648–1657 роки) / А. Козаченко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4. – С. 120–126.
80. Коляда І. А. Пилип Орлик / І. А. Коляда, С. Ю. Коляда, О. Ю. Кириєнко. – Х.: Фоліо, 2015. – 121 с.
81. Конституція Української Гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 3. – С. 83–94.
82. Кормич Л. І. Значення української козацької державності – Гетьманщини / Л. І. Кормич, В. В. Багацький // Історія України: підручник. – К., 2006. – С. 216–217.
83. Кормич Л. І. Політико-правові аспекти державного устрою Української козацької держави – Гетьманщини / Л. І. Кормич, В. В. Багацький // Історія України: підручник. – К., 2006. – С. 164–176.
84. Корогод Г. І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції: навч. посібник / Г. І. Корогод. – Суми: Університетська книга, 2008. – 124 с.
85. Кравчук М. Ю. Українське право в період Гетьманщини: спроби кодифікації / М. Ю. Кравчук // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2008. – № 121. – С. 184–186.
86. Кресін О. В. «Пакти й конституції законів і вольностей Запорізького Війська...» 1710 р. / О. В. Кресін // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 192–203.
87. Кресін О. В. Еволюція козацького судоустрою / О. В. Кресін // Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2007. – Т. 2. – С. 173–177.
88. Кресін О. В. Нормативно-правове регулювання козацького станового права / О. В. Кресін // Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2007. – Т. 2. – С. 160–173.

89. Кудін С. Покарання в Гетьманщині у XVII–XVIII ст. / С. Кудін // Закон і бізнес. – 1999. – № 30. – С. 15; 141. Кудін С. Правові традиції Запорозької Січі / С. Кудін // Закон і бізнес. – 1999. – № 26. – С. 15.
90. Куташев І. Політичні ідеї періоду становлення Козацької держави / І. Куташев // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 176–186.
91. Лакизюк В. П. Полкові суди козацької доби та Гетьманської України (XVII–XVIII ст.) / В. П. Лакизюк // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 3. – С. 36–39.
92. Лакизюк В. П. Полкові суди козацької доби та Гетьманської України (XVII–XVIII ст.) / В. П. Лакизюк // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 41–44.
93. Лепісевич П. М. Козацька держава і право: навч. посібник з історії держави і права України / П. М. Лепісевич, І. Я. Терлюк. – Львів: Край, 2005. – 136 с.
94. Леп'яко С. А. Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561–1591): наук. вид. / С. А. Леп'яко; відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Ін-т історії України, 1999. – 216 с.
95. Лизогуб В. А. Еволюція правового статусу козацької старшини в XVII–XVIII століттях / В. А. Лизогуб // Проблеми законності: республіканський міжвідомчий збірник / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2008. – Вип. 96. – С. 26–33.
96. Луцький І. М. Християнські основи козацького права / І. М. Луцький // Університетські наукові записки: часоп. Хмельниць. ун-ту упр. та права. – 2011. – № 2. – С. 40–44.
97. Любченко Д. Види злочинів у кримінальному праві Гетьманщини за універсалами другої половини XVII–першої чверті XVIII / Д. Любченко // Право України. – 2007. – № 6. – С. 138–140.
98. Любченко Д. Поняття розбою у кримінальному праві України другої половини XVII–XVIII ст.: історико-правовий аналіз / Д. Любченко // Право України. – 2005. – № 1. – С. 119–121.
99. Лях С. Р. Конституція Пилипа Орлика / С. Р. Лях // Українське козацтво. – Запоріжжя, 2002. – С. 256–257.
100. Лях С. Р. Правління Гетьманського уряду / С. Р. Лях // Українське козацтво. – Запоріжжя, 2002. – С. 40–408.
101. Магновський І. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у період козацького державотворення XVII–XVIII ст. / І. Магновський // Право України. – 2010. – № 4. – С. 343–348.
102. Макаренко А. Правові заходи щодо впорядкування судочинства Гетьманщини (1648–1763) / А. Макаренко // Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. – Львів, 2001. – Вип. 36. – С. 65–70.
103. Макаренко А. Принципы создания кодекса Гетьманщины 1743 года / А. Макаренко // Право України. – 1997. – № 12. – С. 106.

104. Маковський В. І. Становлення основ української державності у середині XVII ст. та причини її ліквідації / В. І. Маковський. – Дніпродзержинськ, 1995. – 245 с.
105. Мельник Л. Г. Правління гетьманського уряду (1733–1735 рр.) / Л. Г. Мельник // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 81–91.
106. Мироненко О. М. Право Гетьманщини (друга половина XVII–XVIII ст.) / О. М. Мироненко // Правова система України: історія, стан та перспективи: у п'яти томах / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х., 2008. – Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – С. 251–303.
107. Мицик Ю. А. Писемні джерела з історії українського козацтва: Законодавчі акти, матеріали судово-адміністративних установ / Ю. А. Мицик // Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2007. – Т. 2. – С. 558–561.
108. Мірошниченко М. М. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.): монографія. – К.: Атіка, 2006. – 544 с.
109. Міщук Н. П. Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків у роки українського козацтва / Н. П. Міщук // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 3 (34). – С. 70–78.
110. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: державний лад / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 137–142.
111. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: загальний історичний огляд / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 126–129.
112. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: зміни в суспільному ладі / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 133–137.
113. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: правова система / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 143–145.
114. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: судова система та процес / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 142–143.
115. Музиченко П. П. Українська держава та право в роки Визвольної війни 1648–1654 рр.: українсько-московський договір 1654 р. /

- П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 129–133.
116. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): державний лад / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 158–162.
117. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): загальний історичний огляд / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 147–152.
118. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): зміни в правовому становищі Запорізької Січі / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 163–165.
119. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): конституція Пилипа Орлика / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 162–163.
120. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): правова система / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 170–177.
121. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): суд і процес / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 167–170.
122. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): суспільний лад / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 152–158.
123. Музиченко П. П. Українська державність під іноземною зверхністю (друга пол. XVII–XVIII ст.): формування політичного устрою Південної України / П. П. Музиченко // Історія держави і права України: навч. посібник рек. МОНУ. – К., 2007. – С. 165–167.
124. Нюхіна П. О. Козацькі універсали XVII–XVIII ст.: історико-правове дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / П. О. Нюхіна. – К., 2011. – 20 с.
125. Оглоблин О. Проблема державної влади на Україні за Хмельниччини й Переяславська угода 1654 року / О. Оглоблин // Український історик. – 1965. – № 1–2. – С. 5–13.
126. Оглоблин О. Хмельниччина і українська державність.: лекція 1 / О. Оглоблин. – Нью-Йорк, 1954. – 24 с.
127. Олійник О. Л. Врядування в Україні княжої та козацької доби: монографія / О. Л. Олійник. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2012. – 319 с.

128. Опанасюк В. Політичний інтерес та ментальність у формуванні й становленні Інститутів державної влади: Історико-політичний екскурс у часи Богдана Хмельницького / В. Опанасюк // Персонал. – 2006. – № 3. – С. 66–71.
129. Опанасюк В. В. Становлення інститутів державної влади в добу гетьманату Богдана Хмельницького: історіографія проблеми: частково анотований бібліографічний покажчик / В. В. Опанасюк. – Суми: Видавництво СумДУ, 2009. – 56 с.
130. Остапенко Т. О. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року / Т. О. Остапенко // Митна справа. – 2007. – № 3. – С. 52–56.
131. «Пакти і Конституції» Української козацької держави: (до 300-річчя укладення) / упоряд.: М. С. Трофимук, Т. В. Чухліб. – Львів: Світ, 2011. – 439 с.
132. Паньонко І. М. Органи влади Запорізької Січі: монографія / І. М. Паньонко. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 143 с.
133. Петренко І. Шлюбно-сімейні відносини населення Гетьманщини (XVIII ст.) на сторінках часопису «Киевская старина» / І. Петренко // Історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 14–20.
134. Пилипчук П. П. Конституція Пилипа Орлика як національна ідея побудови демократичної держави / П. П. Пилипчук, В. П. Лакизюк // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 6. – С. 2–6.
135. Підберезних І. Є. Правова система в козацькій державі другої половини XVII–XVIII ст. у вітчизняній історичній науці другої половини XIX–XX ст. / І. Є. Підберезних // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 4. – С. 24–27.
136. Плещкий С. Ф. Козацька старшина / С. Ф. Плещкий // Українське козацтво. – Запоріжжя, 2002. – С. 238–240.
137. Плещкий С. Ф. Козацький суд / С. Ф. Плещкий // Українське козацтво. – Запоріжжя, 2002. – С. 246–247.
138. Плещкий С. Ф. Становлення прикордонної служби запорізького козацтва / С. Ф. Плещкий // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Запоріжжя, 1999. – Вип. V. – С. 12–21.
139. Прутян Д. С. «Права, за якими судиться малоросійський народ» – пам'ятка права Гетьманщини / Д. С. Прутян // Правова держава очима молодих дослідників. – Одеса, 2002. – С. 61–64.
140. Прутян Д. С. Розвиток судового процесу в «Правах за якими судиться малоросійський народ» / Д. С. Прутян // Правова держава очима молодих дослідників. – Одеса, 2003. – С. 42–47.
141. Пурто О. І. До питання про форми власності на землю українського козацтва / О. І. Пурто // Український історичний журнал. – 1992. – № 2. – С. 64–69.

142. Радько П. Г. Національні традиції державотворення в контексті Конституції Пилипа Орлика: монографія / П. Г. Радько. – Полтава: Фірма «Техсервіс», 2010. – 346 с.
143. Рафальський О. О. Переяславський договір України з Росією 1654 року: ретроспективний аналіз: монографія / О. О. Рафальський; наук. ред. І. Ф. Курас. – К.: Генеза, 2004. – 296 с.
144. Рибак І. В. Формування Української козацької держави. Її внутрішня та зовнішня політика / І. В. Рибак, А. Ю. Матвеев // Історія України у проблемному викладі, в основах, термінах, назвах і поняттях: навч. посібник для студ. вузів / І. В. Рибак, А. Ю. Матвеев. – К., 2005. – С. 26–32; 220.
145. Ринсевич В. П. Джерела до судового устрою Гетьманщини наприкінці XVII–на початку XVIII ст. за колекцією О. Лазаревського / В. П. Ринсевич // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Запоріжжя, 1999. – Вип. VIII. – С. 126–130.
146. Різниченко В. Пилип Орлик (Гетьман – Емігрант): Його життя й діяльність (3 нагоди 175 роковин з часу його смерті) / В. Різниченко. – Репринтне відтворення видання 1918 року. – К.: МГП «Інформ ОТ сервіс», 1991. – 48 с.
147. Рій К. Ю. Злочини в період козаччини / К. Ю. Рій // Запорізькі правові читання: матеріали щорічної Міжнар наук.-практ. конференції (15–16 травня 2008 року). – Запоріжжя, 2008. – С. 76–78.
148. Розовський І. М. Тілесні покарання в Запорозькій Січі / І. М. Розовський // Актуальні проблеми розвитку суспільної думки і практики управління: зб. наук. праць. – Запоріжжя, 1996. – Вип. 2. – С. 125–132.
149. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Я. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
150. Рудик П. А. До питання повної назви та опублікування оригіналу Конституції Пилипа Орлика / П. А. Рудик // Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. праць. – 2011. – № 53. – С. 108–113.
151. Руїна / упоряд. і авт. передмови О. І. Гуржій. – К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2015. – 429 с.
152. Семенов В. Органи державного управління в Запорізькій Січі / В. Семенов // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2006. – № 1. – С. 379–384.
153. Сердюк Н. Становлення третейського суду як інституту соціальної держави в Україні: історико-правове дослідження (X–XVIII ст.) / Н. Сердюк. – К.: [б. в.]; Дрогобич: Коло, 2016. – 159 с.
154. Сиза Н. Судочинство Гетьманської доби 1648–1772 рр. / Н. Сиза // Юридичний вісник України. – 2001. – № 23. – С. 11; № 24. – С. 11; № 25. – С. 11; № 26. – С. 11; № 27. – С. 15.
155. Синяк І. Л. Джерела з історії діловодства запорізького козацтва доби Нової Січі (1734–1775): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. істор. наук / І. Л. Синяк. – К., 2006. – 20 с.

156. Ситник О. М. Ідеологічні погляди та концепції періоду Руїни козацько-гетьманської держави / О. М. Ситник // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 264–270.
157. Скрипнюк О. Конституція Пилипа Орлика 1710 року: основні правові і політичні ідеї та її історичне значення / О. Скрипнюк // Юридична Україна: щомісяч. наук. журн. – 2010. – № 12. – С. 4–10.
158. Смолій В. А. Українська державна ідея XVII–XVIII ст.: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К.: Альтернативи. 1997. – 367 с.
159. Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К.: Альтернативи, 1999. – 351 с.
160. Смолій В. А. Українська національна революція середини XVII ст.: проблеми, пошуки, рішення / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К., 1999. – 107 с.
161. Смолій В. А. Політична система українського суспільства у роки Національної революції XVII століття / В. А. Смолій, В. Степанков. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 118 с.
162. Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / В. А. Смолій, В. Степанков. – К.: Києво-Могилянська академія, 2009. – 447 с.
163. Смолій В. Український політичний проект XVII ст.: становлення національного інституту влади / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 193 с.
164. Сокальська О. В. Судоустрій та судочинство в Україні: (XVI–початок XVII ст.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Сокальська. – К., 2007. – 20 с.
165. Стецюк Б. Органи кримінального судочинства Гетьманщини / Б. Стецюк // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – С. 82–85.
166. Стецюк Б. Р. Формування системи кримінально-процесуальної дії Гетьманщини (1648–1722) / Б. Р. Стецюк // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – № 3 (20). – С. 246–256.
167. Стороженко І. Лицарська гіпотеза утворення Запорозької Січі / І. Стороженко // Київська старовина. – 2003. – №5. – С. 29–46; 246. Стороженко І. Перша Запорозька (Базавлуцька) Січ кінця XVI–першої половини XVII ст. / І. Стороженко // Київська старовина. – 2005. – № 2. – С. 34–59.
168. Стороженко І. Перша Запорозька (Базавлуцька) Січ кінця XVI–першої половини XVII ст. / І. Стороженко // Київська старовина. – 2005. – № 1. – С. 35–59.
169. Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і Запорізька Січ кінця XVI–середини XVII століть (генезис, еволюція та реформування організаційної структури Січі): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. істор. наук / І. С. Стороженко. – Львів, 2008. – 36 с.

170. Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і Запорозька Січ кінця XVI–середини XVII століть. Т. 2: Генезис, еволюція та реформування організаційної структури Січі / І. С. Стороженко. – Дніпродзержинськ: Видавничий дім «Андрій», 2007. – 415 с.
171. Страхов М. Основні риси зовнішньої політики Української козацької держави Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.) / М. Страхов // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3. – С. 60–66.
172. Струкевич О. Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького / О. Струкевич // Історія України. – 2005. – № 12. – С. 1–5.
173. Струкевич О. Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького / О. Струкевич // Історія України. – 2005. – № 13. – С. 4–6.
174. Сухопарова С. Конституція Української гетьманської держави (Конституція Пилипа Орлика 1710 року) / С. Сухопарова // Юридичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 133–136.
175. Сюдюков І. Маніфест Свободи: Конституція Пилипа Орлика: історія, передумови, перспективи / І. Сюдюков // День. – 2008. – 15 травня (№ 83). – С. 1.
176. Сюдюков І. Як вершили суд за часів гетьманщини / І. Сюдюков // День. – 2000. – № 161. – С. 8.
177. Терлюк І. Я. Політико-правова доктрина козацького державотворення: нарис історії української державної ідеї / І. Я. Терлюк, І. М. Флис. – Львів: Вид-во Тараса Сороки, 2008. – 300 с.
178. Трифонов С. Г. Розробка вчення про спадкування у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» / С. Г. Трифонов // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Юридические науки. – 2005. – Т. 18 (57). № 2. – С. 38–42.
179. Турченко Ф. Г. Феномен українського козацтва / Ф. Г. Турченко // Українське козацтво. – Запоріжжя, 2002. – С. 5–9.
180. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура / В. Смолій (відп. ред. та ін.). – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 670 с.: іл., табл., портр. (деякі кол.).
181. Українське козацтво: мала енциклопедія / ред. Ф. Г. Турченко. – Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.
182. Універсали Богдана Хмельницького 1648–1657 / упоряд. І. Крип'якевич та ін. – К.: Альтернативи, 1998. – 381 с.
183. Універсали Івана Мазепи 1687–1709 / упоряд. І. Бутич та ін. – К.; Львів: НТШ, 2002. – 391 с.
184. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / упоряд.: Іван Бутич, Вячеслав Ринсевич, Ігор Тесленко; редкол.: Павло Сохань та ін. – К.; Львів: НТШ, 2004. – 1085 с.
185. Уривалкін О. М. Запорозька Січ – відома та невідома: влада і законодавство на Січі / О. М. Уривалкін // Таємничі грані історії / О. М. Уривалкін. – К., 2007. – С. 298–306.

186. Уривалкін О. М. Гетьмани України та кошові Запорозької Січі / О. М. Уривалкін, М. О. Уривалкін. – К.: Дакор, КНТ, 2008. – 395 с.
187. Федоренко В. Л. Конституція гетьмана Пилипа Орлика 1710 року: 300 років досвіду розвитку українського конституціоналізму / В. Л. Федоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 3. – С. 6–11.
188. Федоровський Ю. Р. Історія українського козацтва: навч. посібник / Ю. Р. Федоровський. – Луганськ: Глобус, 2006. – 124 с.
189. Федущак-Паславська А. Реалізація суверенитету державної влади у Князівській державі та Гетьманщини / А. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. – 2001. – Вип. 36. – С. 174–175.
190. Федущак-Паславська Г. Українська держава Козацької доби / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2005. – Вип. 41. – С. 74–80.
191. Фірсов О. В. Порівняльний аналіз військово-політичної діяльності гетьманів Б. Хмельницького та І. Виговського / О. В. Фірсов // Наука. Релігія. Суспільство. – 2010. – № 1. – С. 145–151.
192. Худояр Л. В. Принцип рівності в українському праві козацько-гетьманської доби: монографія / Л. В. Худояр. – Херсон: Д. С. Грінь, 2015. – 268 с.
193. Чайковський А. Адміністративно-силові засоби державного управління: в часи козащини / А. Чайковський // Історія України. – 1998. – № 17. – С. 6–7.
194. Черняк Н. Козацька доба: підручник / Н. Черняк. – Нью-Йорк: Вид-во Шкільної Ради, 2000. – 147 с.
195. Чорноморець М. Конституція Пилипа Орлика / М. Чорноморець // Українське слово. – 2005. – 13–19 квітня (№ 15). – С. 11.
196. Чухліб Т. Дипломатія української козацької держави / Т. Чухліб // Політика і час. – 2003. – № 4. – С. 83–96.
197. Чухліб Т. Дипломатія Української козацької держави / Т. Чухліб // Політика і час. – 2003. – № 3. – С. 78–87.
198. Чухліб Т. Пилип Орлик / Т. Чухліб. – К., 2008. – 64 с.
199. Чухліб Т. В. Козацтво Правобережної України в міжнародних відносинах під час Північної війни 1700–1721 рр. / Т. В. Чухліб // Український історичний журнал: наук. журнал. – 2011. – № 1. – С. 4–33.
200. Шаломеев Є. Джерела права України другої половини XVII століття / Є. Шаломеев // Актуальні проблеми правознавства. – Тернопіль, 2002. – Вип. 4. – С. 119–123.
201. Шаломеев Є. Формування інституту звільнення від покарання у кримінальному праві України другої половини XVII та XVIII ст. / Є. Шаломеев // Право України. – 2002. – № 11. – С. 135–138.

202. Шамрай М. Г. Українська козацька держава: навч. посібник / М. Г. Шамрай. – Черкаси: Видавництво ЧНУ, 2005. – 305 с.
203. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII ст.: у 2 кн. Кн. 1 / В. Шевчук. – К., Грамота, 2007. – 718 с.
204. Шишкін В. Конституція, яка випередила час: (Про правовий акт Пилипа Орлика 1710 року) / В. Шишкін // День. – 2007. – 15 вересня (№ 156). – С. 7.
205. Шпитальов Г. Г. Військова організація Запорізького козацтва періоду Нової січі (1734–1775) / Г. Г. Шпитальов // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2008. – № 3. – С. 252–260. – Бібліогр.: с. 260.
206. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV–середина XVII ст.: монографія / В. О. Щербак. – К.: «KM Academia», 2000. – 296 с.
207. Яворницький Д. І. Вольності запорозьких козаків / Д. І. Яворницький. – Дніпропетровськ: Січ, 2002. – 405 с.
208. Яковлева Т. Г. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: причини і початок Руїни / Т. Г. Яковлева. – К.: Основи, 1998. – 447 с.

Розділ 5

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ УСТРІЙ НА ЕТНІЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ІМПЕРСЬКУ ДОБУ

1. Апарат управління Галичиною у складі Австро-Угорщини / В. С. Кульчицький та ін. – Львів: Тріада плюс, 2002. – 82 с.
2. Бандурка О. М. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст.–1917 р.): монографія / О. М. Бандурка. – Х., 2012. – 616 с.
3. Бачур Б. С. Інститут земельних відносин у цивільному звичаєвому праві України в X–середині XIX століть: (історико-правовий аспект): монографія / Б. С. Бачур. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2008. – 203 с.
4. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцеве самоврядування в Російській Імперії у другій половині XIX ст.: на матеріалах Лівобережної України: історико-правове дослідження: монографія / М. В. Білоконь. – Х.: НУВС, 2003. – 257 с.
5. Блажівська О. Є. Історія кодифікації цивільного законодавства на українських землях (1797–1991 роки): монографія / О. Є. Блажівська. – Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута», 2014. – 574 с.
6. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
7. Бойчук А. Ю. Інститут адвокатури в Галичині другої половини XIX–початку XX століття: історико-правове дослідження: монографія / А. Ю. Бойчук. – Одеса: Фенікс, 2012. – 150 с.

8. Бондаревський А. В. Волосне управління та становище селян на Україні після реформи 1861 / А. В. Бондаревський. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 126 с.
9. Вол Б. Д. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій: національне відродження України (кінець XVIII ст.–1917 р.): текст лекцій / Б. Д. Вол, Я. Й. Малик, В. А. Свинець. – Львів: ЛДУ, 1994. – 57 с.
10. Гловацький Іван. Адвокатура Галичини: історія, розвиток, правовий статус (1772–1939 рр.) = Adwokatura Galicji: historia, rozwój, status prawny (1772–1939 r.) / Іван Гловацький. – Варшава: DRUK-INTRO, 2012. – 880 с.
11. Глущенко С. Становлення касації в Україні під владою двох імперій (XVIII–XIX століття) / С. Глущенко // Юридична Україна. – 2009. – № 11–12 (№ 11). – С. 156–160.
12. Головка О. Апарат управління фінансами Російської імперії на українських землях у роки Першої світової війни // Право України. – 2005. – № 3. – С. 129–131.
13. Головка О. М. Участь адміністративно-поліцейського апарату, органів самоврядування в управлінні державними фінансами Російської імперії на українських землях (кінець XVIII–початок XX ст.): історико-правове дослідження / О. М. Головка. – Х.: СІМ, 2005. – 174 с.
14. Головка О. М. Фінансова адміністрація Російської імперії в Україні (кінець XVIII–початок XX ст.): історико-правове дослідження / О. М. Головка. – Х.: СІМ, 2005. – 447 с.
15. Гончаренко В. Законодавчі органи Австро-Угорської монархії під час перебування в її складі західноукраїнських земель // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 4 (43). – Х.: Право, 2005. – С. 52–60.
16. Гончаренко В. Д. Право України під час її перебування у складі Російської імперії // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1. Методологічні та історикотеоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – Х.: Право, 2008. – С. 304–372.
17. Гриб Н. П. Конституції Австрії та Австро-Угорщини і їх застосування у Галичині (1848–1918 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Н. П. Гриб. – Львів, 2013. – 20 с.
18. Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців XIX–початку XX століття / М. В. Гримич. – К.: Арістей, 2006. – 596 с.
19. Гримич Марина. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX–початку XX ст. / Марина Гримич. – К., 2004. – 587 с.
20. Грушевський М. С. Новий період історії України: За роки від 1914 до 1919 / М. С. Грушевський. – К.: Либідь, 1992. – 46 с.
21. Добржанський О. В. Формування органів крайового управління герцогства Буковини у 50–60 рр. XIX ст. / О. В. Добржанський // Питання історії нового та новітнього часу: зб. наук. статей. – Вип. 4. Ч. 1. – Чернівці: Рута, 1995. – С. 123–131.
22. Довгань Г. Правове регулювання відносин промислової власності на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорщини з 1772 по 1918 рік /

- Г. Довгань // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. – Львів: ЛДУ, 2007. – Вип. 45. – С. 61–68.
23. Закревський А. До питання про формування австрійських поліцейських органів у Галичині в останній чверті XVIII ст. / А. Закревський // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. – Львів: Львів. нац. ун-тім. І. Франка, 2010. – Вип. 50. – С. 59–65.
24. Закревський А. Є. Правові основи організації і діяльність поліції та жан-дармерії у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. Є. Закревський. – Львів, 2014. – 16 с.
25. Клименко О. В. Систематизація права Лівобережної України у другій чверті XIX сторіччя: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Клименко – К.: [б. в.], 2004. – 20 с.
26. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV–перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження / М. Кобилецький. – Львів: ПАІС, 2008. – 406 с.
27. Козаченко А. Земське самоврядування на Полтавщині у період Першої світової війни / А. Козаченко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 2. – С. 110–113.
28. Коляда І. А. Правові аспекти благодійної діяльності української інтелігенції у роки Першої світової війни / І. А. Коляда // Юридичні читання молодих вчених: зб. матеріалів Всеукр. наук. конф., 23–24 квіт. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2004. – С. 360–363.
29. Кондратюк О. Утворення Австро-Угорщини: причини та умови / О. Кондратюк // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. – Львів: ЛДУ, 2005. – Вип. 41. – С. 84–92.
30. Кондратюк О. В. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Кондратюк. – Львів, 2006. – 20 с.
31. Кондратюк С. В. Розвиток доктрини українського парламентаризму в Галичині у складі Австро-Угорщини / С. В. Кондратюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: Львів. державний університет внутрішніх справ, 2008. – Вип. 2. – С. 54–62.
32. Кондратюк С. В. Традиція парламентаризму на західноукраїнських землях: історико-правове дослідження: монографія / С. В. Кондратюк. – Львів: Євросоціум, 2016. – 623 с.
33. Коритко Л. Я. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів господарювання Східної Галичини та Буковини в складі Австро-Угорщини / Л. Я. Коритко. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 224 с.
34. Коритко Л. Я. Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правове дослідження на матеріалах Східної Галичини (1867–1918 рр.) / Л. Я. Коритко. – Івано-Франківськ: В. П. Супрун, 2016. – 430 с.

35. Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр.: (організація, структура, штати): історико-правове дослідження / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – 292 с.
36. Кульчицький В. С. Державний лад і право Галичини в другій половині XIX–на початку XX століття / В. С. Кульчицький. – Львів, 1965. – 67 с.
37. Кульчицький В. С. Апарат управління Галичиною у складі Австро-Угорщини / В. С. Кульчицький, І. Й. Бойко, О. І. Мікула, І. Ю. Настасяк. – Львів, 2002. – 88 с.
38. Лепісевич П. М. Політико-правові погляди українських політичних сил напередодні Першої світової війни / П. М. Лепісевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – Вип. 3. – С. 14–24.
39. Лепісевич П. М. Єдність – втрачені надії: Загальна Українська Рада: проблеми консолідації національно-демократичних сил (1914–1916): монографія / П. М. Лепісевич, М. М. Цимбалюк. – К.: Атіка-Н, 2012. – 192 с.
40. Матвеева Т. О. Конституційні закони Західної України у XIX столітті / Т. О. Матвеева // Теоретичні та практичні проблеми реалізації Конституції України: Тези доп. та наук. повідомл. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (29–30 черв. 2006 р.). – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2006. – С. 143–146.
41. Мацькевич М. Концепції української автономії у складі Австро-Угорської імперії, Польщі та Росії / М. Мацькевич // Юридична Україна. – 2009. – № 3. – С. 4–7.
42. Мацькевич М. М. Становлення і розвиток ідеї українського державотворення в Галичині (друга половина XIX–початок XX століття): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / М. М. Мацькевич. – К., 2002. – 20 с.
43. Меланчук А. В. Адвокатура в Російській імперії за судовою реформою 1864 року та в сучасній Україні: порівняльний аналіз: монографія / А. В. Меланчук. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. – 178 с.
44. Мірошниченко М. М. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.): монографія / М. М. Мірошниченко. – К.: Атіка, 2006. – 544 с.
45. Настасяк І. Ю. Організація управління Галичиною і Буковиною у складі Австрії (1772–1848 рр.): монографія / І. Ю. Настасяк – К.: Атіка, 2006. – 128 с.
46. Нелин А. И. Собрание малороссийских прав 1807 года, его содержание и значение: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. И. Нелин. – К., 1990. – 22 с.
47. Нелін О. І. До питання успадкування в українських землях у складі Австро-Угорської імперії / О. І. Нелін // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 141–146.

48. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. / М. В. Никифорак. – Чернівці: Рута, 2000. – 280 с.
49. Новосівський І. Нарис історії права Буковини і Бессарабії / І. Новосівський. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1986. – 180 с.
50. Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території / Н. Панич // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. – Львів: ЛДУ, 2006. – Вип. 43. – С. 73–77.
51. Панич Н. Ю. Становлення та розвиток інституту прокуратури в Галичині у складі Австрії і Австро-Угорщини (1849–1918 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Н. Ю. Панич. – Львів, 2009. – 16 с.
52. Петрів Р. В. Східна Галичина у складі Австрійської імперії: (історико-правовий аспект) / Р. В. Петрів. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2009. – 254 с.
53. Петрів Р. Австрійські, Австро-Угорські і Галицькі конституції (кінець XVIII–XIX ст.): для фахівців права, студ. і викладачів юрид. факультетів ВУЗів: пер. з нім. та пол. мов / Р. Петрів // Відкритий міжнародн. ун-т розвитку людини «Україна». – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 84 с.
54. Проект «Україна»: Австрійська Галичина / автор-упоряд. М. Р. Литвин. – Х.: Фоліо, 2016. – 409 с.
55. Реєнт О. Перша світова війна й українське питання / О. Реєнт // Україна в революційних процесах перших десятиліть ХХ століття: Міжнар. наук.-теорет.конф. 20–21 лист. 2007 р. – К.: Ін-т політ. і етнонаціонал. досліджень НАН України, 2007. – С. 67–85.
56. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Я. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
57. Святоцька В. Інститут присяжних повірених на території України за Судовими статутами 1864 року / В. Святоцька // Право України. – 2009. – № 8. – С. 147–153.
58. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія австрійської імперії та Австро-Угорщини / П. Дж. А. Тейлор. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. – 260 с.
59. Холод Ю. А. Соціальне законодавство Російської імперії в період Першої світової війни / Ю. А. Холод // Право і безпека. – 2006. – № 5/1 (№ 1). – С. 164–167.
60. Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / І. Чорновол. – Львів: Тріада плюс, 2010. – 228 с.
61. Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: Функції, структура, архів / В. С. Шандра. – К., 2001. – 355 с.
62. Шандра В. С. Інститут генерал-губернаторства в Україні XIX–початку ХХ ст.: напрями і тенденції розвитку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора іст. наук / В. С. Шандра. – К., 2002. – 39 с.
63. Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX–початок ХХ століття: монографія / В. С. Шандра. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2005. – 426 с.

64. Шандра В. С. Совісні суди в Україні (остання чверть XVIII–середина XIX ст.) / В. С. Шандра. – К., 2011. – 265 с.
65. Шандра І. О. Представницькі організації буржуазії українських губерній (1861–1919 рр.): монографія / І. О. Шандра. – Х.: Майдан, 2016. – 315 с.
66. Шандра В. С. Міщанські органи станового самоврядування в Україні: (кінець XVIII–початок XX ст.) / В. С. Шандра. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – 339 с.

Розділ 6

НОВІТНІ УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ І ПРАВО (1917–1921 рр.)

1. Архів Української Народної Республіки: Міністерство закордонних справ: дипломатичні документи від Версальського до Ризького мирних договорів (1919–1921) / упоряд. Валентин Кавунник; пер. з франц. та ред. Г. Потульніцький; пер. з нім. та редагування Д. Бурім; пер. з англ. та ред. Б. Гирич; пер. з рос. та ред. Л. Білик. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2016. – 793 с.
2. Баган О. Р. Націоналізм і націоналістичний рух: історія та ідеї / О. Баган. – Львів: Піраміда, 2015. – 252 с.
3. Блажівська О. Є. Історія кодифікації цивільного законодавства на українських землях (1797–1991 роки): монографія / О. Є. Блажівська. – Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута», 2014. – 574 с.
4. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних, та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
5. Бондаренко Д. Я. До питання про українську державність 1917–1918 рр.: порівняльний аналіз Центральної Ради і Гетьманату / Д. Я. Бондаренко // Матеріали І Міжнародної конференції: «Революції в Україні у XX–XXI століттях: співзвуччя епох». – Одеса, 2005. – 298 с.
6. Бостан С. К. Форма державного правління України в конституційних та законодавчих актах УНР / С. К. Бостан // Матеріали І Міжнародної конференції: «Революції в Україні у XX–XXI століттях: співзвуччя епох». – Одеса, 2005. – 298 с.
7. Василик І. Б. Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР: монографія / І. Б. Василик. – К.: ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 176 с.
8. Великочий В. С. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР (до 85-ліття Західно-Української Народної Республіки / В. С. Великочий. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 277 с.
9. Верменич Я. В. Зміни адміністративно-територіального устрою України XX–XXI ст. / Я. Верменич, О. Андрощук. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 181 с.

10. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада та її Універсали: Третій та Четвертий / В. Ф. Верстюк // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921рр. – Вип. 1. – К., 2002. – С. 3–14.
11. Витанович І. Аграрна політика українських урядів 1917–1920 рр. / І. Витанович // Українське історичне товариство – Мюнхен; Чикаго, 1968. – 69 с.
12. Вовк Ю. Є. Організація, структура та компетенція судових органів Української держави (1918 р.) / Ю. Є. Вовк. – Львів: Світ, 1999. – 48 с.
13. Гай-Нижник П. П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.) / П. П. Гай-Нижник. – К.: «ЩеК», 2010. – 304 с.
14. Гай-Нижник П. П. Фінансова політика Центральної Ради та урядів Української Народної Республіки: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. іст. наук / П. П. Гай-Нижник. – К., 2008. – 24 с.
15. Гловацький Іван. Адвокатура Галичини: історія, розвиток, правовий статус (1772–1939 рр.) = Adwokatura Galicji: historia, rozwój, status prawny (1772–1939 r.) / Іван Гловацький. – Варшава: DRUK-INTRO, 2012. – 880 с.
16. Грушевський М. С. Повороту не буде!: соціально-політ. праці 1917–1918 рр. / М. С. Грушевський. – Х.: Савчук О. О., 2015. – 480 с.
17. Грушевський М. Українська Центральна Рада і її універсали: Перший і Другий. – 2-е вид., доп. / М. Грушевський. – К., 1917. – 16 с.
18. Даниленко Ю. О. Організаційно-правові засади та діяльність правоохоронних органів в Українській Народній Республіці та Західноукраїнській Народній Республіці (1917–1921 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Ю. О. Даниленко. – К., 2015. – 19 с.
19. Добржанський О. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.): документи і матеріали / О. Добржанський, В. Старик. – Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2009. – 512 с.
20. Ейхельман О. Проект Конституції основ державних законів УНР / О. Ейхельман. – К.; Таранів, 1920–1921. – 49 с.
21. Забзалюк Д. Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: монографія / Д. Є. Забзалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 188 с.
22. Законодавчий процес і законодавча техніка в період Центральної Ради, Гетьманату П. П. Скоропадського та Директорії / А. Ю. Іванова. – К.: Наук. думка, 2011. – 223 с.
23. Заріцька І. М. Земельне законодавство доби української революції 1917–1921 рр. / М. І. Заріцька. – К.: Атіка, 2010. – 239 с.
24. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали: у 5-ти т. Т. 1 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2001. – 584 с.
25. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали: у 5-ти т. Т. 2 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2003. – 712 с.

26. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали: у 5-ти т. Т. 3. Книга 1 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2005. – 644 с.
27. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали у 5-ти т. Т. 3. Книга 2 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2005. – 680 с.
28. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали: у 5-ти т. Т. 4 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2008. – 886 с.
29. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали: у 5-ти т. Т. 5. Книга 1 / відп. ред. проф. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2008. – 944 с.
30. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: документи і матеріали / упор. О. Карпенко, К. Мицан. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – Т. 5. – Кн. 2. – 948 с.
31. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Уряди. Постаті / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; гол. ред. ради Ярослав Ісаєвич. – Львів, 2009. – 350 с.
32. Карпенко О. Ю. З історії Західно-Української Народної Республіки / О. Ю. Карпенко; за заг. ред. М. Кугутяка. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2006. – 494 с.
33. Кащенко С. Г. Правовий статус суб'єктів федерації за проектом Конституції УНР О. Ейхельмана / С. Г. Кащенко // Юридические науки. – 2006. – Т. 19 (58). – № 1. – С. 10–15.
34. Ковальова Н. А. Аграрна політика українських національних урядів (1917–1920 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук / Н. А. Ковальова. – Дніпропетровськ, 1999. – 18 с.
35. Кобилецький М. М. Утворення ЗУНР, її державний механізм та діяльність (1918–1923 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / М. М. Кобилецький. – Львів, 1998. – 16 с.
36. Кобилецький М. М. Утворення та структура державного апарату ЗУНР: навчальний посібник / М. М. Кобилецький. – Львів, 1998. – 60 с.
37. Кондратюк В. О. ЗУНР: становлення і захист завоювань (1918–1921 рр.) / В. О. Кондратюк, В. Л. Регульський. – Львів, 1998. – 96 с.
38. Кондратюк С. В. ЗУНР: державно-правові засади розвитку парламентаризму: історико-правове дослідження / С. В. Кондратюк. – Львів: Край, 2008. – 215 с.
39. Конституційні акти України 1917–1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософ. і соц. думка, 1992. – 272 с.
40. Копиленко О. А. Держава і право України 1917–1920 рр. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. / О. А. Копиленко, М. Л. Копиленко. – К.: Либідь, 1997. – 205 с.

41. Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр.: (організація, структура, штати): історико-правове дослідження / М. В. Кравчук. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – 292 с.
42. Костицький М. В. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923 рр.) / М. В. Костецький, Б. Й. Тищик. – Львів: Каменяр, 1992. – 356 с.
43. Красівський О. Я. Галичина у першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських стосунків / О. Я. Красівський. – Львів: Вид-во ЛФУАДУ, 2000. – 416 с.
44. Красівський О. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне протиборство (листопад 1918–липень 1919 рр.) / О. Красівський. – Львів, Інститут українствовзнавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 42 с.
45. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємовідносин / О. Красівський. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с.
46. Красівський О. Я. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. / О. Я. Красівський. – К.: ІПіЕНД, 2008. – 544 с.
47. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії (Нарис суспільно-політичного руху ХІХ ст.–1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 199 с.
48. Кудлай О. Українська Центральна Рада: протоколи II–IV сесій: документи: (квітень–жовтень 1917 р.) / О. Кудлай; Національна академія наук України, Інститут історії України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2015. – 221 с.
49. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів: ОЛІР, 1995. – 361 с.
50. Литвин Н. М. Політика еміграційного уряду ЗУНР: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. політ. Наук / Н. М. Литвин. – Чернівці, 2013. – 20 с.
51. Лісна І. С. Становлення державності в Галичині (1918–1923 рр.) / І. С. Лісна. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 89 с.
52. Лісна І. С. Становлення національної державності в Галичині (1918–1923 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук / І. С. Лісна. – Львів, 1998. – 15 с.
53. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Відень, 1922. – 87 с.
54. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Нью-Йорк, Видавництво «Червона калина», 1970. – 228 с.
55. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 / І. Мазепа. – Мюнхен: Прометей, 1950–1951.
56. Макарчук С. А. Українська республіка Галичан. Нарис про ЗУНР / С. А. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.
57. Малюта О. Органи влади ЗУНР та УНР в екзилі у 20–40-і рр. ХХ ст.: боротьба за національну державність як форму організації українського життя української еміграції / О. Малюта // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: зб. ст. на пошану проф. П. П. Гудзенка. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – Вип. 12. – 502 с.

58. Мацькевич М. М. Становлення і розвиток ідеї українського державотворення в Галичині (друга половина XIX–початок XX століття): автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук / М. М. Мацькевич. – К., 2002. – 20 с.
59. Мироненко О. М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917–1920 рр. теоретико-методологічний аспект. / О. М. Мироненко. – К., 2002. – 345 с.
60. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О. М. Мироненко – К., 1995. – 328 с.
61. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – К.: Український письменник, 1993. – 412 с.
62. Новосівський І. М. Українська державна влада на Буковині в 1918 р. / І. М. Новосівський. – Нью-Йорк, 1964. – 56 с.
63. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917–1919 рр. / Ю. Павленко, Ю. Храмов. – К.: Манускрипт, 1995. – 261 с.
64. Павлишин О. Й. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис / О. Й. Павлишин. Інститут історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка; Програма дослідження модерної історії та суспільства України імені Петра Яцика. – Львів: Манускрипт-Львів, 2013. – 400 с., іл.
65. Павлишин О. Й. Формування та діяльність представницьких органів влади ЗУНР-ЗОУНР (жовтень 1918–червень 1919 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук / О. Й. Павлишин. – Львів, 2001. – 21 с.
66. Павлишин О. Об'єднання УНР і ЗУНР: політико-правовий аспект (кінець 1918 р.–перша половина 1919 р.) / О. Павлишин // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2002. – Вип. 37/1. – С. 327–349.
67. Павлишин О. Державне будівництво ЗУНР-ЗОУНР: проблема національних кадрів / О. Павлишин // Матеріали наукової конференції «Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя створення Центральної Ради)» (м. Київ, 20 березня 1997 р.). – С. 97–106.
68. Павлишин О. Зовнішньополітична орієнтація західноукраїнського проводу у 1918 р. / О. Павлишин // «Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року». – Науковий збірник присвячений 125-річчю від дня народження Гетьмана Павла Скоропадського та 80-річчю проголошення Української Держави 1918 року. – К., 1998. – С. 152–155.
69. Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) / О. Павлишин // Україна модерна. – Львів, 1998. – Ч. 2–3. – С. 132–193.
70. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923 рр.) / О. Павлюк. – К.: КМ Academia, 1996. – 187 с.
71. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР / О. Павлюк // Київська старовина. – 1997. – № 3–4. – с. 114–138.
72. Паліїв Д. Листопадова революція / Д. Паліїв. – Львів, 1929. – 87 с.

73. Перші уряди України: становлення виконавчої влади у 1917–1920 роках / за заг. ред. Н. К. Дніпренко. – К., 2007. – 36 с.
74. Пиріг Р. Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією / Р. Пиріг – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 209 с.
75. Пиріг Р. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір / Р. Пиріг. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – 515 с.
76. Подковенко Т. С. Становлення системи законодавства України в 1917–1920 роках: (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Т. О. Подковенко. – К., 2004. – 20 с.
77. Присяжнюк А. Й Деякі аспекти державного будівництва в галузі забезпечення безпосередньої демократії за проектом Конституції УНР О. Ейхельмана / А. Й. Присяжнюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки», 2007. – Т. 20 (59). – № 1. – 2008. – С. 74–84.
78. Присяжнюк А. Й. Конституційний проект О. Копцюха та його роль у державному будівництві в УНР доби Директорії (історико-юридичний аналіз) / А. Й. Присяжнюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Юридические науки». – Т. 20 (59) – № 2. – 2007. – С. 56–63.
79. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Я. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
80. Сеньків М. І. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1919 рр. / М. Сеньків, І. Думинець. – Дрогобич, 1996. – 110 с.
81. Сідак В. Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921 рр. (невідомі сторінки історії): монографія / В. Сідак. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – 317 с.
82. Скорич Л. В. УНР і ЗУНР: військово-політичне співробітництво у 1918–1919 рр.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / Л. В. Скорич. – Львів, 2007. – 20 с.
83. Смирнов А. С. Проект «Украина» или Звездный год гетмана Скоропадского / А. Смирнов. – М.: Алгоритм, 2008. – 381 с.
84. Стопчак М. В. Утворення і діяльність Директорії Української Народної Республіки (1918–1920 рр.): історіографічний нарис: монографія / М. Стопчак. – Вінниця: І. Балюк, 2010. – 812 с.
85. Стопчак М. В. Армія Української Народної Республіки (1921–1924 рр.). Історіографічний нарис: монографія / М. В. Стопчак. – Вінниця: Видавничо-редакційний ВТЕІ КНТЕУ, 2016. – 448 с.
86. Скоропадський П. Спомини / П. Скоропадський. – К.: Україна, 1992. – 112 с.
87. Солдатенко В. Ф. Проект «Україна» 1917–1920: постаті / В. Ф. Солдатенко. – Х.: Фоліо, 2011. – 510 с.

88. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст / П. Стецюк. – Львів, 1999. – 232 с.
89. Терлюк І. Я. Національне українське державотворення 1917–1921 рр.: історико-правовий нарис: навч. посібник / І. Я. Терлюк. – Львів, 2007. – 260 с.
90. Тимошук О. В. Державна варта Української Держави: історико-юридичний аналіз. – О. В. Тимошук. – К., 1998. – 72 с.
91. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) / Я. Тинченко. Книга II: Наукове видання. – К.: Темпора, 2011. – 424 с.: іл.
92. Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. (до 75-річчя утворення і діяльності) / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко. – Коломия: Світ, 1993. – 118 с.
93. Тищик Б. Й. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.): монографія / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко, Н. О. Лешкович. – Львів; Івано-Франківськ: «Вік», 2000. – 271 с.
94. Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923 рр.). Історія держави і права / Б. Й. Тищик. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 392 с.
95. Тищик Б. Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923): історія держави і права / Б. Й. Тищик. – Львів: Тріада плюс, 2005. – 359 с.
96. Тлуцак Ю. М. Формування української правової традиції у сфері оподаткування та її втілення в розбудові національної державності 1917–1920 рр.: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ю. М. Тлуцак. – Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 17 с.
97. Україна. 1918. Гетьманат / упоряд. М. Л. Новицький. – К.: Поліграфкнига, 2003. – 167 с.
98. Українська революція і державність (1917–1920 рр.): наук.-бібліогр. вид. / НАН України; Нац. б-ка імені В. І. Вернадського; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.; уклад.: А. Л. Панова, В. Ф. Солдатенко, Л. В. Беляєва та ін. / наук. ред. В. Ю. Омельчук. – К., 2001. – 816 с.
99. Українська Центральна рада. Документи і матеріали / упоряд.: В. Ф. Верстюк та ін.; ред. колегія: В. А. Смолій (відповідальний редактор) ... та ін.; Національна академія наук України, Інститут історії України, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України: у 2 т. – Т. 1 (4 березня–9 грудня 1917 р.). – К.: Наукова думка, 1996–1997.
100. Українська Центральна Рада (4 березня–9 грудня 1917р.). Документи і матеріали: у 2 т. / упоряд. В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко та ін. – К.: Наукова думка, 1996. – (Серія V: Пам'ятки історії України, Джерела новітньої історії України). – 590 с.
101. Фігурний Ю. С. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі / Ю. С. Фігурний. – К., НДІУ, 2008. – 128 с.

102. Харченко Т. О. Становлення місцевих органів виконавчої влади та самоврядування в Українській Державі (квітень–грудень 1918 р.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / Т. О. Харченко. – Х., 2000. – 20 с.
103. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. / П. Христюк. – Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1969. – Т. 1. – 151 с.
104. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. / П. Христюк. – Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1969. – Т. 2. – 204 с.
105. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. / П. Христюк. – Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1969. – Т. 3. – 159 с.
106. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. / П. Христюк. – Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1969. – Т. 4. – 192 с.
107. Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народної Республіки / М. Чубатий. – Львів, 1921. – 40 с.
108. Шинкарук Я. І. Міністерство внутрішніх справ Української Народної республіки доби Директорії: організаційно-правові засади діяльності (листопад 1918–1921 рр.): монографія / Я. І. Шинкарук. – К.: Атіка, 2007. – 234 с.
109. Яблонський В. М. Директорія УНР: формування засад української державності в 1918–1920 рр.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / В. М. Яблонський. – К.: [б.в.], 1998. – 19 с.
110. Яневський Д. Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. – К.: Дух і літера, 2003. – 767 с.

РОЗДІЛ 7

РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ (1917–1991 рр.)

1. Андрухів І. О. Політика радянської влади у сфері релігії та конфесійне життя на Прикарпатті в 40–80-х роках ХХ ст.: історико-правовий аналіз: монографія / І. О. Андрухів. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. – 431 с.
2. Бандурка О. М. Становлення та розвиток міліції України: (1921–1930 роки): історико-правове дослідження / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. – Х.: Золота миля, 2015. – 493 с.
3. Бисага Ю. М. Держава і право в Чехо-Словаччині в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. / Ю. М. Бисага. – Ужгород: Закарпаття, 1997. – 150 с.
4. Бисага Ю. М. Інститут держави і права в до мюнхенській Чехословаччині / Ю. М. Бисага. – Ужгород: Закарпаття, 1997. – 235 с.
5. Бисага Ю. М. Створення підвалин державно-правової політики Чехословаччини в 20-х рр. ХХ ст. / Ю. М. Бисага. – Ужгород: Закарпаття, 1997. – 150 с.

6. Бисага Ю. М. Перша Чехословацька республіка: держава, теорія, влада, право / Ю. М. Бисага. – Ужгород: Закарпаття, 1997. – 115 с.
7. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні: 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у двох книгах / І. Г. Білас. – К.: Либідь: Військо України, 1994.
8. Блажівська О. Є. Історія кодифікації цивільного законодавства на українських землях (1797–1991 роки): монографія / О. Є. Блажівська. – Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута», 2014. – 574 с.
9. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.): навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / І. Й. Бойко. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
10. Борець Ю. ОУН-УПА: шляхами лицарів ідеї чину / Ю. Борець. – К.: Українська видавнича спілка, 2008. – 230 с.
11. Бочаров С. В. Трансформація органів влади Другої Речі Посполитої (1921–1939 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / С. В. Бочаров. – Донецьк, 2004. – 19 с.
12. Брицький П. П. Утворення СРСР: радянський стереотип та історико-правова дійсність / П. П. Брицький, Є. П. Юрійчук. – Чернівці, Знання, 2002. – 45 с.
13. Васильченко В. В. Особливості регулювання спадкових відносин в період післяреволюційної примусової ліквідації капіталістичної системи в Україні (1917–1922 рр.) / В. В. Васильченко // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. 2003 р. № 1 (10). – Д., 2003. – С. 295–299.
14. Васильчук Г. М. Радянська Україна 20–30-х років ХХ ст.: сучасний історіографічний дискурс / Г. М. Васильчук. – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – 312 с.
15. Верменич Я. В. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ–ХХІ ст. / Я. Верменич, О. Андрощук. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 181 с.
16. Геноцид в Україні 1932–1933 рр. за матеріалами кримінальної справи № 475/ упоряд.: М. М. Герасименко, В. М. Удовиченко; Національна академія наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут національної пам'яті та ін. – К., 2014 – 557 с.
17. Гловацький Іван. Адвокатура Галичини: історія, розвиток, правовий статус (1772–1939 рр.) = Adwokatura Galicji: historia, rozwój, status prawny (1772–1939 r.) / Іван Гловацький. – Варшава: DRUK-INTRO, 2012. – 880 с.
18. Гончаренко В. Д. Всеукраїнський съезд советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов – верховный орган власти УССР в 1917–1937 годах / В. Д. Гончаренко. – К.: УМК ВО, 1990. – 64 с.
19. Гончаренко В. Д. Право України в період десталінізації (друга половина 1950-х–перша половина 1960-х рр.) / В. Д. Гончаренко // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Т. 1: методологічні

- та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – Х.: Право, 2008. – С. 472–480.
20. Дейнека Н. В. Румунський окупаційний режим та радянський рух Опору у південно-західному регіоні України і Молдавії (1941–1944 рр.) / Н. В. Дейнека. – Одеса: Атлант, 2013. – 221 с.
  21. Дубов В. Доба відбудови: уряди України у 1943–1956 рр. // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 10. – С. 12.
  22. Дмитрасевич Н. О. Становлення та функціонування органів представницької влади в УРСР (1919–1922 рр.) / Н. О. Дмитрасевич // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 44–49.
  23. Забзалюк Д. Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: монографія / Д. Є. Забзалюк. – Львів: ЛьвДУВС, 2012. – 188 с.
  24. Заріцька І. М. Виникнення радянського земельного законодавства (листопад 1917–квітень 1918 рр.) / І. М. Заріцька // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 1. – С. 43–48.
  25. Задоеенко О. В. Кодифікація цивільного процесуального законодавства України у 1922–2012 рр.: (історико-правове дослідження): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Задоеенко. – К., 2013. – 21 с.
  26. Захаров Є. Чи можна кваліфікувати Голодомор 1932–1933 років в Україні та на Кубані як геноцид? / Є. Захаров. – Х.: Права людини, 2015. – 51 с.
  27. Захожай З. В. Політика радянського партійно-державного керівництва щодо Східної Галичини в міжвоєнний період (1921–1939 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук / З. В. Захожай. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 19 с.
  28. Іваник М. М. Система органів місцевого самоврядування в Галичині у 1919–1939 рр.: історико-правовий аспект / М. М. Іваник, С. В. Кондратюк. – Львів: Компакт-ЛВ, 2007. – 250 с.
  29. Ідзьо В. Організація Українських Націоналістів, Українська Повстанська Армія, Українська Головна Визвольна Рада згідно свідчень німецьких та радянських архівів / В. Ідзьо. – Львів: Університет «Львівський Ставропігійон», 2016. – 199 с.
  30. Ідзьо В. Австрійський полк «Українські Січові Стрільці» (1914–1918), німецька дивізія «Галичина» (1943–1945) – військові бойові формування з українців у часи першої та другої світових воєн та їх участь в українському державотворенні у першій половині ХХ століття / В. Ідзьо. – Львів: Університет «Львівський Ставропігійон», 2016. – 31 с.
  31. Історія держави і права Української РСР: (1917–1960) / ред. кол.: В. М. Корецький та ін. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1961. – 365 с.
  32. Історія конституційного законодавства України: зб. док. / упоряд. В. Д. Гончаренко. – Х.: Право, 2007. – 256 с.
  33. Капась І. Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимація, меморіалізація (1941–1953 рр.) / І. Капась. – К.: К.І.С., 2016. – 207 с.

34. Касьянов Г. Негідні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–1980 рр. – К.: 1995. – 240 с.
35. Кентій А. В. Радянський рух Опору на окупованій території України / А. Кентій, В. Лоцицький, М. Слободянюк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 97 с.
36. Кравчук М. Становлення радянської влади в Україні у 1917–1921 рр. та її законодавче закріплення / М. Кравчук // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 2. – С. 122–128.
37. Коріненко П. С. Новітня історія України (1939–2007 рр.) / В. Д. Терещенко, М. В. Бармак. – Ч. IV. – Тернопіль: Астон, 2007. – 400 с.
38. Кузьменко В. Радянська Україна: проект і реалізація (1917–1924). Специфіка державотворення крізь призму національної політики більшовиків: монографія / Володимир Кузьменко; наук. ред. О. Н. Ярмиш. – Одеса: Видавець Букаєв В. В., 2008. – 363 с.
39. Кук В. Державотворча діяльність ОУН: акт відновлення Української держави 30 червня 1941 р. / В. Кук. – К.: Українська видавнича спілка ім. Юрія Липи, 2016. – 76 с.
40. Кульчицький В. С. Вхідження Галичини, Північної Буковини та Закарпаття до складу України (1939–1945 рр.) / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик, М. І. Глубіш та ін. – Дрогобич: Добре серце, 1995. – 67 с.
41. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С. Кульчицький. Книга 1. К.: Темпора 2013. – 504 с.
42. Лепісевич П. М. Національні сили в розбудові державності Карпатської України в 1938–1939 рр.: монографія / П. М. Лепісевич, М. Р. Посівнич. – Львів: ПП Видавництво «Бона», 2014. – 192 с.
43. Лесническая Л. Ф. Нотариат в СССР: учебник /Л. Ф. Лесническая, Р. И. Виноградова, Д. Х. Гольская. – М.: Юридическая литература, 1990. – 206 с.
44. Лучко М. Операція «Вісла»: (польсько-українські взаємини у 1944–1947 рр.) / М. Лучко, Б. Лановик. – Тернопіль: ТФ Європейського університету, 2007. – 337 с.
45. Державно-територіальний статус західноукраїнських земель у період Другої світової війни (1939–1945 рр.): історико-правове дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора юрид. наук / В. С. Макарчук. – К., 2006. – 35 с.
46. Макарчук В. С. Державно-територіальний статус західноукраїнських земель у період Другої світової війни (1939–1945 рр.). Історико-правове дослідження / В. С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – 368 с.
47. Макарчук В. С. Міжнародно-правове визнання державного кордону між Україною і Польщею (1939–1945 рр.) / В. С. Макарчук. – К.: Атіка, 2004. – 346 с.
48. Марковський В. Я. Законодавство та судова практика Другої Речі Посполитої щодо статусу української мови у Східній Галичині в міжвоєнний

- період (1919–1939 рр.): дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 / В. Я. Марковський; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів, 2014. – 259 с.
49. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – К., 1993. – 412 с.
  50. Мотика Гжегож. Від волинської різанини до операції «Вісла»: польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. / Гжегож Мотика; пер. з польської А. Павлишина. – К.: Дух і літера, 2013. – 351 с.
  51. Мурза В. В. Прокуратура в державному механізмі УСРР (1922–1933 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / В. В. Мурза. – Х., 2003. – 19 с.
  52. Ніколаєв І. Є. Комуністичне єдиновладдя в УСРР у 1920-х рр.: історико-правовий аспект / І. Є. Ніколаєв. – Миколаїв: В. Д. Швець, 2013. – 437 с.
  53. Окіпнюк В. Т. Державне політичне управління УСРР (1922–1934): історико-юридичний аналіз / В. Т. Окіпнюк. – К.: Видавництво Національної академії СБ України, 2002. – 289 с.
  54. Окіпнюк В. Т. Органи державної безпеки УРСР (1922–1941 рр.): історико-правове дослідження: монографія / В. Т. Окіпнюк. – К.: Центр навчальних, наукових та періодичних видань Національної академії Служби безпеки України, 2015. – 359 с.
  55. Олійник О. М. Розвиток трудового законодавства в УСРР в період впровадження політики воєнного комунізму / О. М. Олійник // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – Вип. 28. – С. 265–270.
  56. Онишко О. Б. Становлення і розвиток сімейного права Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. Б. Онишко. – Львів, 2009. – 18 с.
  57. Офіцинський В. Дистрикт Галичина (1941–1944): історико-політичний нарис / В. Офіцинський. – Ужгород: Гражда, 2001. – 142 с.
  58. Пагіря О. М. «Карпатська Січ» – військове формування Карпатської України / О. М. Пагіря. – К.: Темпора, 2010. – 151 с.
  59. Пагіря О. М. Методичні рекомендації до теми «Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. Карпатська Україна (1938–1939 рр.)» / О. М. Пагіря. – К.: К.І.С., 2011. – 22 с.
  60. Развитие кодификации советского законодательства / С. Н. Братусь ...та ін.; отв. ред. С. Н. Братусь. – М.: Юридическая литература, 1968. – 245 с.
  61. Разнатовський І. М. Розвиток організаційно-правових форм управління промисловістю Української РСР (1917–1956 рр.) / І. М. Разнатовський. – К.: Наук. думка, 1965. – 162 с.
  62. Редько А. Г. Адміністративні реформи 40–60 рр. ХХ століття в західних областях УРСР: історико-правовий аналіз: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / А. Г. Редько. – К., 2011. – 17 с.

63. Редько А. Особливості територіального принципу організації системи влади й управління в УРСР (1957–1962 рр.) / А. Редько // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 12. – С. 142–145.
64. Ринажевський Б. Правове становище в складі іноземних держав та становлення національної державності в Закарпатті (1918–1939) / Б. Ринажевський. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 198 с.
65. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: монографія / Н. Я. Рудий. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 215 с.
66. Скакун Р. «Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині / Р. Скакун. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. – 171 с.
67. Скоморовський В. Б. Основи радянської державності і права: навч посібник / В. Б. Скоморовський. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 271 с.
68. Сусло С. Д. Організація судових органів Української РСР в період 1917–1925 рр. / С. Д. Сусло. – К., 1960. – 86 с.
69. Терлюк І. Я. Західні українські землі у період міжвоєнної окупації: короткий нарис історії держави і права / І. Я. Терлюк, П. М. Лепісевич, С. В. Кольбенко. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 110 с.
70. Терлюк І. Я. Окупаційний режим в Україні 1941–1944 рр. і проблеми творення української національної державності: історія держави і права / І. Я. Терлюк. – Львів: Каменяр, 2009. – 126 с.
71. Терлюк І. Я. «Комуністична революція згори» в Україні: з історії становлення та закріплення в Україні радянської державності і права (1917–1920 рр.) / І. Я. Терлюк. – Львів: Каменяр, 2010. – 150 с.
72. Тимцуник В. Реформування системи влади і державного управління в УРСР (1953–1964 рр.): монографія / В. Тимцуник. – К., 2003. – 399 с.
73. Улянич В. Терор голодом і повстанська боротьба проти геноциду українців у 1921–1933 роках / В. Улянич. – К., 2004. – 84 с.
74. Усеїнова Г. С. Становлення та розвиток судової системи України 1921–1929 рр.: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Г. С. Усеїнова. – Х., 2011. – 20 с.
75. Усенко І. Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР: монографія / І. Б. Усенко. – К.: Наукова думка, 1989. – 118 с.
76. Усенко І. Б. Україна в роки непу: доля курсу на революційну законність / І. Б. Усенко. – Х., 1995. – 75 с.
77. Чехович В. Проблеми національно-державного будівництва України в роки непу / В. Чехович. – Х., 1995. – 58 с.
78. Шабельников В. І. Реформування адміністративно-територіального устрою України (1917–червень 1941 рр.): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. доктора іст. наук / В. І. Шабельников. – Донецьк: Видавництво Донецького національного університету, 2012. – 37 с.
79. Юрійчук Є. П. Становлення і характер радянської влади в Україні (1917–1922): історико-правові аспекти / Є. П. Юрійчук. – К.: ІЗМН, 1998. – 124 с.

Розділ 8

ДЕРЖАВА І ПРАВО НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / наук. ред.: В. С. Кравців. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2016. – 263 с.
2. Бесчастний В. М. Роль і перспективи правового інституту омбудсмена (уповноваженого з прав людини) у захисті прав і свобод громадян в Україні: монографія / В. М. Бесчастний, В. М. Субботін. – Донецьк: Ноулідж, Донецьке відділення, 2010. – 159 с.
3. Борко А. Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: монографія / А. Л. Борко. – Х.: НікаНова, 2014. – 521 с.
4. Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів: монографія / І. З. Брацук; за наук. ред. М. М. Микієвича; Міністерство освіти і науки України, Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка. – 2016. – 229 с.
5. Верменич Я. В. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ–ХХІ ст. / Я. В. Верменич, О. Андрощук. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 181 с.
6. Вступ до європейського парламентського права / О. Л. Копиленко та ін.; заг. ред. В. О. Зайчука. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 475 с.
7. Галаган Л. М. Вищі органи державної влади в Україні (1991–2012 рр.): формування та взаємодія: монографія / Л. М. Галаган. – К.: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2013. – 174 с.
8. Гетьман Є. А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: монографія / Є. А. Гетьман. – Х.: Право, 2012. – 191 с.
9. Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою: зб. матеріалів Міжнародн. наук.-практ. конференції (Київ, 12 грудня 2013 р.) / упоряд.: В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк; за заг. ред. О. А. Корнієвського. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень. – 191 с.
10. Держава і право у світлі сучасної юридичної думки: збірник наукових праць на пошану академіка Юрія Сергійовича Шемшученка: до 75-річчя від дня народження / редкол.: В. П. Горбатенко (співголова) та ін. – К.: Юридична думка, 2010. – 452 с.
11. Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2011. – 332 с.
12. Дудченко О. С. Колегії органів виконавчої влади незалежної України: історико-правове дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук / О. С. Дудченко. – К., 2011. – 18 с.

13. Євроінтеграція в умовах світової глобалізації: зб. наук. ст. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конференції, 27–29 квітня 2016 року, м. Одеса / ред. колегія: І. А. Дришлюк та ін.; укладач: К. Ю. Кармазіна. – Одеса: Астропринт, 2016. – 284 с.
14. Загурський О. Б. Кримінальна процесуальна політика України: історико-правовий аспект: монографія / О. Б. Загурський. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. – 214 с.
15. Задоеько О. В. Кодифікація цивільного процесуального законодавства України у 1922–2012 рр.: (історико-правове дослідження): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / О. В. Задоеько. – К., 2013. – 21 с.
16. Закон України про центральні органи виконавчої влади: за станом на 05 травня 2011 року / Верховна Рада України. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 23 с.
17. Закони України: «Про судоустрій і статус суддів»; «Про Вищу раду правосуддя». – К.: Ін Юре, 2017. – 210 с.
18. Законодавство України про судоустрій: за станом на 28 вересня 2007 року / Верховна Рада України. – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 212 с.
19. Законодавча діяльність Верховної Ради України: стратегія планування в умовах Європейської інтеграції: матеріали круглого столу, 28 січня 2015 року / Інститут законодавства Верховної Ради України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради, 2015. – 224 с.
20. Іванчо В. І. Конституційно-правовий статус іноземців в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: монографія / В. І. Іванчо, Ю. М. Бисага, О. О. Піфко. – Ужгород: Гельветика, 2016. – 199 с.
21. Квасневська Н. Д. Адміністративно-правове забезпечення реформування судоустрою та судочинства в Україні / Н. Д. Квасневська. – К.; Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – 532 с.
22. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: монографія / В. М. Косович. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 568 с.
23. Мироненко О. М. Конституційний Суд України: історія і сучасність, доктрина і практика / О. М. Мироненко. – К., 2011. – 910 с.
24. Мироненко О. М. Форма правління :політичні трансформації на зламі століть: монографія / О. М. Мироненко. – К.: Академія, 2014. – 216 с.
25. Моца А. А. Теоретико-правові засади європейської інтеграції України: монографія / А. А. Моца, Д. М. Белов, Ю. М. Бисага. – Ужгород: Ліра, 2015. – 278 с.
26. Новітні державотворчі процеси в Україні: виклики і перспективи: (до 15-річчя Конституції України) / Верховна Рада України, Інститут законодавства, Національна академія наук України, Секція суспільних і гуманітарних наук. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. – 224 с.

27. Петков С. В. Адміністративна діяльність органів публічної влади: сучасний стан та перспективи розвитку / С. В. Петков, Н. О. Армаш, Є. Ю. Соболюк. – К.: КНТ, 2015. – 206 с.
28. Пивовар І. В. Правовий статус суддів судів загальної юрисдикції України у 1991–2014 рр.: (історико-правове дослідження): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / І. В. Пивовар. – К., 2016. – 17 с.
29. Політико-правові інститути сучасності: Структура, функції, ефективність: монографія / М. І. Панов та ін.; за заг. ред. М. І. Панова, Л. М. Герасіної. – К.: Ін Юре, 2005. – 382 с.
30. Права та пільги учасників АТО: практ. посібник / упоряд.: Г. В. Смолин, Б. М. Гамалюк, І. Я. Семенюк; за заг. ред. В. В. Середи. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 67 с.
31. Правова система України в епоху глобалізаційного поступу: монографія / Є. О. Гіда ... та ін.; за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2014. – 490 с.
32. Правовий та соціальний захист бійців АТО / уклад. З. О. Гладчук. – Тернопіль: Терно-Граф, 2015. – 157 с.
33. Проблеми вдосконалення та кодифікації законодавства України на сучасному етапі: матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (Київ, 11 квітня 2012 р.) / Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юридична думка, 2012. – 195 с.
34. Прокуратура України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, 19 травня 2016 року / над матеріалами працювали: С. П. Барандич та ін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – 333 с.
35. Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України: науково-методичні матеріали / В. Головка та ін.; за заг. ред. Павла Полянського. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – 34 с.
36. Розвиток вітчизняних правових інститутів в умовах демократичних процесів: монографія / М. Г. Патеї-Братасюк та ін. – К.: Видавництво Європейського університету, 2010. – 367 с.
37. Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів. Т. 1 / М. Сивіцький; пер. з пол. Є. Петренка. – К.: Видавництво Олени Теліги, 2005. – 344 с.
38. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення / В. Ф. Сіренко та ін. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, 2003. – 216 с.
39. Стратегія реформування нотаріату України та удосконалення законодавства про нотаріат: матеріали Всеукр. наук.-практ. форуму нотаріусів України, Українська нотаріальна палата, 29 травня 2009 року, м. Київ / Українська нотаріальна палата, Міністерство юстиції України, Київський університет туризму, економіки і права. – К., 2009. – 91 с.

40. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посібник / С. С. Ненько та ін. – Херсон: Д. С. Грінь, 2016. – 351 с.
41. Удовика Л. Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації: монографія / Л. Г. Удовика. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. – 319 с.
42. Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінкських угод: в 4-х т. / уклад.: Є. Захаров, В. Овсієнко. – Х.: Права людини, 2016.
43. Футей Б. Становлення правової держави в Україні: 1991–2011 / Б. Футей. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 456 с.
44. Юсупов В. А. Правоохоронні органи України: проблеми реформування: монографія / В. А. Юсупов. – Х.: Ніка Нова, 2014. – 383 с.
45. Яневський Д. Хроніка «помаранчевої» революції / Д. Яневський; за ред. О. А. Кравець. – Х.: Фоліо, 2005. – 319 с.

Забзалюк Дмитро Євгенович,
кандидат історичних наук, доцент

Історія держави і права

*Навчальний посібник
(у схемах і таблицях)*

Редагування *Ю. Р. Глиняна*
Макетування *Г. Я. Шушняк*
Друк *А. М. Радченко*

Підписано до друку 9.06.2017
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 6,98.
Тираж 300 прим. Зам № 56-17.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.